509:1.QXD 09.12.2022 3:41 Page 1
www.arsivakurdi.org

KÜRD xalqı mübariz və qəhrəman xalqdır.
Heydər Əliyev

DÎPLOMAT

№ 45 (509) 01-07 dekabr, Çileya pêş, sal. il 2022
Ji meha şûbatê sala 2003-a tê weşandin
Həftəlik İctimai-siyasi qəzet
Rojnama heftename civakî û sîyasî
Qiyməti: / Hêjaye: 40 qəpik

Bilirsən, nə etmiş kürdlər bir zaman?
Qurtarmış İslamı çox ağır dardan!
Qədim Avropanın xaçpərəstləri,
Yüz illər sındırmış göy məscidləri.
Müsəlman keçmişin öyrənsə əgər,
Kürdün dərgahına daim baş əyər.
Səbahəddin Eloğlu

Səh. 2

Prezident İlham Əliyevin Albaniyanın Baş naziri Edi Rama ilə təkbətək görüşü olub

Səh. 10

Peyama Serok Barzanî ji bo Konferansa Cîhanî ya Partiyên Demokrat

Səh. 11

Nêçîrvan Barzanî û Balyoza Swêd Jessica Svardstrom civiyan

Səh. 12

Mesrûr Barzanî: Li dîrokê binêrin çandinî li vê herêmê derketiye holê, lê...

Səh. 3

Sumqayıt Dövlət Dram Teatrında "O olmasın, bu olsun"

Səh. 9

Dizeyi: KDP ile YNK arasında arabuluculuğa gerek yok!

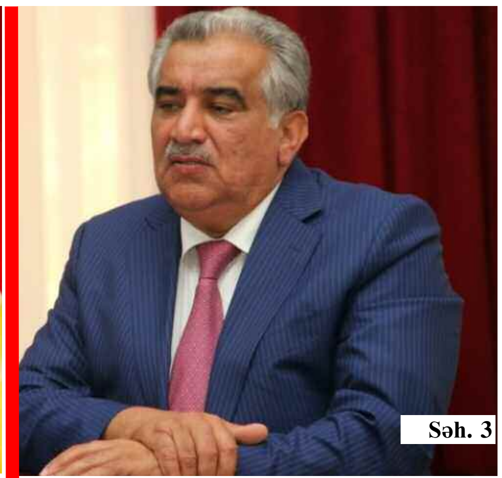
Səh. 3

Daşkəsənin icra başçısı Əhəd Abıyev Şahvələdli kəndində vətəndaşların qəbulunu keçirib

Prezident İlham Əliyev Rusiya Federasiyasının Dağıstan Respublikasının rəhbərini qəbul edib Səh. 2

Zəngəzurun Hacısamlı camaatı Səh. 6

ŞƏRƏF XAN BİDLİSİNİN "ŞƏRƏFNAMƏ" ƏSƏRİ KÜRD XALQININ TARİXİ MƏNBƏYİ KİMİ Səh. 4

Azərbaycanlıların deportasiyası və 1988-ci il faciəsi Səh. 7

XX əsrdə erməni rəsmi dairələrinin kürdlərə qarşı həyata keçirdiyi deportasiya, repressiya və terror aktları haqqında Səh. 5

Yekem car xwepêşanderekî di xwepêşandanên Jîna Emînî de hate darvekirin Səh. 10

Səh. 10

Dibe ku Îrana Xumeynî bi dawî bibe

Səh. 11

Rojavayê Kurdistanê di navbera dagîrkerî û êrîşên Tirkiyê de

Səh. 13

Hewramî: Armanca me ji rûpela nû ew e ku em bi hev re rewşa Herêma Kurdistanê diyar bikin

Səh. 18

В США выступают против проведения Турцией операций на северо-западе Сирии

www.arsivakurdi.org

Prezident İlham Əliyevin Albaniyanın Baş naziri Edi Rama ilə təkbətək görüşü olub

Dekabrın 8-də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin Albaniya Respublikasının Baş naziri Edi Rama ilə təkbətək görüşü olub.

Əvvəlcə rəsmi foto çəkdirildi.

Qonağı salamlayan Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev dedi:

- Xoş gəlmisiniz. Sizi bir daha görməyimə çox şadam. Əvvəla, Albaniyaya səfərim zamanı mənə göstərdiyiniz qonaqpərvərliyə görə Sizə təşəkkür edirəm. Razılığa gəldiyimiz kimi, biz fəal dialoqu davam etdirəcəyik. Sizin səfəriniz artıq razılaşdırılmış məsələlərin gedişatını izləmək xarakteri daşıyır. Hər iki tərəfdən bütün tapşırıqlar verilib. Heyətlərimiz fəal şəkildə işləyirlər. Mənim rəsmi səfərimin nəticələri olduqca müsbətdir. Bizim əlaqələrimiz güclənir və yeni imkanlar yaranır. Sizə məlumat verdiyim kimi, biz Tiranada səfirlik açırıq və bu da əməkdaşlığımızın vacib bir əlamətidir. Praktiki nöqteyi-nəzərdən bu, bizə ölkənizdə gedən proseslərlə daha yaxından tanış olmaq imkanı verəcək. Eyni zamanda, bu, bizə ikitərəfli gündəliyimizdə daha da səmərəli olmağa imkan yaradacaq. Bir daha xoş gəlmisiniz.

Albaniyanın Baş naziri Edi Rama dedi:

-Təşəkkür edirəm cənab Prezident. Bu, mənim üçün şərəfdir. Mən də təşəkkürümü ifadə etmək istəyirəm. İcazə verin deyim ki, məsələlərin gedişatı ilə bağlı təəssüratım heyrətamizdir. İndi ölkəmizdə Azərbaycan səfirliyinin açılması çox vacib bir məsələdir. Qalan digər məsələlərə gəldikdə isə Siz dediyiniz kimi, biz işi davam etdirməliyik. Təşəkkür edirəm. Sonra Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin Albaniyanın Baş naziri Edi Rama ilə işçi şəhər yeməyi əsnasında geniş tərkibdə görüşü olub.

Daha sonra dövlətimizin başçısı Heydər Əliyev Fondunun vitse-prezidenti Leyla Əliyevanın çəkdiyi rəsm əsərini və Leyla Əliyevanın əsərlərinin kataloqunu qonağa hədiyyə etdi.

Sonda xatirə şəkli çəkdirildi.

Prezident İlham Əliyev Rusiya Federasiyasının Dağıstan Respublikasının rəhbərini qəbul edib

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev dekabrın 6-da Rusiya Federasiyasının Dağıstan Respublikasının rəhbəri Sergey Məlikovu qəbul edib.

Prezident İlham Əliyev Azərbaycan Respublikasının Rusiya Federasiyasının ayrı-ayrı regionları, o cümlədən Dağıstan Respublikası ilə uğurlu əməkdaşlıq həyata keçirdiyini bildirdi və bunun Azərbaycan-Rusiya ikitərəfli münasibətlərinin inkişafına töhfə verdiyini dedi. Dövlətimizin başçısı, eyni zamanda, bildirdi ki, Azərbaycan-Rusiya əlaqələri 2022-ci ildə də uğurla inkişaf edib. Prezident İlham Əliyev bu baxımdan qarşılıqlı səfərlərin və səmərəli görüşlərin əhəmiyyətini vurğuladı, eyni zamanda, bu yaxınlarda keçirilən növbəti Azərbaycan-Rusiya regionlararası Forumunun önəmini qeyd etdi.

Dövlətimizin başçısı əsrlər boyu xalqlarımız arasında tarixi əlaqələrin mövcud olduğunu vurğulayaraq müasir dövrdə də bu münasibətlərin möhkəmləndiyini məmnunluqla diqqətə çatdırdı. Bu baxımdan Prezident İlham Əliyev Sergey Məlikovun ölkəmizə səfərinin Azərbaycanla Dağıstan arasında konkret istiqamətlər üzrə əməkdaşlığın genişləndirilməsi işinə töhfə verəcəyinə əminliyini bildirdi.

Xalqlarımızın qardaşlıq əlaqələrinin mövcud olduğunu bildirən Sergey Məlikov digər xalqların nümayəndələri ilə yanaşı, azərbaycanlıların da Dağıstanda vahid ailə kimi yaşadıqlarını məmnunluqla qeyd etdi. O, ölkəmizə səfəri zamanı keçiriləcək görüşlərin əməkdaşlığın daha da genişlənməsi işinə töhfə verəcəyinə əminliyini bildirdi.

Dövlətimizin başçısı Azərbaycan Prezidentinin Sərəncamına əsasən, Azərbaycan Respublikası ilə Rusiya Federasiyası, o cümlədən Azərbaycan və Dağıstan xalqları arasında dostluq əlaqələrinin inkişafında səmərəli fəaliyyətinə görə Dağıstan Respublikasının rəhbərinin müşaviri Maqomed Səidoviç Qurbanova təltif olunduğu "Şöhrət" ordenini təqdim etdi.

Sonra xatirə şəkilləri çəkdirildi.

Daha sonra Azərbaycan Prezidentinə görkəmli dövlət xadimi və ictimai xadim Əziz Əliyevin vaxtilə iş otağında olan heykəltəraşlıq əsəri təqdim edildi.

Qeyd edək ki, Əziz Əliyev 1942-1948-ci illərdə Dağıstana rəhbərliyi dövründə digər Qafqaz xalqları kimi, Dağıstan xalqına qarşı da nəzərdə tutulmuş sürgünün qarşısını almışdı. Buna görə Dağıstan ağsaqqalları adından ona tərkində uşaq olan atlının əks olunduğu heykəltəraşlıq əsəri hədiyyə edilib. Bu əsər bundan sonra Prezident İlham Əliyevin iş otağında olacaq.

Prezident İlham Əliyev Türkiyənin milli müdafiə nazirinin başçılıq etdiyi nümayəndə heyətini qəbul edib

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev dekabrın 5-də Türkiyə Respublikasının milli müdafiə naziri Hulusi Akarın başçılıq etdiyi nümayəndə heyətini qəbul edib.

Nümayəndə heyətinə Türkiyə Silahlı Qüvvələrinin Baş Qərargah rəisi, Quru Qoşunları komandanı, Hərbi Dəniz Qüvvələri komandanı və Hərbi Hava Qüvvələri komandanı daxildir. Hulusi Akar Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğanın salamlarını dövlətimizin başçısına çatdırdı.

Prezident İlham Əliyev salamlara görə minnətdarlığını bildirdi, onun da salamlarını Rəcəb Tayyib Ərdoğana çatdırmağı xahiş etdi.

Görüşdə 2022-ci ilin də Azərbaycanla Türkiyə arasında dostluq və qardaşlıq münasibətlərinin inkişafı baxımından çox uğurlu il olduğu bildirildi, əlaqələrimizin bütün sahələrdə, o cümlədən hərbi sahədə daha da gücləndiyi vurğulandı. Bu baxımdan, hazırda ölkəmizdə keçirilən Azərbaycan-Türkiyə birgə hərbi təlimlərinin çox böyük önəm daşıdığı qeyd edildi. Azərbaycanla Türkiyənin bundan sonra da daim bir-birinin yanında olacağı bildirildi.

Azərbaycana səfərinin Ümummilli Lider Heydər Əliyevin anım günü ərəfəsində olduğunu deyən Hulusi Akar Ulu Öndərin xatirəsinin Türkiyədə daim dərin ehtiramla anıldığını bir daha vurğuladı.

Söhbət zamanı Azərbaycan və Türkiyə prezidentləri arasında keçirilən mütəmadi görüşlərin münasibətlərimizin inkişafında rolu xüsusi olaraq qeyd edildi və iki dövlət başçısının müəyyənləşdirdiyi qərarlar əsasında digər sahələrdə olduğu kimi, hərbi sahədə də əməkdaşlığın uğurla davam etdiyi məmnunluqla vurğulandı.

Hulusi Akarın ölkəmizə səfərinin əlaqələrin genişləndirilməsi işinə töhfə verəcəyinə əminlik ifadə olundu.

Görüşdə əməkdaşlığın perspektivləri barədə fikir mübadiləsi aparıldı.

509:1.QXD 09.12.2022 3:41 Page 3

www.arsivakurdi.org

Daşkəsənin icra başçısı Əhəd Abıyev Şahvələdli kəndində vətəndaşların qəbulunu keçirib

Dekabrın 7-də Daşkəsən Rayon İcra Hakimiyyətinin başçısı Əhəd Abıyevin ucaq dağ ətəyində yerləşən Şahvələdli kəndində qarlı olan açıq hava şəraitində keçirdiyi səyyar qəbulda rayonun hüquq-mühafizə orqanlarının, idarə, müəssisə və xidmət təşkilatlarının rəhbərləri, ərazi icra nümayəndəsi və kənd sakinləri iştirak ediblər.

İcra başçısı Əhəd Abıyev giriş nitqində sakinlərə Prezident cənab İlham Əliyev tərəfindən cari ildə qəbul edilən əhalinin sosial müdafiəsinə və rifahının yüksəldilməsinə yönəldilmiş qərarlar, həyata keçirilən tədbirlər barədə ətraflı məlumat verib. İcra başçısı çıxışında vurğulayıb: “Prezident cənab İlham Əliyevin dövrün reallıqlarına, tələblərinə və qanunauyğunluqlarına müvafiq surətdə uğurla və qətiyyətlə apardığı müstəqil dövlətçilik siyasəti milli ideologiyamıza əsaslanan maraqlarımızın təminatının, o cümlədən regionda təhlükəsizliyin əsas qarantıdır”.

Əhəd Abıyev həmçinin ötən dövrlərdə rayon ərazisində aparılmış quruculuq, abadlıq işlərindən və qarşıda duran vəzifələrdən söz açıb.

Daha sonra fərdi qaydada sakinlərin müraciətləri dinlənilib, qaldırılan məsələlərin araşdırılması üçün aidiyyəti üzrə tapşırıqlar verilib. Müraciətlərin əksəriyyəti yerində həll edilib. İcra strukturunun fəaliyyət dairəsinə aid olmayan müraciətlər isə qeydiyyata alınaraq müvafiq qurumlara göndərilməsi üçün nəzarətə götürülüb.

Şahvələdli kənd sakinləri çıxışlarında elektrik enerjisi, su, məktəb və digər sosial təminatlarla bağlı kəndin heç bir probleminin olmadığını qeyd edərək hər zaman onlara göstərilən diqqət və qayğıya görə Prezident cənab İlham Əliyevə və Birinci vitse-prezident hörmətli Mehriban xanım Əliyevaya minnətdarlıqlarını bildiriblər.

Gəncədə "Böyük qayıdış: dini, mənəvi və multikultural aspektlər" mövzusunda konfrans keçirilib

Azərbaycan Respublikasının Baş Prokurorluğu, Daxili İşlər Nazirliyi, Dini Qurumlarla İş üzrə Dövlət Komitəsi (DQİDK), Dövlət Təhlükəsizliyi Xidməti və Gəncə Şəhər İcra Hakimiyyətinin (ŞİH) birgə təşkilatçılığı ilə dekabrın 2-də "Böyük qayıdış: dini, mənəvi və multikultural aspektlər" mövzusunda konfrans keçirilib.

Əvvəlcə Ümummilli Lider Heydər Əliyevin Gəncə şəhərindəki abidəsi ziyarət edilib, əziz xatirəsinə dərin ehtiram bildirilib.

Tədbirdə ziyalılar, dini icma üzvləri, din xadimləri, şəhər ictimaiyyətinin nümayəndələri iştirak ediblər.

Çıxış edən Dini Qurumlarla İş üzrə Dövlət Komitəsi sədrinin müavini Sahib Nağıyev qeyd edib ki, "Böyük Qayıdış" – öz mahiyyəti etibarilə Azərbaycan üçün həm regional, həm də beynəlxalq hadisədir. Bu proqram Qarabağa yenidən dönüş, 30 il işğal altında qalmış və Ermənistan tərəfindən vəhşicəsinə dağıdılaraq xarabalıqlara çevrilmiş ərazilərdə yeni həyatın bərqərar edilməsi, adları özünə qaytarılmış çoxsaylı kəndlər və şəhərlər, yollar, körpülər, müasir tikililər, məhv edilmiş qədim mədəniyyətin oyanışı, müxtəlif təyinatlı tarixi abidələrin bərpası, yenidən qurulması deməkdir. "Böyük Qayıdış" proqramının dini-mənəvi tərəflərini xüsusilə vurğulayan sədr müavini bildirib ki, Ermənistanın uzun müddət işğal altında saxladığı Qarabağ bölgəsində sosial strukturlarla yanaşı müsəlman

və xristian dini abidələrini dağıtması, saxtalaşdırması, o cümlədən tarixi-mədəni irsi yerlə yeksan etməsi faktları bütün dünyaya bəllidir. Vurğulayıb ki, 60-dan çox məscid, 200-ə yaxın ziyarətgah dağıdılıb və yarımuçuq məscidlərdə heyvan saxlanılmaqla dini dəyərlərimiz təhqir olunub, 900-dən çox qəbiristanlıq tamamilə dağıdılaraq qəbirüstü abidələr talan edilib. Erməni işğalçıları tərəfindən Qafqazın mədəniyyət beşiyi hesab olunan Qarabağdakı mədəni, tarixi və dini abidələrin dağıdılmasını İŞİD-in Suriyanın qədim şəhəri Palmira və İraqın Nimrud şəhərində törətdiyi dağıntılar ilə müqayisə edilə bilər. Hal-hazırda Qarabağda həyata keçirilən yenidənqurma işlərinə də toxunan Komitə rəsmisi cənab Prezident İlham Əliyev tərəfindən bu məsələnin daim diqqət mərkəzində saxlanıldığını, dövlət strukturları ilə yanaşı uzun illərdir Azərbaycanın tarixi-mədəni abidələrinin qorunmasında mühüm rolu olan Birinci vitse-prezident Mehriban xanım Əliyevanın rəhbərlik etdiyi Heydər Əliyev Fondunun bərpa-quruculuq işlərində yaxından iştirak etdiyini diqqətə çatdırıb.

Baş Prokurorluğun idarə rəisinin müavini, ədliyyə müşaviri Asim Yusifov, Daxili İşlər Nazirliyinin şöbə rəisi Oqtay Tağıyev çıxışlarında cənab Prezident İlham Əliyevin Sərəncamı ilə təsdiq edilmiş "Azərbaycan Respublikasının işğaldan azad edilmiş ərazilərinə Böyük Qayıdışa dair I Dövlət Proqramı"nın əhəmiyyətinə toxunublar. Qafqaz Müsəlmanları İdarəsinin bölgə üzrə səlahiyyətli nümayəndəsi, qazı Tahir Abbasov din xadimlərinə yaradılan şərait, məscidlərin təmir və tikintisinə görə məmnunluğunu ifadə edib.

Konfrans işini müzakirələrlə yekunlaşdırıb.

Sumqayıt Dövlət Dram Teatrında “O olmasın, bu olsun”

Sumqayıt Dövlət Dram Teatrında növbəti premyera gerçəkləşib.

Yaradıcı heyət bu dəfə dahi Üzeyir Hacıbəyova müraciət edib. Respublikanın Əməkdar artisti Namis Şirməmmədov məşhur “O olmasın, bu olsun” iki hissəli operettasına quruluş verib.

Premyeraya Milli Məclisin deputatı Müşfiq Məmmədli, YAP İdarə heyətinin üzvü, partiyanın Sumqayıt şəhər təşkilatının sədri, professor Ramiz Hüseynov, şəhər Ağsaqqallar Şurasının sədri, Əməkdar mühəndis Təbrik Quliyev, Sumqayıtın ədəbi cameəsi, yaradıcılıq təşkilatlarının rəhbərləri və ziyalılar tamaşa edib.

Qeyd edək ki, tamaşada obrazları Əməkdar artist İlahə Səfərova, aktyorlar Habil Xanlarov, Şəhla Məmmədova, Elay Xasıyev, İlham Səfərli, Yalçın Səlimov, Dağlar Rüstəmov, Rövşən Əsgərov, Ceyhun Məhərrəmov, Elmir Mehdiyev, Cavanşir Eyyubzadə, Ramazan Xanlarov, İlqar İbrahimov, Füzuli Qərənlizadə, Etibar Əmirov, Orxan Firudinov və başqaları canlandırıblar. ***sumqayitxeber.com***

Tərtərdə “44 günlük zəfər - tarixi yazanların gözü ilə” adlı layihə çərçivəsində tədbir keçirilib

YAP Tərtər Rayon Təşkilatının qərargahında “Gənc Nəslin Maarifləndirilməsi” İctimai Birliyi tərəfindən Azərbaycan Respublikasının Qeyri-Hökümət Təşkilatlarına Dövlət Dəstəyi Agentliyinin dəstəyi ilə “44 günlük zəfər - tarixi yazanların gözü ilə” adlı layihə çərçivəsində gənclərlə görüş keçirilib.

Tədbirdə Tərtər Rayon İcra Hakimiyyəti Başçısı Aparatında ictimai-siyasi və humanitar məsələlər şöbəsinin baş məsləhətçisi Rəqsanə Məmmədli, şəhid ailəsinin üzvləri, İctimai Birliyin sədri Mikayıl Həsənli, layihənin eksperti, yeniyetmə və gənclər iştirak ediblər.

Tədbirdə Vətən uğrunda canından keçmiş şəhidlərin ruhu bir dəqiqəlik sükutla yad edildikdən sonra giriş sözü Tərtər RİHB-nin əməkdaşı Rəqsanə Məmmədli açaraq, iştirakçıları salamlayıb. O, bildirmişdir ki, bu gün Azərbaycan dövləti qalib dövlət kimi yaşayır və bundan sonra da müzəffər xalq, qalib dövlət kimi əbədi yaşayacaq. 44 günlük Vətən

müharibəsində Zəfər Günü Xeyirin Şər üzərində qələbəsi və tarixi ədalətin təntənəsidir. Xalqın "dəmir yumruq"da birləşərək düşmənə zərbə vurması tarixin əbədi yaddaşına yazılmışdır. Ali Baş Komandanın "Qarabağ Azərbaycandır!" şüarı altında birləşən xalqın qəhrəmanlığı dünyaya bizim birliyimizi, iradəmizi və əzmkarlığımızı nümayiş etdirmişdir. Vətən uğrunda şəhid olanlar əsla unudulmayacaq, çünki onlar özlərindən sonrakı nəsil üçün silinməz, unudulmaz dastan yazdılar.

Daha sonra layihənin eksperti çıxış edərək, görüşün əsas məqsədinin İkinci Qarabağ müharibəsində qazanılmış zəfər tarixinin eləcə də ölkəmizin ərazi bütövlüyünün təmin edilməsi uğrunda şücaət göstərmiş oğullarımızın döyüş yolunun gənc nəslə tanıdılmasından ibarət olduğunu bildirib. Tədbir müzakirələr şəklində davam etdirilmişdir.

509:1.QXD 09.12.2022 3:41 Page 4
www.arsivakurdi.org

ŞƏRƏF XAN BİDLİSİNİN "ŞƏRƏFNAMƏ" ƏSƏRİ KÜRD XALQININ TARİXİ MƏNBƏYİ KİMİ

(Əvvəli ötən sayımızda)

III F Ə S İ L

«ŞƏRƏFNAMƏ» ƏSASINDA XV-XVI ƏSRLƏRDƏ BİDLİS ƏMİRLİYİ

Bu fəsildə kürd əmirlikləri və XV-XVI əsrlərdə Bidlis əmirliyi haqqında qısa məlumat verilir. Bundan başqa, əmirliyin coğrafi mövqeyi və əhalisi, siyasi tarixi, idarə orqanı, mülkiyyət və vergi formaları, sənət və ticarəti, maarif və mədəniyyətindən də bəhs olur.

KÜRD ƏMİRLİKLƏRİ HAQQINDA QISA MƏLUMAT

Aparılan tədqiqat nəticəsində kürdlərdən şahlıq edən və tarixçilər tərəfindən şahlar sırasına daxil edilən qüvvətli hökmdarlara da təsadüf olunur. Şübhə yoxdur ki, onlar böyük bir hökmdarlıq hüququnu ifadə edən, vahid və mərkəzləşmiş Kürdüstan hökuməti deyil, padşahlıq halında müstəqil və yarımmüstəqil surətdə bir zaman hökmdarlıq edən hakimlərdən ibarət olmuşdur.

Həmin dövrlərdə (X-XII əsrlərdə) bu şahlıqlar təkcə Kürdüstan ərazisində deyil, Luristan, Misir və Suriya ərazisində də təşkil edilmişdi.

Bu şahlıqlar haqqında Qazi Əhməd Qəzvini daha ətraflı surətdə məlumat vermişdir (101, 167-174). Bidlisi öz əsərinin beş fəsildən ibarət olan birinci şöbəsini həmin şahlıqlara həsr etmişdir (76, 19-82). O, bu mövzunu izah edərkən ən çox «Rövzət üs-səfa» və «Cahan ara» əsərlərinə istinad etdiyi üçün hadisələrdə tam oxşarlıq vardır.

Bidlisi əsərinin ikinci şöbəsini, bəzi hallarda öz adlarına xütbə oxutduran və sikkə zərb etdirən qüdrətli kürd hökumdarlarına həsr etmişdir (76, 82-149).

Bidlisi əsərin üçüncü şöbəsini üç hissəyə bölmüşdür. Birinci hissə 9 fəsildən ibarət olub Kürdüstanın digər əmir və hökmdarları haqqında dəyərli məluat verir (76, 149-269). O, həmin şöbənin ikinci hissəsini iki fəsilə bölmüşdür. Müəllif bu fəsillərdə kürd əmirliklərinin tarixini ətraflı surətdə izah etmişdir (76, 270-321).

«Şərəfnamə» əsərinin birinci cild, üçüncü şöbəsində müəllif İran kürdlərinin tarixini qeyd edir (76, 322-334).

Beləliklə, Bidlisi öz əsərində kürd şahları, hökmdar və əmirlərinin mənşəyi haqqında da faydalı məlumat verir. O, bunların əksəriyyətini mənşə etibarilə ərəblərə bağlayır. Müəllifin bu müddəası dövrün xarakterinə tamamilə uyğundur. Çünki ərəb istilasından əvvəl özlərini İran şahlarına, sonra isə fateh ərəb sərkərdələrinə mənsub edən kürd zadəganları tarixdə az olmamışdır. Bu mənsubiyyətlə lovğalanan bəzi kürd zadəganları XVI əsrin ortalarından etibarən Ali Osman sülaləsinə tərəf meyl etdilər. Bununla da kürd zadəganları sırasında paşa, əfəndi və s. kimi ləğəblər meydana çıxdı.

Söz yoxdur ki, bu hal kürd xalqına mənsub olan bir kürd ailəsinin öz milliyyətini inkar etməsindən başqa bir şey deyildir. Bu vəziyyət azlıqda qalan kürdləri çoxluğu təşkil edən başqa bir xalq içərisində əridib həll etmək siyasəti aparan qonşu dövlətlər üçün əlverişli olmuşdur. Çünki həmin təmayüldən istifadə edən müasir burjua tədqiqatçıları, hələ eramızdan əvvəl tarixdə məlum olan kürd xalqını öz mənşəyinə görə biri fars, digəri ərəb və başqası isə dağ türkləri adlandırmağa başladılar. Buna görədir ki, kürdlərin mənşəyini tədqiq edən müasir tədqiqatçılar hələ də düzgün bir istiqamət ala bilməmişdilər. Hətta Bidlisi özü də həm dövrün, həm də İran, ərəb tarixçilərinin təsiri altında olduğu üçün öz xalqının mənşəyi haqqında qəti fikir söyləyə bilməmişdir (76, 12-13).

Beləliklə, «Şərəfnamə»yə istinadən haqqında qıssaca məlumat verdiyimiz kürd əmirliklərinin tarixi ayrıca bir elmi-tədqiqat işi tələb edir. Məhz bu cəhətdən də biz bununla kifayətlənərək «Şərəfnamə» müəllifi Şərəf xan Bidlisinin sələfləri olan Bidlis hökmdarlarının tarixini «Şərəfnamə» əsasında tədqiq və təhlil etməyi məqsədə uyğun hesab edirik. Çünki Bidlisi özü də, həmin hökmdarlığın təbii şəraiti, əhalisi, siyasi, tarixi, mülkiyyət və vergi formaları haqqında az-çox məlumat vermişdir. O, digər kürd əmirliklərindən fərqli olaraq, Bidlisi əmirliyindəki sənət, ticarət, maarif və mədəniyyət sahələrinə aid faydalı məlumat vermiş və öz əsərinin dördüncü şöbəsini həmin əmirliyə həsr etmişdir.

XV-XVI ƏSRLƏRDƏ BİDLİS ƏMİRLİYİ

Coğrafi mövqeyi və əhalisi. Bidlis şəhəri Van gölünün cənub-qərbində olan ən qədim şəhərlərdən biridər. Bidlisinin yazdığına görə əvvəl İskəndər Zülqərneyn tərəfindən Bidlis çayının kənarında Bidlis qalası bina edilmiş, sonralar isə həmin qalanın ətrafında Bidlis şəhəri yaranmışdır (76, 335; 48, 315).

Firuzabadi göstərirdi ki: «Bidlis, Əxlat yaxınlığındakı gözəl bir şəhərin adıdır» (111, 215). Şəmsəddin Sami yazır: «Kürdüstanda olan Bidlis şəhəri orta əsrlərdə uzun zaman kiçik Kürd hökumətinin mərkəzi olmuşdur. Ətrafı bağlıq olduğu üçün şəhər çox böyük görünür, Bidlisin gözəl havası və sərin suyu vardır» (81, 1239).

Hacı Zeynalabdin Şirvani qeyd edir ki: «Əxlat nahiyəsinin qərbində yerləşən Bidlis şəhəri, iki dağ arasında salındığı üçün binalar bir-birindən alçaq və hündür görünür. Ürəkaçan bu şəhərdə beş minə qədər ev yonma daşdan tikilmişdir. Bu evlər adamın diqqətini özünə cəlb edir» (58, 132).

Beləliklə, Bidlisin havası, təbiəti haqqında bir sıra müəlliflər az da olsa faydalı məlumat vermişlər. Bidlisi göstərir ki: «Bidlis Azərbaycanla Diyarbəkir və Ermənistan arasında elə bir keçiddir ki, Asiyanın bir çox hacıları, Avropanın səyyah və tacirləri və dünyanın bir çox gəzənləri oradan keçməlidirlər» (76, 339).

Bidlis şəhəri şimalda Murad, cənubda Dəclə, qərbdə Fərat çayları və şərqdən isə Van gölü ilə sərhədlənir. Şəhərin ortasından axan Rəbbat çayı ona xüsusi gözəllik verir. 19 məhəllədən ibarət olan bu şəhərdə Bidlis hökmdarları tərəfindən bir çox ictimai binalar tikilmişdir.

Orta əsrlərdə böyük ticarət mərkəzi olan Bidlis əmirliyi bir neçə kürd əmirliklərini də öz ətrafında birləşdirmişdir. Bidlisi yazır ki: «Vaxtı ilə yarımmüstəqil olan Əxlat da sonralar Bidlis ilə birləşmişdi» (76, 351). Lakin 1246-cı ildə Əxlat dəhşətli zəlzələ, sonra monqolların hücumu və XVI əsrdə isə Osmanlı-İran müharibələri nəticəsində dağılmışdır. «Şərəfnamə» də göstərir ki; «İndi köhnə Əxlatın hər yerində qazıntı işi apardıqda, o zamanki əhalinin həyat tərzini əks etdirən abidələr və binalar aşkar olur» (76, 353).

Beləliklə, Əxlat da Bidlis əmirliyinə tabe olan qədim şəhərlərdən biri olmuşdur.

Bidlis əmirliyinin başqa bir nahiyəsi Muş rayonudur. Muş ən qədim şəhərlərdən biridir. Bidlisi göstərir ki: «Mənim babalarım burada hökmdarlıq edərkən... dağ üstündə yeni bir qala tikdirmişdilər» (76, 353). Muş böyük düzənliklərə və zəngin meşəliklərə malikdir. Fərat çayı Muş düzənliyinin şimalından, Qarasu çayı isə onun ortasından keçərək şəhərə təbii gözəllik verir.

Bidlisin başqa rayonlarından biri də Xnos rayonudur. Xnos yaxşı yaylaqlara malikdir. Katib Çələbinin əsərində Xnos rayonu Bidlis əmirliyinə tabe olan nahiyələrdən biri kimi qeyd edilmişdir (103, 415).

Xnosda uzunluğu yeddi kilometr olan bir göl vardır, ona Bulanıq göl deyilir (76, 355). Bundan başqa, iki qaynar bulaq da şəhərin təbii gözəlliyini artırır. Vaxtı ilə Xnos öz məhsuldarlığı nöqteyi-nəzərdən böyük əhəmiyyət kəsb etmişdir.

Bidlisi əmirliyinin tarixindən bəhs edən bir sıra müəlliflər, o cümlədən Bidlisinin müasiri olan Qazi Əhməd Qəzvini və Qunabadi İmadiyyə əmirliyinin də Bidlis vilayətinə tabe olduğunu qeyd edirlər (101, 286; 113, 294). Bu əmirlik Kürdüstanda olan ən qədim şəhərlərdən biridir. Həmdullah Mustovfi yazır ki: «Bu böyük şəhəri İmadəddövlə Deyləmi yenidən bina etmiş və onu İmadiyyə adlandırmışdır» (63, 45). Bidlisi öz əsərində İmadiyyə əmirliyinə ayrıca bir fəsil açmış və öz dövrünə qədər (XVI əsrin axırınadək) həmin əmirliyin tarixini yazmışdır. Şübhəsiz ki, kürd tarixinin yeganə mənbəyi olan «Şərəfnamə» dəki məlumatı əsasən düzgün hesab etmək olar. Beləliklə, XV-XVI əsrlərdə Bidlis əmirliyinə tabe olan bir sıra kənd və qəsəbələr istisna edilərsə, Əxlat, Muş və Xnos kimi əhəmiyyətli əmirliklərin də Bidlis əmirliyinə tabe olduqlarını qeyd etmək olar.

«Şərəfnamə» dəki məlumata görə həmin əsrlərdə Əxlat, Bidlis, Muş, Onik, Əxtəmar, Kifəndur, Kəlhuk, Firuz Sələm, Qolxar, Tatik və Suyi[40] kimi, mühüm qalalar da Bidlis əmirliyinin ixtiyarında olmuşdur (76, 424). O dövr üçün böyük bir əhəmiyyətə malik olan bu qalaların Bidlis hökmdarlarının sərəncamında olması həmin əmirliyin tarixində çox mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Əhalisi. Bidlis əmirliyində əhalinin tərkibi nisbətən müxtəlif idi. Burada kürdlərlə yanaşı asori və erməni ailələrini görmək olardı. Lakin əhalinin əksəriyyətini kürd tayfalarından ibarət olan müxtəlif qəbilələr təşkil edir. «Şərəfnamə» də bu əmirlikdə yaşayan əhalidən 4 min nəfərinin erməni və asori olduğu qeyd edilmişdir (76, 341).

Bidlisinin yazdığına görə Bidlis əmirliyində 24 müxtəlif kürd tayfa qoruğu yaşayırdı (76, 361). Əgər biz hər bir tayfa qoruğunu orta hesabla 2 min nəfər hesab etsək, o zaman təkcə Bidlis vilayətində 48 min nəfər əhalinin yaşadığını qeyd edə bilərik. Lakin sonralar Bidlis əmirliyi haqqında məlumat verən Şəms Sami bu vilayətin (Bidlisin) 172 kəndi,

30 min nəfər əhalisi və bu əhalinin də üçdə bir hissəsinin erməni və asori olduğunu göstərmişdir (81, 123).

Beləliklə, Bidlis əhalisinin sayı haqqında «Şərəfnamə» dəki məlumatla, «Qamus» dakı məlumat arasında fərq görürük. Bizə görə hər iki müəllifin verdiyi məlumat düzgündür. Lakin bu fərqi əmələ gətirən ictimai və siyasi hadisələr olmuşdur. Yəni digər kürd əmirliklərində olduğu kimi, Bidlis əmirliklərində də Osmanlı hökmranlığı başlandıqdan sonra əhalinin miqdarı getdikcə azalmışdır. Bunun əsas səbəbini isə Osmanlı-İran müharibələrində axtarmaq lazımdır.

Bidlis vilayətində yaşayan kürd tayfaları içərisində Ruzakilər ən qüvvətli əşirət hesab olunurdu. Buna görə də həmin tayfa bu əmirliyin tarixində çox mühüm rol oynamışdır.

Bidlisi yazır ki, Kürdüstanı işğal etmək fikrində olan qüvvətli şahlar əvvəlcə Bidlis hökmdarları və Ruzaki əşirəti ilə müharibə etməli olurdular. Çünki Ruzakiləri tabe etmədən başqa kürd tayfalarını itaət altına almaq mümkün deyildir (76, 360).

1479-1481-ci illərdə Ağqoyunlu hökmranlığına, 1535-1538-ci illərdə isə Osmanlı ağalığına qarşı apardıqları mübarizəni həmin tayfanın igidlik nümunələrindən biri kimi qeyd etmək olar.

«Şərəfnamə» də deyilir ki, Bidlis qalasının daşları qədər Ruzaki əşirətinin başları kəsilmişdir (76, 360). Beləliklə, həm çoxluğu, həm də igidliklərinə görə Bidlis hökmdarlığı əsrlər boyu Ruzaki zadəganlarının ixtiyarında olmuşdur.

Siyasi tarixi. Bidlisinin yazdığına görə bu tayfa ağsaqqalları Kəsra[41] nəslindən olan İzzəddin və Ziyaəddin adlı iki qardaşı Əxlatdan Bidlisə dəvət etmişdilər (76, 360). İzzəddin Bidlis, Ziyaəddin isə Hezo (Sason da deyilir) hökmdarı oldu. Lakin sonralar Ziyaəddin hiylə yolu ilə Bidlis hökmranlığını ələ keçirib qardaşı İzzəddini Hezo hökmdarı göndərdi. Bidlis hökmdarlarının mənşəyinin əsas etibarı ilə kəsranilərə çatdığını «Şərəfnamə» də görmək olar (76, 362). Ziyaəddin ölümündən sonra onun xələfləri ardıcıl olaraq Bidlisdə hökmdarlıq etmişdər. «Şərəfnamə» nin müəllifi qeyd edir ki, yalnız 110 ildən sonra Bidlis həmin sülalənin ixtiyarından çıxaraq, yadellilərin əlinə keçmişdir» (76, 362). Çünki Səlcuqlar dövründə Kürdüstanın digər əmirlikləri kimi, Bidlis əmirliyi də o sülaləyə tabe olmuşdur.

Bidlisi yazır ki: «Tarixdə adları qeyd olunan və mənim nəzərimə çatan Bidlis hökmdarı 18 nəfərdən ibarət olub 450 ildən artıqdır ki. hökmdarlıq edirlər (76, 364).

Dövlətşah Səmərqəndi göstərir ki: «Sultan Cəlaləddin Xarəzmşah monqol ordusu qarşısında məğlub olub Azərbaycana gəldi və burada da tab gətirə bilməyib Bidlisə getdi və orada Məlik Əşrəfin qızı ilə evləndi» (66, 162). Bidlisi də öz əsərində həmin hadisəni Dövlətşah Səmərqəndinin qeyd etdiyi kimi göstərərək yazır: «1225-ci ildən Sultan Cəlaləddin Bidlisə gəldiyi zaman məlik Əşrəf Bidlis hökmdarı idi» (76, 369; 97, 334).

(Ardı gələn sayımızda)

509:1.QXD 09.12.2022 3:41 Page 5

XX əsrdə erməni rəsmi dairələrinin kürdlərə qarşı həyata keçirdiyi deportasiya, repressiya və terror aktları haqqında

Qərbi Azərbaycanda kürdlərə qarşı törədilən deportasiya, repressiya və terror aktlarından bəhs etməzdən öncə həmin regionda kürdlərin məskunlaşma arealı və demoqrafik vəziyyətləri barədə məlumat verməyə ehtiyac vardır.

Qərbi Azərbaycan ərazisində yaşayan əhalinin milli tərkibi haqqında ilk müfəssəl məlumatı İrəvan xanlığının rus qoşunları tərəfindən işğalından sonra rus tarixçi-statisti İvan Şopen tərəfindən 1829-1832-ci illərdə aparılan kameral siyahıyaalmanın nəticələrindən əldə etmək olar. İ.Şopenin verdiyi məlumata görə, işğaldan sonra keçmiş İrəvan xanlığının ərazisində 6435 nəfər şiə, 3.978 nəfər sünni, 324 nəfər yezdi kürd yaşamışdır.

İrəvan xanlığının işğalından sonra Alagöz (Ələyəz) dağının ətəyindəki bir sıra boşalmış türk kəndlərində də Türkiyədən gələn yezdi kürdlər məskunlaşmışdılar. Yezdi kürdlər 1839-cu ildə Mirək, Quruboğaz, Carcarçı, Çobangərəkməz kəndlərində, sonralar isə Pəmbək, Qundaxsaz, Böyük Camışlı, Kiçik Camışlı və Korbulaq kəndlərində yerləşmişdilər. Nəhayət, yezdi kürdləri 1877-1878-ci illər rus-türk müharibəsindən sonra Türkiyə ərazisindən gələrək Bağdad Dolu-Taxt və Kiçik Cəngi kəndlərində yerləşmişdilər. Sonralar Ermənistanın rəsmi dairələri tərəfindən adları dəyişdirilən, lakin əsasən yezdi kürdlərinin yaşadıqları kəndləri əhatə edən Araqats (Ələyəz) rayonu təşkil edilmişdi.

1886-cı ildə keçirilən ailəhesabı siyahıyaalmanın nəticələrinə görə, İrəvan quberniyasında 670.405 nəfər yaşamışdır ki, onlardan 251.327 nəfərini azərbaycanlılar, 36.478 nəfərini kürdlər təşkil etmişdir. Azərbaycanlılar ümumi əhalinin 37,5 faizini, kürdlər isə 5,44 faizini təşkil etmişdir.

1890-cı illərdə Türkiyədə baş qaldıran erməni üsyanlarının yatırılmasından sonra təqribən 400 min erməni Rusiyaya köç etmiş, onların da xeyli hissəsi İrəvan quberniyasının ərazisində məskunlaşmış və nəticədə quberniya ərazisində ermənilərin xüsusi çəkisi süni surətdə yüksəlmişdi. 1897-ci il Ümumrusiya siyahıyaalmanın nəticələrinə görə, İrəvan quberniyasında yaşayan 829.556 nəfər əhalinin 313.176 nəfərini azərbaycanlılar, 49.389 nəfərini kürdlər təşkil edirdi. Kürdlərin də 35.675 nəfərini müsəlman kürdlər, 13.714 nəfərini isə yezdi və erməni-qriqorian dinini qəbul etmiş kürdlər təşkil edirdi. Ümumiyyətlə, XIX əsrin sonlarında müsəlman və yezdi kürdlər indiki Ermənistan ərazisinin 34 kəndində yaşayırdılar.

Türkiyədən gələn yüz minlərlə ermənilər daimi məskunlaşdırmaq üçün 1905-1906-cı illərdə erməni silahlı dəstələri kütləvi qırğınlar törətmişdilər. Təkcə həmin illərdə İrəvan quberniyası ərazisində 150-yə yaxın türk-müsəlman yaşayış məntəqəsi viran edilmiş, əhalisi qırğınlara məruz qoyulmuş və evlərindən didərgin salınmış, həmin kəndlərin əksəriyyətində Türkiyədən gələn ermənilər məskunlaşdırılmışdı.

1915-1916-cı illərdə Türkiyə ərazisin-dən 300 minə yaxın erməni gələrək Cənubi Qafqazda məskunlaşmışdı. Həmin ermənilərin böyük bir qismi İrəvan quberniyasının ərazisində cəmləşmişdi. 1917-ci il “Qafqaz təqvimi”nə görə, 1916-cı ildə İrəvan quberniyasında yaşayan 1.120.242 nəfər əhalinin 373.582 nəfərini azərbaycanlılar, 59.132 nəfərini kürdlər, onlardan 36.508 nəfərini müsəlman kürdlər, 12.624 nəfərini isə yezdi kürdlər təşkil etmişdir .

1919-cu ilin iyun-avqust aylarında Ermənistan daşnak hökuməti Daxili İşlər Nazirliyinin qərarı ilə siyahıyaalma keçirilmişdir. Respublika ərazisində qeydə alınan 917.297 nəfər əhalidən 122.185 nəfərini müsəlmanlar, 48.672 nəfərini isə qeyri-müsəlmanlar təşkil etmişdi [5, s. 178]. Erməni müəllifi Zaven Qorqodyan yazır ki, daşnakların

“təmizləmə” siyasəti nəticəsində 1919-cu ildə 200 min nəfərdən artıq türk və kürd Ermənistandan qovulmuşdur.

1922-ci ildə Sovet Ermənistanında keçirilən siyahıyaalmanın nəticələri daşnakların hakimiyyəti dövründə həmin ərazidə türk-müsəlman əhaliyə qarşı törədilən soyqırımın miqyasını əyani şəkildə nümayiş etdirir. Belə ki, Ermənistanda yaşayan 781.011 nəfər əhalinin 76.555 nəfərini Azərbaycan türkləri (9,8 faiz), 705 nəfərini (0,1 faiz) kürdlər təşkil etmişdir.

1926-cı ildə keçirilən ikinci Ümumittifaq siyahıyaalmanın nəticələrinə görə, Sovet Ermənistanında 880.464 nəfər əhali yaşamışdır ki, onlardan 85.554 nəfəri azərbaycanlılar, 3.025 nəfəri müsəlman kürdlər, 12.237 nəfəri isə yezdi kürdlər olmuşdur [13, s. 4-8]. Faiz etibarilə azərbaycanlılar ümumi əhalinin 9,76 faizini, müsəlman kürdlər 0,4 faizini, yezdi kürdlər isə 1,4 faizini təşkil etmişdir.

1931-ci il siyahıyaalmanın nəticələrinə görə, Ermənistanda yaşayan 1.050.633 nəfər əhalinin 106.768 nəfəri azərbaycanlılardan (10,1 faiz), 19.268 nəfəri (1,9 faiz) kürdlərdən ibarət olmuşdur.

1930-cu illərdə Ermənistanda həyata keçirilən repressiyaların dalğasının fonunda azərbaycanlılar və müsəlman kürdlər daha ağır zərbə almışdılar. Xalq düşmənlərini, trotskiçi-buxarinçi casusları ifşa etmək məqsədilə A.Mikoyan, N.Yejov və L.Beriya Ermənistana gəlmişdilər. Moskvaya belə məlumat verilmişdi ki, Ermənistanda Araz və Yuxarı Arpaçay çayları boylarında yaşayan müsəlmanlar casusluq edir və guya elliklə Türkiyəyə keçmək fikrindədirlər. Ona görə də 1937-ci ilin payızında və 1938-ci ilin yazında Ağbaba, Vedibasar, Zəngibasar, Qəmərli, Eçmiedzin, Hoktemberyan, Meğri rayonlarının Türkiyə və İranla həmsərhəd kəndlərində yaşayan azərbaycanlı və müsəlman kürd ailələri kütləvi surətdə repressiyaya məruz qalmışdılar. Minlərlə ailə Orta Asiyaya və Qazaxıstana sürgün edilmişdir. Ümumiyyətlə, XX əsrin 30-cu illərində Ermənistandan 50 mindən artıq azərbaycanlı və müsəlman kürd repressiyaya məruz qalmışdır.

1939-cu ildə keçirilən üçüncü ümumittifaq siyahıyaalmanın nəticələrinə görə, Ermənistanda yaşayan 1.282.330 nəfər əhalinin 130.997 nəfərini azərbaycanlılar (10,2 faiz), 20.481 nəfərini kürdlər (1,6 faiz) təşkil etmişdir.

1947-ci il dekabrın 27-də SSRİ Nazirlər Sovetinin “Ermənistan SSR-dən kolxozçuların və digər azərbaycanlı əhalinin Azərbaycan SSR-in Kür-Araz ovalığına köçürülməsi haqqında” qəbul etdiyi qərara əsasən, 100 min kolxozçu və digər azərbaycanlı əhalinin üç il ərzində Azərbaycan SSR-in Kür-Araz ovalığına köçürülməsi qərarlaşdırılmışdı. Lakin 1948-1953-cü illərdə azərbaycanlı əhali ilə bərabər, müsəlman kürdlər də Ermənistandan deportasiya edilmişdilər. Ona görə də 1939-cu ildən1959-cu ilədək keçən 20 il müddətində Ermənistanda yaşayan azərbaycanlı əhalinin və müsəlman kürdlərin sayı kəskin şəkildə azalmışdı. 1959-cu ildə keçirilən dördüncü ümumittifaq siyahıyaalmanın nəticələrinə görə, Ermənistanda yaşayan 1.763.048 nəfər əhalinin 107.748 nəfərini azərbaycanlılar (6,1 faiz), 25.627 nəfərini kürdlər (1,5 faiz) təşkil etmişdir.

1970-ci ildə keçirilən beşinci ümumittifaq siyahıyaalmanın nəticələrinə görə, Ermənistanda yaşayan 2.491.873 nəfər əhalinin 148.189 nəfəri azərbaycanlılardan (5,9 faiz), 37.486 nəfəri kürdlərdən (1,5 faiz) ibarət olmuşdur.

1979-cu ildə keçirilən altıncı ümumittifaq siyahıyaalmanın nəticələrinə görə, Ermənistanda yaşayan 3.037.259 nəfər əhalinin 160.841 nəfərini azərbaycanlılar (5,3 faiz), 50.822 nəfərini kürdlər (1,7 faiz) təşkil etmişdir.

Sovet hakimiyyəti illərində Ermənistanda müsəlman kürdlər əsasən Vedi (Ararat), Zəngibasar (Masis), Basarkeçər (Vardenis) rayonlarında və İrəvan şəhərində yaşayırdılar. Ermənistanda ayrıca müsəlman kürd kəndi yox idi. Azərbaycanlı kəndlərində yaşayan kürdlər əhalinin 10-15 faizindən çoxunu təşkil etmirdilər. Yezdi kürdlər isə əsasən Ələyəz (Araqats), Talin, Abaran, Hoktemberyan (Armavir), Artaşat, Dilican rayonlarında və İrəvan şəhərində yaşayırdılar.

1988-ci ildə keçmiş SSRİ rəhbərliyinin Azərbaycana qarşı qərəzli mövqeyindən istifadə edən Ermənistan Respublikası Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətini anneksiya etməyə cəhd göstərməklə yanaşı, Ermənistan SSR Ali Soveti sessiyasının məxfi göstərişinə əsasən, 1988-ci il noyabrın 22-dən 28-dək olan müddət ərzində azərbaycanlılar yaşayan 22 rayonda 170 sırf və ermənilərlə qarışıq 94 yaşayış məskənləri boşaldılmış, nəticədə 200 mindən çox azərbaycanlı, 18 min müsəlman kürd, min nəfər rusdilli əhali Azərbaycana qovulmuşdur.

Ermənistanın Ələyəz rayonunda doğulub böyüyən, İrəvan Dövlət Universitetinin filologiya fakültəsini bitirən, sonralar İrəvan radiosunun kürdcə verilişlər redaksiyasında və Ələyəz rayon komsomol komitəsinin katibi işləyən İşxan Aslanoviç Ankosi Ermənistanın müstəqilliyə qovuşmasından sonra təzyiqlərə tab gətirməyərək Ermənistanı tərk etmək məcburiyyətində qalmış və 1993-cü ildən Krasnodarda yaşayır, “Midiya” Kürd Milli-Mədəni Muxtariyyətinin sədri, Kürdüstan Milli Konqresinin üzvü kimi yezdi kürdlərin hüquqlarının müdafiəsi istiqamətində fəaliyyətini davam etdirir. Onun atası Aslan Xudoyan uzun müddət yezdi kürdlərin yaşadığı rayonlarda rəhbər vəzifələrdə işləmiş, ermənilərin kürdlərə qarşı diskriminasiyasının canlı şahidi olmuşdu.

İşxan Ankosi yazır ki, hələ ötən əsrdə 50-ci illərin sonu, 60-cı illərin əvvəllərində Ermənistanda millətçilik əhval-ruhiyyəsi ən yüksək həddə çatmışdı. Millətçilik daha çox Yakov Zarobyanın Ermənistan KP MK-nın birinci katibi olduğu dövrdə özünü büruzə vermişdir. Məhz Y.Zarobyanın açıq şəkildə dəstəyi sayəsində Ermənistanda antikürd siyasəti yeridilmişdir. İşxan Ankosi yazır: “Biz kürdlər praktik olaraq hər gün, hər saat hakimiyyət dairələri tərəfindən xalqımıza qarşı yeridilən diskriminasiya siyasətini hiss edirdik”. O, daha sonra qeyd edir ki, hələ XX əsrin 80-ci illərində Ermənistan rəhbərliyi kürdlərlə azərbaycanlılar arasında qarşıdurma yaratmaq siyasəti yeritmişdir. Belə ki, kürdlərin kəndlərindən olan təmsilçiləri Ermənistan KP MK-ya dəvət edilərək onlara “respublika ərazisində yaşayan bütün kürdlərin kompakt ərazidə yaşamaları və heyvandarlıqla məşğul olmaları üçün” onların Amasiya rayonuna köçmələri təklif edilmişdi. Həmin vaxt Amasiya rayonunda yaşayan əhalinin 85 faizindən çoxunu azərbaycanlılar təşkil edirdi. İşxan Ankosi yazır ki, bununla Ermənistan rəhbərliyi kürdlərin əli ilə azərbaycanlıların Amasiya rayonundan sıxışdırılıb çıxarılmasına nail olmaq və gələcəkdə müsəlman kürdlər ilə azərbaycanlılar arasında yaratdıqları düşmənçilikdən istifadə etmək məqsədi güdürdü. Məhz müsəlman kürdlərin Amasiya rayonuna köçməkdən imtina etmələrindən sonra onları cəzalandırmaq üçün 1983-cü ildə Ermənistan hökuməti Ararat vadisində qoyunçuluğun qadağan edilməsi barədə qərar qəbul etmişdi.

(Ardı var)

Nazim MUSTAFA
Azərbaycan Respublikası Prezidentinin İşlər İdarəsinin Prezident Kitabxanasının şöbə müdiri, tarix üzrə fəlsəfə doktoru

www.arsivakurdi.org

Zəngəzurun Hacısamlı camaatı

XVIII yüzilin ikinci yarısında Qaraçorlu mahalında bir neçə tayfa icması və kənd camaatı cəmlənmişdi. Ən böyük icmalardan biri Hacısamlı camaatı idi.

Camaat öz adını Hacı Sam Şadılıdan alıb. Bəzi qaynaqlara görə, Hacı Sam Xorasanda ömür-gün sürüb. Hacı Samın Hüsən adlı oğlu vardı. Hüsən Xorasanda, Məşhəd dövrəbərində dünyaya gəlmişdi. Heyvandarlıqla məşğul idi. Müqəddəs Məkkəyi-Mükərrəmi ziyarət etmişdi. Hacı Hüsənin Şirin bəy adlı oğlu vardı. Şirin bəy Məşhəd civarında dünyaya göz açmışdı. Yekəlib, yetman igid olandan sonra, tayfa-toluğunu (10 ailədən ibarət Babadünlü tayfasını) başına yığıb, Qarabağa üz tutmuşdu. Ilk dəfə Ərdəşəvə və Vağazin torpaqlarında binələmişdi. Zorkeşişdə məskunlaşan qeyri-müsəlmanlar Şirin bəyin tayfasına korluq vermiş, mal-heyvanını otlağa buraxmamışdı.

Sonda Şirin bəy camaatı başına toplayıb, zorkeşişliləri qovub-çıxarmışdı. Köməyə gələn Gəvənli tayfasına xeyli torpaq ayırmışdı. Nadir şah Qırxlı-avşarın ölümündən sonra Şirin bəyin qohumu Qasım da uruğ-turuğunu toplayıb, Qaraçorlu mahalına gəlmişdi. Şirin bəy ona Kürdhacı torpağını tuş vermişdi. Qasımuşağından sonra Qaraçənli tayfası bu yurdda məskunlaşmışdı. Qaraçənlilərin ilk düşərgəsi Bazardüzü idi.

Hacısamlı camaatı Qarabağ xanlığının siyasi yaşamında mühüm rol oynamışdı. Rus-Iran savaşlarında fəal iştirak etmişdi. Gah ruslara, gah da iranlılara kömək etmişdi. Hacısamlıların Qacar ordusuna köməyi haqqında tarixçi Mirzə Yusif Qarabaği “Tarixi-Safi” adlı əsərində yazır: “Bir tərəfdən qızılbaşlar, digər tərəfdən Hacısamlının kürdləri və qeyri türklər, eləcə də günəşin istisi, yolların çətinliyi, əyri-üyrülüyü ruslara mane olduğu üçün qalaya gələ bilmədilər və batalyonu suya çatdıra bilməyib, dağıldılar. Bəziləri qətl olundu və bir hissəsi də əsir düşdü…” (Bax: Qarabağnamələr, 2-ci kitab, Bakı, “Yazıçı”, 1991, səh.)

Ibrahimxəlil xan hakimiyyətinin son dönəmində Qaraçorlu tayfasını, Hacısamlı camaatını oğlu polkovnik Xanlar ağaya tapşırmışdı. Qaraçorlu elini savaşlara Xanlar ağa aparırdı.

Tarixçi Mir Mehdi Xəzani “Kitabi-tarixi-Qarabağ” adlı əsərində Xanlar ağanın Qaraçorlu elinə başçılıq etməyindən dəfələrlə bəhs etmişdir. Tarixçi yazır: “Xanlar ağa öz müqərribi və ixtiyarı olan Əhməd ağa ilə Qaraçorlu və Hacısamlı kürdlərinin mahalına daxil olub…” Başqa bir yerdə yazır: “…Xanlar ağa dəxi öz ixtiyarında olan Hacısamlı və Sultanlı xalqının atlı və piyadəsinin cəm edib…” (Bax: Qarabağnamələr, 2-ci kitab, Bakı, “Yazıçı”, 1991, səh.).

1823-cü ildə Hacısamlı camaatı: Vergiödəyənlər: 132 tüstü, ödəməyənlər: Sultan Əliməhəmməd bəy 1 tüstü, onun qohumları məaf 4 tüstü, rəiyyətləri qeyri-müsəlman 6 tüstü, kasıb 12 tüstü, molla 2 tüstü, çavuş və onbaşı 1 tüstü.

Hacısamlı camaatının bir hissəsi Mehdiqulu xan Cavanşirə bağlı idi. Bu oba XIX yüzilin önündə, 1827-ci ildə 60 tüstüdən ibarət idi. Obada Rövşənin (Molla Şərif, Abbas, Tanrıverdi, Şahbaz), Hüseynin (Haqverdi, Allahverdi, Xıdır, Hüseynşah, Həsən), Bağırın (Xəlil, Cəlil, Mehdi), Əli bəyin (Imamqulu bəy, Vəli bəy, Bayram bəy). Xəlilin (Məmmədəmin, Tanrıverdi), Tərlanın (Iman, Məmməd), Hacıxanın (Həsən, Fətəli), Cəfərin (Bayram, Süleyman), Xudaverdinin (Tanrıverdi, Məmməd), Qələndər (Allahverdi, Imamverdi, Şahverdi) uşaqları dövran keçirirdilər.

1827-ci ildə Hacısamlı camaatının bir bölüyünün başçısı Həsən Qələndər oğlu idi. Onun yanında əslən Dilağardalı Məmmədqasım Xələf oğlu (1787-?), arvadı Nisə, oğlu Allahverdi və qızı Güllü ilə olurdu.

Hacısamlı camaatı bir neçə tayfadan ibarət idi. Bu tayfalar: qasımuşağı, qarabayramlı, əhmədüşağı, qaraçənli… Hacısamlı camaatı Gəvənli, Babadünlü, Babadün, Qaraçənli-Alaqaya, Qaraçənli-Kümbəzli, Qasımuşağı (Kürdhacı), Əhmədüşağı (Rəsullu), Namlı (Lələbağırlı), Qarabayramlı, Ərdəşova, Pircahan, Piçənis, Vağazin və Şəlvə adlı kəndlərdən ibarət idi. Qasımuşağı tayfası Kürdhacı, Şamkənd, Birinci Çorman, Ikinci Çorman, Ələkçi, Bozdoğan, Piçənis, Bülövlük şenliklərini salmışdılar. Qarabayramlı tayfası Şəlvə, Qabaqtəpə-Daşlı, Kalafalıq-Daşlı, Canıbəyli, Narışlar, Vəlibəyli, Budaqdərə, Imanlar, Hacıxanlar, Qovuşuq, Dambulaq-Seyidlər, Kaha, Pircahan, Alpout, Qoşasu, Alıqulular kəndlərini yaratmışdılar. Əhmədüşağı tayfası Hətəmlər, Muncuqlu-Rəsullu, Korcabulaq, Taxtazavod yaşayış məntəqələrini bina etmişlər. Qaraçənli tayfası

Qorçu, Qarabəyli, Zağaaltı, Lələbağırlı, Ərikli, Güləbird və başqa yaşayış məntəqələrinin əsasını, ilk daşını qoydular. Babadünlü tayfası Bülüldüz, Ipək şenliklərinin bünyadını qoydular.

XIX yüzildə Qarabağda oğruluq qoçaqlıq, qəhrəmanlıq sayılırdı. Qarətlə sonuclanan xanlıq savaşları bitmiş, silahlar yerə qoyulmuşdu. Dəliqanlılar özlərini yeni atıb-tutmaq, vurub-çapmaq meydanı olan qaraoğurluqda sınayırdılar. Bu dönəmdə Hacısamlı cavanları da qaraoğurluğa qurşanmışdılar. Ünlü şair Qasım bəy Zakir yazırdı:

Səfikürdi, Hacı Samlı, Kolanı,
Tutarlar, soyarlar dalda qalanı,
Viran olsun görüm Doyranbasanı,
Evdə yatan yoxdu, qarışıb papaq.

Hacısamlı camaatının bir hissəsinin yiyəsi isə Xanlar ağa Ibrahimxəlil xan oğlu Sarıcalı-Cavanşir idi. Xanlar ağa 1831-ci ildə varissiz vəfat etdiyindən camaat qardaşı Əhməd xana qaldı. Əhməd xanın oğul övladları hələ sağlığında tələf olduğundan qızı Bikə ağaya dövr edildi. Bikə ağa general-leytenant Həsən bəy Ağalarovla ailə qurmuşdu. Davud ağa adlı oğlu, Mariya xanım adlı qızı vardı. Davud ağa Həsən bəy oğlu 1864-cü ildə Tiflis şəhərində doğulmuşdu. Əhməd xan həm dini, həm də hökumət qaydası ilə onu varisliyə götürmüşdü. Şuşada yaşayırdı. Əhməd xanın ona ayırdığı mülkü idarə edirdi. Sonra Sankt-Peterburq şəhərinə köçdü. Milis praporşiki rütbəsi vardı. Davud ağa 14 yanvar 1890-cı ildə vəfat edib. Davud ağa Natalya Iosifovna Boyko adlı xristian qızla evlənmişdi. Övladı olmadı. Mariya xanım Tiflis şəhərində dünyaya gəlmişdi. Böyüyəndən sonra xristianlığı qəbul edib (Mariya Aleksandrovna) polkovnik Fon-Kruzenşternlə həyat qurmuşdu. Hacılı camaatının torpaqlarının vergisini Natalya Boyko və Fon-Kruzenştern toplayırdı. Hacısamlı mahalı XIX yüzildə Alxaslı, Vağazin, Kalafalıq, Bozgüney, Ağcayazı, Ardıclı, Nurəddin, Fərraş, Korcabulaq, 1-ci Tığıq, 2-ci Tığıq, Qorçu, Zağaaltı, Oğuldərə, Qoşasu, Alpout, Bülövlük, Daşlı, Vəlibəyli, Narışlar, Hətəmlər, Kaha, Kürdhacı, Ərikli, Hacısamlı, Piçənis, Xaçınyalı, Güləbird, Pircahan, Əliqulu, Qaraçanlı, Təzəkənd, Ərdəşəvə, Haqnəzər, Qozlu, Fingə, Bülüldüz, I Ipək, Ayıbazarı, Hoçaz, Şamkənd, Köhnə Çorman, Bozdoğan, Ələkçi, Nağdalı, Şəlvə, Qovuşuq, Zorkeşiş (Hacıxanlar), Budaqdərə, Imanlar kəndlərini yaratdılar.

1905-1906-cı illərdə Hacısamlı camaatı ermənilərə qarşı qəhrəmanlıq göstərmişdi. Mir Möhsün Nəvvab yazır: “Başqa bir yerdə, yeni Hacısamlı və Piçanlı kürdləri toplaşaraq Gorusun Xənəzək kəndinə hücum etdilər. Ermənilərin qabaqcadan gördükləri tədarüklərinin çox olmasına baxmayaraq, müsəlman kürdlərin bu qəfil hücumundan karıxaraq bilmədilər nə etsinlər. Müsəlman kürdlər onların çaşqınlığından istifadə edərək bir tərəfdən kəndin evlərinə od vurmağa başladılar. Beləliklə, onlar 20 evi yandırdılar. Evlərin alovu və müsəlman kürdlərin nərələri göylərə yüksəlirdi. Ermənilər bu hücumun qarşısında davam gətirə bilməyib qaçmağa başladılar. Beləliklə, Xənəzək kəndində 20 nəfər erməni öldürüldü. Müsəlmanlar əldə etdikləri qənimətləri özləri ilə kəndə gətirdilər”. Hacısamlı camaatı tarixən qoçaq, qəhrəman bir toplum olub.

Mənbə:

Ənvər Çingizoğlu, Hacısamlı camaatı, “Soy” dərgisi, Bakı, 2009.

Ənvər Çingizoğlu. Qaraçorlu mahalı. “Soy” dərgisi, 1 (27), Bakı, 2009. səh.97-106.

www.arsivakurdi.org

509:1.QXD 09.12.2022 3:41 Page 7

www.arsivakurdi.org

Azərbaycanlıların deportasiyası və 1988-ci il faciəsi

Ermənistanın müasir sərhədləri daxilində yaşayan azərbaycanlıların sayı 1926-cı ildəki 84,5 min nəfərdən artıb 1931-ci ildə 106,8 min, 1939-cu ildə isə 130,9 min nəfərə çatmışdı. Təbii artım 1939-cu ildə 1926-cı ilə nisbətən 154,9 faiz, 1931-ci ilə nisbətən isə 122,6 faiz təşkil etmiş, mütləq artım 12 il ərzində 56,4 min nəfəri keçmişdi. Hər min nəfərə düşən ali təhsillilərin və alimlərin sayına görə erməniləri üstələmişdilər. Həmin dövrdə ermənilərin təbii və mexaniki artımı müvafiq surətdə 118,6 faiz və 102,2 faiz olmuşdu. Azərbaycanlıların xüsusi çəkisi 1926-cı ildə 9,5 faiz olduğu halda, 1931-ci ildə 10,1 faizə, 1939-cu ildə isə 10,5 faizə çatmışdır.

Bundan narahat olan Ermənistan SSR-nin rəhbərliyi azərbaycanlılar çoxluq təşkil edən rayonlarda inzibati-ərazi bölgüsü aparmış, Dilican rayonu İcevan və Krasnoselsk rayonlarına, Kalinino rayonu Kalinino, Stepanavan, Noyamberyan rayonlarına bölünmüş, əhalisi bütünlüklə azərbaycanlılardan ibarət olan Qarabağlar rayonu Vedi rayonuna, Amasiya rayonu Qukasyan rayonuna birləşdirilmişdir. Zəngibasar rayonu Artaşat və Eçmiadzin rayonları arasında bölünmüşdür. Beləliklə, bu rayonlarda azərbaycanlıların xüsusi çəkisi azalmış, ziyalıların bu və ya digər vəzifə tutmaq imkanları heçə enmişdir.

Erməni millətçiləri SSSR-də keçirilən kolxozların birləşdirilməsi, perspektivsiz kəndlərin ləğvi kampaniyasından da azərbaycan kəndlərinə qarşı məharətlə istifadə edə bildilər. Kəndlərin bir qismi "perspektivsiz" kimi gələmə verilərək ləğv edildi, ermənilər yaşayan kəndlərlə birləşdirildi. Bunlar Azərbaycan məktəblərinin, mədəniyyət ocaqlarının bağlanmasına, milli kadrların işsiz qalmasına və başqa yerlərə köçməsinə səbəb olmuşdur.

Stalin-Mikoyan-Beriya üçlüyünün fitvasına əsasən 1947-1952-ci illərdə Ermənistandan 130 min nəfərə yaxın azərbaycanlı əhalinin guya "könüllü surətdə" heyvan daşınan üfunətli vaqonlarda köçürülməsi təşkil olundu.

1948-ci il Ermənistanda yaşayan azərbaycanlıların həyatında yeni faciələrin başlanğıcı kimi tarixdə həkk olunmalıdır. Stalin-Mikoyan-Beriya üçlüyü Ermənistanda yaşayan azərbaycanlılara qarşı yeni genosid proqramının əsasını qoydular. "Ermənistan SSR-dən kolxozçuların və başqa azərbaycanlı əhalinin Azərbaycan SSR-in Kür-Araz ovalığına köçürülməsi haqqında" SSRİ Nazirlər Sovetinin 1947-ci il 23 dekabr tarixli qərarı əsasında Ermənistanda yaşayan 100 min nəfər azərbaycanlı ahali köçürülməli idi. Bununla 1948-ci ildən soydaşlarımızın ata-baba yurdlarından guya "könüllü" deportasiyası başlandı. Qərarın 11-ci bəndində deyilirdi: "Ermənistan SSR Nazirlər Sovetinə icazə verilsin ki, azərbaycanlı əhalinin Azərbaycan SSR-nin Kür-Araz ovalığına köçürülməsi ilə əlaqədar onların boşaltdıqları tikililərdə və yaşayış evlərində xaricdən gələn erməniləri yerləşdirmək üçün istifadə olunsun". Belə izah olunurdu ki, Ermənistanın kiçik ərazisində xaricdən gələn erməniləri yerləşdirmək çətindir, və azərbaycanlıların köçməsi ermənilərə göstərilən qardaşlıq münasibətinin təzahürüdür.

Qərbi Azərbaycan torpaqlarında ermənilərin yerləşdirilməsi üçün SSRI Nazirlər Soveti 1945-ci il noyabrın 21-də xüsusi qərar qəbul etmişdir. Bu qərarda xaricdən ermənilərin gətirilməsi və Ermənistanda yerləşdirilməsinin bütün detalları nəzərdə tutulmuş, azərbaycanlıların köçürülməsi xarici ermənilərin boşalan kəndlərdə yerləşdirilməsilə əsaslandırılırdı. Sonralar aşkarlandı ki, əslində bu kəndlərdə yerli ermənilər məskunlaşdırılmışdır. Deməli o zamandan əsas məqsəd azərbaycanlıları qovmaq, erməni kəndlisinin yerini genişləndirmək idi. Boşalmış 200-dən çox kənddə bir nəfər də olsun xaricdən gələn erməni yerləşdirilməmişdir. Ləğv olunan Qarabağlar rayonunun bütün kəndlərinin ərazisi Vedi rayonundakı ermənilər yaşayan kəndlərin mal-qarası üçün otlaq yerinə çevrilmişdir. Martuni rayonu dağ kəndlərinin erməni əhalisi Vedi və Artaşat rayonlarında, Ağın rayonu dağ kəndlərinin erməni əhalisi Zəngibasar rayonunun Mehmandar və digər kəndlərində yerləşdirilmiişdir. Yalnız İrandan köçüb gələn ermənilər üçün Eçmiadzin, Hoktemberyan, Artaşat rayonlarında bir neçə sovxoz təşkil olunmuşdur.

Kommunist partiyasının təbliğat-təşviqat maşını işə salınıb bu köçürməni belə əsaslandırmağa cəhd göstərirdi ki, Ermənistandan köçürülən azərbaycanlılar Azərbaycanın geniş və münbit torpaq sahələrində maddi durumlarını xeyli yaxşılaşdıra, mədəniyyət, təhsil sahəsində inkişaf edə biləcəklər. Sovet Azərbaycanında məkrli erməni kələyini heç kim dərk etməmiş, əksinə, Azərbaycandan onlarca rəsmi nümayəndələr, o cümlədən Nazirlər Soveti sədrinin müavini, ziyalılar Ermənistana gedib azərbaycanlılarla söhbətlər aparır, köçürməni Lenin-Stalin milli siyasətinin yeni bir təzahürü kimi qələmə verir, prosesi sürətləndirməyə çalışırdılar.

Buna baxmayaraq bir sıra rayonlarda el ağsaqqalları müqavimət göstərməyi bacarmışdır. Əhalisinin 90 faizindən çoxunu azərbaycanlılar təşkil edən Basarkeçər rayonunda "köçürmə" ciddi çətinliklərlə qarşılaşdı. Rayon əhalisi köçürməni təşkil etmək üçün rayona gələn emissarlara deyirdi: "Aramızda Şahdağı, o tərəfdə isə Kəlbəcər var. Niyə bu qədər əziyyət çəkib bizi oraya köçürürsünüz? Yaxşı olmazmı ki, biz yerimizdə qalaq, sərhəddi bu tərəfə – Göyçənin (Sevanın) ortasına çəkəsiniz?" Bu kimi gizli müqavimətin təşkilatçıları Talıb Musayev, Tapdıq Əmiraslanov, Yunis Rzayevvə başqaları idi. Beləliklə, Basarkeçər rayonunda azərbaycanlılar yaşayan 33 kəndin əhalisi yerindən tərpənmədi,1988-ci ilin deportasiya dövrünə qədər bütün təzyiqlərə sinə gərdi.

Köçürməni sürətləndirmək üçün Ermənistan SSR-nin rəhbərləri hətta rayonların məsul işçilərinə təzyiq göstərirdilər. Məsələn, Əzizbəyov rayonunun İcraiyyə Komitəsinin sədri Yusif Abbasov və raykomun ikinci katibi Əziz Cəfərov Yerevana dəvət edilmiş, oradan qayıtdıqdan dərhal sonra Y.Abbasov Bakıya, Ə.Cəfərov isə Mir-Bəşir rayonuna köçmüşdürlər. Nə qədər qəribə görünsə də onların vəzifədən azad edilməsi nə rayon partiya komitəsində, nə də rayon Sovetinin sessiyasında müzakirə olunmamışdır.

Rayon əhalisinin üçdə birindən çoxunun azərbaycanlı olmasına baxmayaraq bir gün ərzində rayon mərkəzində vəzifə tutan bir nəfər də azərbaycanlı kadr qalmadı. Bunları görən azərbaycanlı əhali köçkün yoluna üz tutdu.

Ermənistan hökuməti köçürmənin təşkili zamanı belə bir taktika seçmişdir. İlk növbədə əhalisi qarışıq olan, sonra münbit torpaqları və yaxşı iqlim şəraiti olan kəndlərin azərbaycanlı əhalisi köçürülürdü. Qarışıq kəndlərdə onların evinə dərhal həmin kəndin erməni əhalisi yerləşir, ev-əşiklərinə sahib olurdular. Əhalisi bütünlüklə köçürülən kəndlərdə isə dağlarda yaşamış ermənilər məskunlaşırdı.

Məsələn, Əzizbəyov rayonunun mərkəzindən 10 km cənub-şərqdə, Əzizbəyov-Sisyan yolunun sağında, meşəli təpələrlə əhatə olunmuş səfalı bir guşə – Cul kəndi vardı. Uzaqdan baxarkən kənd iri bir amfiteatra bənzəyirdi, içindən büllur kimi bərq vuran şəffaf bulaq axırdı. Kənddəki 1X-XVI əsrlərə aid qəbiristanlıq buranın qədim türk tayfalarına məxsus olduğunu sübut edirdi. 1831-ci ildə 25 evdə 117 nəfər, 1891-ci ildə 899, 1905-ci ildə 1222, 1931-ci ildə 960 nəfər azərbaycanlı əhalisi olmuşdur. 1931-ci ildə 1905-ci ilə nisbətən əhalinin azalması 1918-1920-ci illərdə ermənilər tərəfindən törədilən soyqırımın nəticəsi idi. 1918-ci ildə əhali kəndi tərk etmiş, 1920-ci ildən sonra geri qayıdmış, 1949-1950-ci illərdə Azərbaycana köçürülmüşdür. İnsanları elə tələm-tələsik çıxarmışdılar ki, hətta kolxoz sədri Rizvan Quliyev əmək haqqına düşən taxılı belə apara bilməmişdi.

Azərbaycanlılar köçürüləndən dərhal sonra dağlıq Ağxaç kəndinin erməni əhalisi burada yerləşdirilmişdir. Cul kəndi 63°, 16′, 45″ uzunluq, 39° 39′ 35″ en dairəsində, dəniz səviyyəsindən 1885 metr yüksəklikdə, Ağxaç kəndi isə 63°, 05′, 45″ uzunluq, 39° 35′, 57" en dairəsində, dəniz səviyyəsindən 1940 metr yüksəklikdə yerləşmişdir. Beləliklə, daha yüksəklikdə yerləşən kənd əhalisi aşağıya – mimbit torpaqları olan kəndə köçürülmüşdür. Ermənistan SSR Ali Sovetinin 1950-ci il 18 aprel tarixli fərmanı ilə Cul kəndi Artavan adlandırılmışdı. Əhalinin köçürülməsi ilə yanaşı tarix də saxtalaşdırılmışdır. Erməni mənbələrində Cul kəndini səciyyələndirən dəlillər Ağxaç kəndinin adına yazılmışdır. Bu kimi saxtalaşdırma belə bir rəy yaradmaq üçündür ki, guya 1950 ilə qədər Cül kəndində azərbaycanlılar yaşamayıb.

Yeri gəlmişkən qeyd edək ki, Ağxaç kəndində yaşayan ermənilərin əcdadları 1828-1829-cu illərdə İranın Xoy və Salmast şəhərlərindən gəlmiş, əvvəlcə Söylən kəndində, sonra isə əvvəllər azərbaycanlılar yaşamış Ağxaç kəndində yerləşdirilmişdilər. 1831-ci ildə Söylən kəndində 14 ailədə 58 nəfər, Ağxaç kəndində isə 6 ailədə 37 nəfər azərbaycanlı əhalisi olub. İrandan köçüb gələn ermənilərin Dərələyəz bölgəsində yerləşməsi ilə əlaqədar bu kəndlərin azərbaycanlı əhalisi başqa kəndlərə köçmüşdür.

Digər kəndlərin də başına eyni oyunlar açılmışdır. Sovet Ermənistanında əvvəlcə 1918-1920-ci illər azərbaycanlı əhalisi qovulmuş kəndlərin, sonra internasional adlananların 1948-1952-ci illərdə və nəhayət, əhalisi 1988-ci ildə qovulmuş bütün kəndlərin adı dəyişdirilib erməniləşdirilmişdir. Buna həm Azərbaycan xalqına, həm də tarixə qarşı təcavüzdən, genosiddən başqa özgə ad vermək olmaz.

Göründüyü kimi, Çar Rusiyası dövründəki hadisələrlə Sovet dövrünün hadisələri bir-biri ilə üst-üstə düşür. Yalnız bir fərqlə: Çar Rusiyası dövründə azərbaycanlılar ev-eşiklərindən qovulur, yerlərində ermənilər məskunlaşdırılır, kəndlərin adı olduğu kimi qalır, onların milli mənsubiyyəti saxlanılırdı, Sovet dövründə isə azərbaycanlılar qovulur, yurdlarında ermənilər məskunlaşdırılır, kəndlərin adı dəyişdirilib erməniləşdirilir, tarix saxtalaşdırılırdı.

Azərbaycanlıların Ermənistandan yola salınması da ağrılı məsələlərdəndir. Ermənistandan köçürülənlər ev əşyaları, mal-qaraları ilə birlikdə heyvan daşınan vaqonlara doldurulub İmişli, Sabirabad, Saatlı, Beyləqan, Ağdaş, Göyçay, Zərdab, Ucar, Xanlar rayonlarına doğru, Yerevan-Naxçıvan-Mincivan-Horadiz-Saatlı istiqamətində yola salınırdı. Qızmar yay günlərində köçkünlərin nə dərəcədə əzab-əziyyət çəkdiklərini təsəvvür etmək çətin deyildir.

Köçkün karvanlarından birinin keçdiyi yolu nəzərdən keçirək. Basarkeçər, Nor-Bayazet, Axta rayonlarından köçürülənləri Zəngibasar (Uluxanlı) dəmir yolu stansiyasına toplayırdılar. Onların bir yerə yığılması, vaqonların yüklənməsi azı 10 gündən çox çəkirdi. Bundan sonra 30-40 vaqondan ibarət köçkün karvanı yola salınırdı. Hərəkət elə planlaşdırılmışdır ki, köçkünləri daşıyan qatarlar iri dəmir yolu stansiyalarından gecələr keçirdi. Ona görə belə edirdilər ki, yerli əhali köçkün soydaşlarının acınacaglı halını görüb narazılıq etməsinlər.

Köçkünlərin İmişli, Saatlı, Ucar, Ağdaş, Xanlar rayonlarına gedib çatması ən azı 10-15 gün çəkirdi.

Əhali və mal-qara susuzluqdan, aclıqdan xeyli əziyyət çəkirdi. Mal-qara qızdırmadan tələf olurdu, qocalar və uşaqlar arasında ölüm halları baş verirdi. Köçkün vaqonlarında doğulan uşaqlara valideynləri Köçxanım, Köçəri adları verirdilər. Köçəri qədim zamanlardan, Köçxanım isə Sovet dövrünün töhfəsi idi. Amasiya, Noyemberyan, Qafan, Sisyan, Əzizbəyov, Mikoyan və başqa rayonlardan yola salınanlar da bu kimi acınacaqlı vəziyyətlə üzləşirdilər.

Ermənistandan yola salananlarla Azərbaycanda qarşılayanlar arasında lazımi əlagənin olmaması üzündən gələnlər Azərbaycan rayonlarında da xeyli əziyyət çəkirdilər. Əksər hallarda qatarlar vaxtında mənzil başına çatmırdı, bu səbəbdən köçkünlər vaxtında qarşılanmırdılar. Stansiyalar ətrafına tökülmüş insanlar yeni əziyyətlərlə üzləşirdilər.

1948-1952-ci illərdəki köçürmə zamanı köçkünlərin yüzilliklərlə yaşadığı və yeni məskunlaşdığı ərazinin iqlim fərqi nəzərə alınmırdı. Dəniz səviyyəsindən 2000 metr yüksəklikdə, dağlıq rayonlarında yaşayanların Azərbaycanın aran rayonlarında yerləşdirilməsinə haqq qazandırmaq olmaz. Yerli şəraitə uyğunlaşa bilməyən köçkünlər Azərbaycanın müxtəlif rayonlarına səpələnmək, hətta sonralar Ermənistana qayıymaq məcburiyyətində idilər. Həmçinin köçürülmə əsrlər boyu Ermənistanda yaşamış əhalinin özünəməxsus adət-ənənələrinin də itirilməsinə gətirdi.

0 zaman Göyçə mahalında yaşayan, 1918-ci ildə Andranikin əməlləri ilə üzləşmiş pirani qoca Şamo Vəliyevin "Mikoyanın qələmi Andranikin qılıncından betərdir" kəlamı geniş yayılmışdır. Şamo kişi deyirdi ki, "Andranikin qılıncından xilas olunanlar ev-eşiklərinə qayıtdılar. Mikoyanın qələmi isə elə hökm yazıb ki, bir daha buraların üzünü görə bilməyəcəyik. Görünür, daşnaklarla Sovetlər bir şeydir: onlar gılıncla, bunlar isə pambıq sapla baş kəsəndirlər."

Xarici köçkünlərin içərisinə soxulub gələn daşnak emissarları əvvəl gizlin, 1965-ci ildən sonra isə açıq-aşkar antitürk təbliğatı aparırdılar. Azərbaycanlıların respublikadan sıxışdırılıb çıxarılmasına yönəlmiş tədbirlər davam etdirilirdi. Belə ki, X.Abovyan adına Ermənistan Dövlət Pedaqoji İnstitutunun azərbaycanlı şöbəsi bağlanıb Bakıya köçürüldü. Bu şöbənin dil-ədəbiyyat, tarix-coğrafiya, fizika-riyaziyyat fakültələri, qiyabi təhsil bölmələrində 600 nəfərdən çox tələbə təhsil alırdı. Yerevan Pedaqoji Məktəbi Xanlar şəhərinə köçürüldü. Kənd Təsərrüfatı Texnikumu, sonra C.Cabbarlı adına Yerevan teatrı fəaliyyətlərini dayandırdılar. Bu teatrda xüsusi dəsti-xətti və xidməti olan Əli Zeynalov kimi görkəmli xadim yetişmiş, sonralar Azərbaycana köçmüşdür.

(ardı var)

Həbib Rəhimoğlu

"Silinməz adlar, sağalmaz yaralar"kitabından

509:1.QXD 09.12.2022 3:41 Page 8

Füzulinin "Kürd dilində şeirləri gün üzünə çıxdı"

Füzulînin Kurd dilində şeirləri gün üzünə çıxarıldı. Itkin şeirlər, şair Səlim Temo tərəfindən latin əlifbasına çevrildi.

Cemal Süreya, ömrü yetsə, Füzulinin "Beng ü Bâde" sini günümüzün türkcəsinə çevirecekti. "Bu uzun şeir kürdlərin və türklərin qardaşlıq simvolu olacaq" demiş, Füzulinin "qardaşlığın" simvolu saymışdı.

Yaxşı amma səbəb başqa bir şair deyil də o? Bir çox kitab və məqalədə Füzulinin kürd olduğu və "işdə bunlar" deyilib göstərilməsə də Kürtçe şeirlər yazdığı bildirilir. Görəsən Cemal Süreya bunu bilir idimi? Köhnə ədəbiyyata vaqif bir şair olaraq bu şeirləri görmüş idimi?

Füzuli kimi böyük bir şairi sahiblənmək, bunun maddi təməli olmasa belə mənalıdır əlbəttə. Ancaq pespaye bir irqçiliklə dolu Türkolojide tarixi, kürdlər və Kürdçeye dair hər şeyi örtməklə marufken "şayiə" nı səbəb ciddiyə almayaq? Ehtiyat şərti ilə təbii. İki şeydən söz edəcəyəm, ehtiyata nümunə olsun:

1. İllərcə Nef'î'nin Kurdish şeirləri olduğu deyildi. Bunu söyləyənlər arasında bir zamanların prezidentliyə namizəd, indilərdə MHP millət vəkili olan Ekmələddin İhsanoğlu da var. (Http://www.dha.com.tr/kurtce-egitime-taraftarim_725057.html)

Sonra Cənubi Kürdistanlı çalışqan bir alim olan Tehsîn Îbrahîm doski bir nüsxə tapdı və nümayiş etdi. Bu mətn, bilinən Nef'î'ye deyil, türk, fars, Goranî və Soranî şeirlər yazan Nefaî'ye aid idi. Bilinməyən bir ad idi. Çox da yaxşı oldu. Bir roman üçün bir fikir: 1960-cı illərdə "nə kürd, nə də Kürtçe vardır" demək məcburiyyətində qalıb köhnə Türk ədəbiyyatında hakimə edən Siverekli bir gənc, zamanın əlyazmaları kitabxanasında nəf'i sandığı Nefaî'nin mətnini görür. Qorxudan sapsarı kəsilir. Texnoloji bir vasitə da yox ki kopyala! Həm kopyalasa dövlətdən necə saxlayacaq? Bizim gənc kitabxanadan yorğun dizlerle çıxar. Bir gün, siyasi bir Kürdə Nef'î'nin Kurdish şeirlərini gördüyünü söyləyir və şayiə yayılır! Bu, təbii, Nef'î'nin Kurdish şeirlərinin olmadığı mənasını verməz.

Dövlət tərəfindən gizlədilən əlyazmaları

2. Ankaradakı Milli kitabxanada bir Melanin Cizîrî divanı vardır amma qapağı Füzulinin "Leyli vü Mecnûn" udur! Başqa bir roman üçün başqa bir fikir: (Bəlkə də) Kürtçenin qadağan edildiyi dövrün Milli Təhsil nazirlərindən olan Bedirxanî mənşəli Hüseyn Vasif Çinar, bütün əlyazmaları dövlət tərəfindən toplanarkən, əlindəki divanı gizləmə gərəyi duydu, yox edilməsinə içi əl verməd i. Onu "Leyli vü Mecnûn" un qapağının içinə saxlayıb təslim etdi. Həm bu nüsxə elə belə bir nüsxə deyil. Teyar Paşa Amedî'nin bilinən tək nümunəsi olan öz xətti (Söz mövzusu kitabxananın amr nüsxəni tapıb yakmasınlar dərhal, bir kopiyasını çoxdan aldım!). Bəlkə biri o mətni gördü, Füzulinin Kurdish şeirlər yazdığını sandı!

AZERİCE, KÜRTÇE qohumluğu

1483'te doğan Füzulinin Azeri, bu səbəbdən Türk sayan bir çox mətn söz mövzusudur. Bir neçə şey atlandı amma. İranın bir dil olan köhnə Azerice ilə Kurdish arasında möhkəm bir əlaqə var, qohum dillər. Həm "əz" həm "min" vardır bu iki dildə. O "əz" çevrilib "öz" olur, dil bir assimilyasiya reallaşar. "Azər" (ateş) isə Kürtce içində "adir-ağır" (Zazakî-Kurmancî) halında yaşayır ya da əksinə. İki cəmiyyət qohumdur, amma Azerice assimilyasiya nəticəsində artıq "Türki" bir dildir. Bu səbəbdən Füzulinin Azeri də olsa Kürd də olsa Kurdish bilməsi və yazması çaşdırıcı deyil. Sahə ilə əlaqədar bütün qaynaqlarda onun Ərəb, Fars və Türkçe şeirlər yazdığı ifadə edilər. Yaxşı ya Kurdish?

Kürd ədəbiyyatının yazılı tarixiylə əlaqədar işlərdə ümumiyyətlə 9. əsr və sonrasından qalan Goranî mətnlərdən söz edilir. Bu mətnlər 19. əsrdə ya yazıya keçirilmiş ya da köhnə səhifələr "dəftər / tezkire" şəklində tarix Hərçənd daha köhnə tarixli "Kəşkül / tezkire" lər də var; Anwar Sultanının 1998-ci ildə Londonda nümayiş, A. M. Mardoukhi'nin (1739-1797) "Kəşkül Şi'r-i Goranî Kurdî / Anthology of Gorani Kurdish Poetry" si kimi.

Sözü edilən şeirlərin dərhal hamısı "xalq

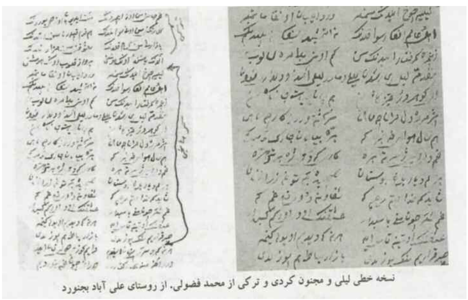

şeiri" tərzindədir. Amma "klassik / divan" ədəbiyyatı baxımından baxıldığında bilinən ən köhnə mətn, Kamal Fuad'ın 1970-ci il tarixli "Kurdische Handschriften" kitabında ifadə etdiyinə görə 14. əsrdə Mele pərişan tərəfindən yazılmış sofist bir mesnevinin. Ancaq Kurmancî klassik şeiri üçün bildiyimiz ən köhnə ad, Elî Herîrî'dir.

İTMİŞ DİVANI

Şərəf-Xan, 1597-ci il tarixli "Şerefname" sində Mîr Yaqub Zerqî'nin də bir Kürtçe divanının olduğunu söyləyir. Hələ də bulunabilmiş bir divan deyil bu. Amma Herir və Zerqî'nin 1500-cü illərdə yaşadığını qəbul etsək Füzuli ilə yaşıd olduqlarını görməmiz lazım olacaq. Hətta əgər aşağıda köçürdüyünüz qaynaqlar və Kürtçe beytlər doğru isə, bəlkə də Füzulinin klassik Kurmancî şeirinin -şimdilik- bilinən ən köhnə adı saymağımız lazım olacaq!

Əlbəttə Füzuli Kurdish yazıbsa belə bu onun kürd olduğu mənasını verməz. Burada Füzulinin Kürtlüğünü sübut çalışmıram onsuz da. Diqqətimi daha çox çəkən şey, Türkolojide qalıq adlarının Füzulinin kürd olmadığını səhifələrlə anlatmalarıdır. Bu məni kuşkulandırıyor işdə. Bunlar bir şey saxlayırlar!

Türkcənin içindən gəlib Kurdish şeirlər yazan bir yarım addan söz edə bilərlər ki buçuğu Gelibolulu Əlinin (1541-1600). 10 dildə yazdığı bir mülemmasında Kurdish (Kurmancî) bir sətir də vardır: "Kürd olan vəlvələ ilə bunı iradə eylər / Dekojim te tu Bizansın dirûvê min tu biyar." Bir və tək ad isə İbrahim Xəlil Soğukoğlu'dur (1901-1952). Divanında 6 dənə Kurdish şeir vardır amma özü şairdən çox kəşfiyyat agenti olaraq bilinər. Çox qarışıq olan bu məsələyə heç girməyin. Konsentrə imanlı köşə yazarlarından bəziləri Rojava'da məsələ murat etdikləri çərçivədən çıxınca daha əvvəl sınanmış və işə yaramış "Soğukoğlu modeli" ni təklif etdilər bir ara deməklə kifayətlənək!

Kürd şair ÜÇÜN Füzuli MÜSTESNASI

Klassik dövrdə Osmanlı / Türk və kürd şairləri bir-birlərini şairdən saymazlar çox; nazireydi, tahmisti yazmazlar. Amma Kürd şairləri üçün Füzuli müstəsnadır. Məsələn Pertew Begê Hekarî'nin (1777-1841) bir şeiri, birbaşa Füzulinin bir şeirinin tərcüməsidir. Abdurrahman Adak'ın bir yazısındakı diqqətlə ilk beyit baxaq: "Menyu tək heç kim zâr ü pərişan olmasun yâ Rəb / Əsir-i dərd-i ışk u dağ-ı hicrân olmasun yâ Rəb" (Füzuli). "Weki min qət kəsək jar û pərişan hər nebit ya Rəb / Əsir û dərd (i) darê daxê hicran hər nebit ya Rəb" (Pertew Beg). O halda kürd şairlərinin ona istiqamətli əlaqəsi yalnız şairliğine mi? Üstəlik Pertew Beg sünni, Füzuli isə şiə.

Bilməm bilirsinizmi, İranın Şimali Xorasan əyalətində 2 milyona yaxın kürd Şiə-şiə bir əhali var. Böyük əksəriyyəti Malatya, Sivas, Dersim, Ərzurum, Ahlat və s. mənşəlidir. Uzun məsələ bu da, yaxında çıxacaq "Xorasan Kürdləri: Tarix-Ədəbiyyat" kitabımızda geniş məlumatlar olacaq. Hələlik bu qədərini söyləyim: Bu cəmiyyətin Kelimullah Tewahodî Kanîmal adlı bir mədəni lideri var. Kürdlərin 16. və 17. əsrdə xatırlanan bölgələrdən Xorasana göçertilmesini 6 cildlik kitabında ev ev, tayfa tayfa izah edər. Onun Kanîmal kəndindəki bir cür diyarşünaslıq muzeyi olan evinin astanasında da üz sürmək üçün getdiyimizdə bir kitabını hədiyyə etmişdi ki bizi təkrar Füzuli bəhsində qaytaracaq məlumatları işdə oradan köçürəcəyəm.

Füzulinin YOX EDİLƏN ŞİİRLERİ

Yazarın "Hezar və Yek Şəb, Kurmancî, Xorasan, Fəlsəfə-i Şi'r və musiqi-i Kurmancî" adlı Fars kitabında söz mövzusu əyalətin paytaxtı Bocnûrd'a bağlı Əliabad kəndində, Elî rehmet Qurdanlû'nun tapdığı bir əlyazmasından söz edilir (Elî böyük qardaş, əyalətin əhali müdiri icra edən qiymətli bir mədəniyyət insanıdır eyni zamanda). Kanîmal, Füzulinin də Ehmedê Xanî və Horasanlı böyük şair Cəfər Quli Zengelî kimi dörd dildə şeirlər yazdığını bildirir. Ona görə Füzulinin Kurdish şeirləri yox edilmişdir. Eyni şəkildə bir çox ədəbiyyat tarixçisi onun Kürtlüğünü anmaz. Ancaq A. E. Krimsky, onun Azərbaycandakı bir kürd tayfasına mənsub olduğunu yazmaqdadır. Kanîmal, Baba Merdox'un da bənzər məlumatlar köçürdüyünü edir.

Yazara görə əlinə keçən nüsxə, dəfələrlə növ surəti (əllə yazaraq kopiyalama) edilməsindən qaynaqlı olaraq oxunmaz hala gəlmişdir. Söz mövzusu nüsxə Fransız qələmi və qara mürəkkəblə yazılmışdır. 489 beyitten ibarətdir. Bunların 320'si Türkçe, 162'si Kürtçede (Kurmancî). Yazar geri qalan 7 beytin hansı dildə yazıldığını ifadə etmir. Bütün başlıqların Fars olduğu nüsxənin ilk 160 beytinin 149'u Kürtçe, 11-i isə Türkcədir. Yazara görə bu vəziyyət, nüsxənin ilk halında daha çox Kurdish beyitten söz etməyi mümkün edər. Çünki Kürtçedeki fərqli səkkiz hərfi bilməyən müstensihler (nüsxəni yenidən yazanlar), çətin gəldiyi üçün Kürtçeyi görməməzlikdən gəlib Fars və Türkçe beytləri kopyalamışlardır. Hər nə qədər güclü bir iddia olmasa da belə deyir yazar.

Gələk Kurdish beyit. Bu Kurdish beyit baxıldığında Kurmanciye Behdînî ağzına yaxın olduqları görülür. Xorasan Kürtçesinde yaxşıca kompleksləşən ergativite və çatıdişi ayrı-seçkiliyi diqqəti çəkər. Bu vəziyyət, onun Xorasan Kurmancîsine tərcümə olmadığını göstərir böyük ölçüdə. Ancaq "gep" (danışma) və "se / sa" (üçün, kimi, səbəbiylə) sözləri onun Xorasan Kurmancîsine "tərcümə" ola biləcəyini düşündürür.

Digər bir diqqət isə, Kanîmal'ın nüsxəni matbu hərflərə köçürərkən soranım uyğunlaşdırılmış Ərəb əlifbası ilə yazması və bəzi ifadələri Xorasan ağzına yaxınlaşdırmasıdır. Məsələn "li" əlavəsi "lə" olur, "ji" isə "je" olur. Söz mövzusu mətn bir Türkçe-Kürtçe Leyla ilə Məcnun mesnevisidir. Aşağıda bir hissəsini Latın əlifbasına çevirirəm. Bəzi hissələrdə Kürtçe və Türkçe beytlər art arda gəlməkdədir.

Fars başlıqları isə eklemiyorum (Mətnin fars üçün yardımlarını əsirgəməyən Siyaveş Azəri və Adnan Oktay'a çox təşəkkür edirəm).

Bu beytlər, söz mövzusu kitabın 153 və 154. səhifələrindən alınmışdır. Ayrıca bura aldığımız beyit biri Türkiyədə basılan bir nüsxədə belə görünür: "Əlbəttə bir od ki düşdi câna / Axır dutuşup çəkər zəbanə." Geri qalan beytlər isə bu nizamda deyil, amma Türkiyə nüsxəsində da "nüsxə fərqləri" yla var; nömrələrini göstərdim. Kürtçesinde isə bəzi vəzin problemləri var, bunun həllini də daha yaxşı bilənlərə buraxdım.

Yəni bu şair qətiliklə Füzuli. Kurdish beytlər isə derkenarda deyil, mətnin içində. Bu, Kürtçe beytləri yazanın da Füzuli olduğuna dair güclü bir dəlil. Bütün bunlara qarşı müəyyən bir ehtiyat şərti ilə bu mətnlərin görülməsi və müzakirəsini arzuluyorum. Bəlkə bir gün biri yenidən "Beng ü Bâde" ni xatırlamaq istər, iqtidara boyun əğməmiş böyük Füzulinin əks-sədası hər iki dildə yenidən yankılanır, hər kəs öz azadlığını yaşar və Adnan Oktay deyimiylə "Füzulinin Kurdish şeir gözəliylə vüslət reallaşar."

Füzulinin Kürtçe-Türkçe Leyli û Məc-

nunun əlyazmasının səhifəsi.

Füzulinin KÜRTÇE - TÜRKÇE Leyli VI Mecnun'dan beyitlerini nümunələr

Əllah tu bike le min şefeqet
Ez Bike göftar wî rewayet
Leyli ku le me kiteb güzər kir
Eşqin HEWES le wê ... şerer
(oxuna bilmir)
Ew herdu le hev kirin Nizar
Yeki çû Qəmər, Yeki çû Zohre
Eşqin dilê wan le wan əsər kir
Duri fələkdən le wan xəbər kir
Elbetde bir od düşəndə câna
Yanup dutuşur çəkər zebâna (869)
Dildən dilə düşdi bu fəsanə
Mərakeş oldı bu macəra cəhanə (643)
Bir saf qız oturdı biri oğlan
Cem 'oldı behiştdə Hûr u GILMAN (560)
Qız nərgiz-i məst ilə füsûnsâz
Oğlanı satanların işvə vü Naz (562)
Ol qızlar içində bir pərizad
Qız ilə söhbət itdi Bünyad (564)
Qeys oni görüb həlak buldı
... (Oxuna bilmir) O gussa vü dərdnak oldı (581)

FARSÇA Mövzu

Ew Ceren gepe dikir wekî TIR
Cem Leylinin xətt jinika pîr
Got: ew çi (münasib?) Li din ə
Siren derende çi Nir çi mî nə
Rûnişt-i li cəm degotî qîzê
Golçere nigar-i pir təmiz
Me do hod Bist ji felanî
Eşq li te buye nûcewanî
Baqî te dəbinə, te dekojî
Xûynî te mîna piling dimijî
Wekî me negot li me weha kî
Dosta li me, duşmenan tu şa kî
Rehmet li te bi, te qar rind kir
Fərhad û Şirin karê te nekir
Baqî te dəbinə Çunki naga
Serê te debirrî (ew) bê şekwa
Tu ar (û?) Namus xe nizanî
Tu be qıçı î û nə xizan î
Bişi qədəmləri xe tu, mere der
Wellah ku debi, cuda je te ser
(Se çi rəhm Naki li) dê xe ye pîr
Min xeyri te kəs tunîne desgîr

Səlim Temo

gazeteduvar.com.tr

01 Dek 2016 (Son yeniləmə 02 Dek 2016 13:21)

509:1.QXD 09.12.2022 3:41 Page 9

Başkan'dan Dünya Demokrat Partiler Konferansına mesaj

Başkan Mesud Barzani, Washington'da düzenlenen Dünya Demokrat Partileri yıllık konferansına bir mesaj yolladı.

Dünya Demokrat Partileri Konferansına Başkan Mesud Barzani'yi temsilen Avrupa ve Dünya Siyasi Demokratik Gençliği Başkan Yardımcısı ve Kürdistan Demokratik Gençlik Birliği Temsilcisi Felah Hasan'ın katıldığı aktarıldı.

Hasan, Başkan Barzani'nin mesajını konferans katılımcılarına iletirken Dünya Demokrat Partiler Başkanı Stephen Harper'a konferansa daveti için teşekkürlerini sundu.

70 ülkeden 85 demokrat partinin üye olduğu Dünya Demokrat Partiler Konferansında, ülkeleri liderlerinin yanı sıra senatörler, siyasiler ve ABD Kongre üyelerinin hazır bulunması bekleniyor.

Başkan Barzani'yi temsil eden Hasan'ın konferansta görüşmeler yapması ön görülüyor. ***PeyamaKurd***

Dizeyi: KDP ile YNK arasında arabuluculuğa gerek yok!

Kürdistan Bölgesi Dış İlişkiler Dairesi Başkanı Sefin Dizeyi Kürdistan Yurtseverler Birliği (YNK) ile Kürdistan Demokrat Parti (KDP) arasındaki sorunların arabulucuya ihtiyaç duyacak kadar büyük olmadığını belirtti. Dizeyi, "YNK ile KDP arasındaki sorunlar arabuluculuk gerektirecek kadar büyük değil ve YNK ile KDP sorunlarını diyalog yoluyla çözmeli" sözlerini dile getirdi.

KDP'nin ne olursa olsun birlikten yana olduğuna dikkat çeken Dış İlişkiler Dairesi Başkanı, Kürdistan Bölgesi'nin büyük bir mücadeleyle elde edilen kazanım ve birikimlerine sahip çıkmak için birlik olmaları gerektiğinin özellikle altını çizdi. ***PeyamaKurd***

KSDP Lideri: PYD, Suriye rejiminin tüm taleplerini kabul etti

Kürdistan Demokratik Sosyalist Partisi (KSDP) Lideri Mihemed Hacî Mehmûd, ABD'nin bölgedeki siyasetinin PKK'den dolayı bozulduğunu, Suriye'nin onlar açısından sınır olduğunu bildirdi.

KSDP Lideri söz konusu duruma yönelik açıklamada bulundu. Açıklamada Mehmud, "Bölgedeki değişimler çok hassas bir süreçten geçiyor. ABD Ortadoğu'daki projelerini tamamlayamadı. Bölgede güçlü bir güç oluşturamıyor. Irak'ta halen güçlü bir hükümet kuramıyor. Suriye'yi de Türkiye'ye teslim etmiş durumda. Yemen'de başarılı olamadı. Afganistan'da başarılı olamadılar ve Taliban'a teslim ettiler. Libya'yı Türkiye'ye teslim ettiler. Filistin aynı şekilde. ABD zaten şu an kendi içindeki problemlerle uğraşıyor" dedi.

Ayrıca KSDP Lideri Rojava Kürdistanı'na yönelik de görüşlerini ise şu şekilde ifade etti:

"ABD ve İran Türkiye'nin operasyonuna razı değiller. Bildiğim kadarıyla Demokratik Birlik Partisi (PYD) Suriye rejiminden Rojava Kürdistanı sınırlarına dönmesi talebinde bulunmuş. Oradaki yönetim ABD ve Rusya'dan umutsuzlar. ABD'nin her an güçlerini çekme korkusundan dolayı Suriye'den böyle bir talepte bulundukları kanaatindeyim. Yoksa başka nasıl bir açıklaması olabilir ki bu durumun?" ***PeyamaKurd***

Jina Emini protestolarında bir gösterici idam edildi!

İran ve Doğu Kürdistan'da Jina Emini'nin ölümü üzerine başlayan gösterilerle ilgili geçen haftalarda idama mahkum edilen bir kişinin cezasının infaz edildiği ifade edildi.

İran Yargı Erki'ne bağlı Mizan Haber Ajansına göre, ekimde Tahran'daki "Settar Han Caddesi'ndeki protestolar sırasında soğuk silahla vatandaşları tehdit ettiği ve bir güvenlik görevlisini yaraladığı" iddiasıyla Devrim Mahkemesi tarafından ölüm cezasına çarptırılan Muhsin Şikari adlı gösterici bu sabah idam edildi.

Haberde idam edilen kişinin, "ateşsiz silah taşımak, yolu kapatmak, araçları durdurmak, güvenliği ihlal etmek, milis güçlerle (Besic) çatışma, bir güvenlik görevlisini yaralama, korku ve dehşet salma gibi eylemlerle devlete karşı savaş açmak" suçlamasıyla 20 Kasım'da idama mahkum edildiği, daha sonra Yüksek Mahkeme tarafından da cezasının onaylandığı ifade edildi. Muhsin Şikari, Jina Emini protestolarıyla bağlantılı idam edilen ilk gösterici oldu. ***PeyamaKurd***

Mesrur Barzani, Kürdistan Bölgesi ve Irak'taki ilk İngiliz üniversitesinin temelini attı

Başbakan Mesrur Barzani, başkent Erbil'de Uluslararası İngiliz Üniversitesi'nin temel atma törenini gerçekleştirdi.

Kürdistan Bölgesi ve Irak'ta bir ilk olma özelliği taşıyan Uluslararası İngiliz Üniversitesi'nin temel atma töreninde konuşma yapan Mesrur Barzani, "Kürdistan Bölgesi'nde öğrenim düzeyinin günden günde artmasını görmekten mutluluk duyuyorum. Bu tür bilim merkezlerinin kurulması, şüphesiz bilinç düzeyinin artmasına katkıda bulunacaktır" ifadelerini kullandı.

Merkezi Londra'da bulunan üniversitenin bir kolu olacağını kaydeden Başbakan, "Kürdistan Bölgesi'nde öğrenim ve bilim alanında daha fazla hizmet sunulmasını umuyorum. Şüphesiz bu tür bilimsel kuruluşlar bilinç, bilim ve akademik düzeyin de yükselmesini sağlayacaktır. Bu projede katkısı bulunan kişi ve kurumlara teşekkür ediyorum" dedi. Kürdistan'daki her üniversitenin kendi alanında uzmanlık ve imkanlarıyla toplumda olumlu etkisinin olduğunu kaydeden Başbakan, kurulacak yeni üniversitenin de bu alanda iz bırakacağını belirtti.

Hükümet olarak bilimsel çalışmalara öncelik verdiklerini belirten Mesrur Barzani, eğitim öğretim sektöründe aralıksız bir şekilde ihtiyaçları karşılamaya devam edeceklerini kaydetti. Konuşmasında Bağdat'la olan görüşmeleride ele alan Başbakan, "Sorun yaşanan ya da uygun bir çözüm bulunmayan konularla ilgili heyetlerimiz sürekli olarak Bağdat'a ziyaretlerde bulunuyor. Umarım iki taraf, çözüme ulaşana kadar heyetler arası görüşmelerini sürdürürler. Hangi alanda olursa olsun bir sorunun çözümünün Kürdistan Bölgesi'ne yansıması olumlu şekilde olmaktadır. Bu yüzden durmayacağız, umudumuz da yüksek. Allah'ın izni ve sizlerin de desteğiyle hiçbir anayasal hakkımızdan taviz vermeden halkımızın hak ve ihtiyaçlarını temin edeceğiz" ifadelerine yer verdi. ***PeyamaKurd***

BM'den İran'a tepki: İnfazları derhal durdurun!

İran'da protestolar nedeniyle alınan idam kararlarına uluslararası toplumdan tepkiler gelirken, bir tepki de BM'den geldi.

Birleşmiş Milletler (BM), İran'ın protestolar sırasında tutukladığı bir kişiyi idam etmesinin ardından infazların derhal durdurulması çağrısında bulundu. Basın açıklamasında bulunan BM Genel Sekreter Sözcüsü Stephane Dujarric, idam cezasına kesinlikle karşı olduklarını dile getirdi. "İran'da idam, hiçbir zaman yaşam hakkıyla örtüşmüyor"

BM Sözcüsü Dujarric açıklamasında şu sözlere yer verdi:

"BM İnsan Hakları Konseyine idamların derhal durdurulması gerektiği konusunda katılıyoruz. Anladığımız kadarıyla idam, hiçbir zaman yaşam hakkıyla örtüşmüyor." İdam cezasının uygulanmasına BM'nin kesinlikle karşı olduğunu belirten Dujarric, İran'a idamları derhal durdurması çağrısında bulundu. İran Yargı Erki'ne bağlı Mizan Haber Ajansına göre, ekimde başkent Tahran'daki "Settar Han Caddesi'ndeki protestolar sırasında soğuk silahla vatandaşları tehdit ettiği ve bir güvenlik görevlisini yaraladığı" iddiasıyla Devrim Mahkemesi tarafından ölüm cezasına çarptırılan Muhsin Şikari adlı gösterici bu sabah idam edildi. ***PeyamaKurd***

Bağdat teyakkuza geçti

Irak'ın başkenti Bağdat'ta düzenlenebilecek olası bir gösteriye karşı güvenlik güçleri teyakkuza geçirildiğini duyurdu.

Söz konusu olaya yönelik Irak medyasında yer edinen habere göre Bağdat Operasyonlar Komutanlığı tarafından gönderilen yazıda, Kerh ve Resafe bölgelerine güvenlik güçlerinin konuşlandırılması talimatı verildi.

Şehirde gerçekleşecek olası bir gösteriye karşı 3 bin 600 güvenlik gücünün farklı bölgelerde önlem aldığı bildirildi.

Dün Zikar vilayetinde altyapı yetersizliği ve hizmet yoksunluğuna karşı düzenlenen gösteriye yapılan müdahale sonucu 3 kişi yaşamını yitirdi, 21 kişi de yaralandı.

Diğer yandan Irak Başbakanı Muhammed Şiya Sudani, yaşananlarla ilgili soruşturma talimatı verdi. ***PeyamaKurd***

www.arsivakurdi.org

Peyama Serok Barzanî ji bo Konferansa Cîhanî ya Partiyên Demokrat

Serok Mesûd Barzanî ji bo konferansa salane ya partiyên demokratên cîhanê ku li Washingtonê tê lidarxistin peyamek şand. Hat ragihandin, Cîgirê Serokê Ciwanên Siyasî Demokrat ên Ewropa û Cîhanê û Nûnerê Yekîtiya Ciwanên Demokrat ên Kurdistanê Felah Hesen bi nûneratiya Serok Mesûd Barzanî beşdarî Konferansa Partiya Demokrat a Cîhanê bûye.

Hesen ku tê çaverêkirin peyama Serok Barzanî bigihîne beşdarên konferansê, spasiya vexwandina Serokê Partiya Demokrat a Cîhanê Stephen Harper ji bo konferansê kir. Di Konferansa Cîhanî ya Partiyên Demokrat de ku 85 partiyên demokrat ji 70 welatan endam in, tê payîn ku serkirdeyên welatên wan û herwiha senator, siyasetmedar û endamên Kongreya Amerîkayê jî amade bin. Tê çaverêkirin ku bi nûneratiya Serok Barzanî, Hesen di konferansê de gotûbêjan bike. ***PeyamaKurd***

Pûtîn hişyarî da: "Metirsiya şerê nukleerî zêde bûye"

Serokê Rûsyayê Vladîmîr Pûtîn ku dema şerê li Ûkraynayê dewam dike bal kişand ser şerê nukleerî yê muhtemel, diyar kir, xeteriya şerê nukleerî her ku diçe zêde dibe.

Serokê Rûsyayê Pûtîn di daxuyaniya xwe de got, "Rûsya (nukleer) wê ne ya yekem be ku wê bikar bîne û heke ne ya yekem be, wê nebe ya duyemîn jî. Ji ber ku îhtîmalên bikaranîna çekên nukleerî li dijî erdê me pir kêm in."

Serokê Dewleta Rûsyayê Vladîmîr Pûtîn di Civîna Konseya Pêşxistina Civaka Sivîl û Mafên Mirovan de axivî û da zanîn, 8 sal in mafên mirovan ên li Donbasê dijîn tên binpêkirin û saziyên navneteweyî jî vê yekê paşguh kirine.

"Divê Rûsya endamtiya xwe ya di van rêxistinan de biqedîne"

Pûtîn got, Konseya Mafên Mirovan a Neteweyên Yekbûyî, Konseya Ewropayê û rêxistinên mafên mirovan ên din piştî "operasyona leşkerî ya taybet" a li Ukraynayê "şiyar dibin" û got, "Ev hemû nîşan didin ku ev pêkhate nikarin erkên xwe, di qanûnên xwe de pêk bînin. "Ji ber pêşdaraziyên xwe yên eşkere, Rûsya neçar ma ku endamtiya xwe di van rêxistinan de biqedîne."

Herwiha rêberê Rûsyayê di daxuyaniya xwe de destnîşan kir, nêzîkatiyên heyî yên li ser mafên mirovan li cîhanê pêwîstî bi vekolîneke berfireh heye, ji ber ku ji bo bidestxistina armancên cuda, dûr ji başbûnê, tên bikaranîn.

"Em dibînin ku bi taybetî doktrîna mafên mirovan ji bo têkbirina serweriya dewletan, ji bo rewakirina serdestiya siyasî, darayî, aborî û bîrdozî ya Rojava tê bikaranîn. ***PeyamaKurd***

Yekem car xwepêşanderekî di xwepêşandanên Jîna Emînî de hate darvekirin

Hat ragihandin ku di hefteyên borî de li ser xwepêşandanên ku piştî mirina Jîna Emînî li Îranê dest pê kiribûn, kesekî ku cezayê darvekirinê lê hatibû birîn, hatiye îdamkirin.

Xwenîşanderê bi navê Muhsîn Şikarî, roja 20 Mijdarê ji

aliyê dadgeha Şoreşê ve bi tohmeta ku "bi çeka sar gef li welatiyan xwariye û pasdarek birîndar kiriye" di xwepêşandanên Tehranê de, bi îdamê hat mehkûmkirin.

Li gorî nûçeya Ajansa Mîzan a ser bi Dezgeha Dadwerî ya Îranê, di meha Cotmehê de li kolana Settar Xan a Tehranê di xwepêşandanan de xwepêşander Muhsîn Şikarî ku bi îddiaya "bi çekên sar gef li welatiyan xwar û pasewanek birîndar kir" û ji aliyê Dadgeha Şoreşê ve cezayê darvekirinê lê hatibû birîn, îro danê sibê hat îdamkirin.

Di meqaleyê de hat gotin ku kesê îdamkirî di 20ê Mijdarê de bi tohmeta "hilgirtina çekan, rêgirtinê, rawestandina wesayîtan, binpêkirina ewlehiyê, şerê bi hêzên milîs (Besic), birîndarkirina pasewanekî, şerê li dijî dewletê" hatiye îdamkirin. Hat destnîşankirin ku ew mehkûm bûye û paşê cezayê wî ji aliyê Dadgeha Bilind ve hatiye erêkirin.

Muhsîn Şikarî bû yekem xwenîşanderê ku ji ber xwepêşandanên Jîna Emînî li Îranê hat îdamkirin. Têkildarî xwepêşandanên ku ev nêzî 3 meh in li welêt dewam dikin, heta niha 11 kes bi cezayê darvekirinê hatine mehkûmkirin. Cezayên îdamê yên ji aliyê Dadgehên Şoreşê ve tên dayîn, divê ji aliyê Dadgeha Bilind ve bên erêkirin. Serokê Dezgeha Dadweriyê Gulam Husên Muhsînî Ejeyî di 6ê Kanûnê de diyar kiribû, cezayên hin kesên ku cezayê îdamê li wan hatiye birîn hatiye erêkirin û di demeke nêz de dê bên îdamkirin.

Li gorî Qanûna Cezayê ya Îranê, kesên ku sûcên wekî "xerakirina nîzama giştî, xirabkirina erdê û şerê li dijî dewletê" dikin, bi cezayê darvekirinê tên darizandin. Jina Kurd a bi navê Jîna Emînî ya 22 salî piştî ku li Tehranê ji aliyê dewriyeyên Îrşad ên bi navê "Polîsê Exlaqê" ve hatibû binçavkirin, jiyana xwe ji dest da û li seranserê Rojhilatê Kurdistanê û Îranê xwepêşandan destpê kirin. ***PeyamaKurd***

Dibe ku Îrana Xumeynî bi dawî bibe

Sabri Rasoul

Destpêkirina xwepêşandanan ji Rojhilatê Kurdistanê, wate û ramênên siyasî yên mezin hene, ku gelê Kurd ji ber netewe xwe rastî stem û zilmek mezin tê, ku heya mamostayên zimanê Kurdî ji ber zimanê xwe rastî sizayên giran tên, heya digehêjin zindanîkirin û mirinê.

Di nav neteweyên ne faris de, wekî Kurd, Beloj û Ereb, hestek mezin bi zilma neteweyî yan olî heye, ku ji aliyê rejîma dîktator ve zilmek mezin li wan tê kirin, ku ew ji koka rejîmê bi xwe ye, ku stûxwariyê li milet dike, û şoreşa niha ya berdewam li dijî bêdadiyê, bo bidestxistina mafên rewa derketiye holê, ne ji bo cudaxwaziyê ye wekî rejîm dibêje, ku di yek ji sloganan de yên serheldêrên gelên din yên Îranê de, li ser lafîteyekê ji aliyê xwepêşanderan ve li roja Îniya borî li Belojstan hatibû bilindkirin û nivîsandin: "Eger Kurd û Belûç cudaxwaz bûna, wê li dijî Îranê şer bikirban ne ji bo wê", ku ev slogan bi ronî naveroka şoreşa gelên Îranê bo bidestxistina azadiyê tîne ziman.

Rejîm her gava ku rûbirûyê xwepêşandanên gelên Îranê li kolanan dibe, krîzên xwe derdixe derve, û Rojava û Israîl tawanbar dike, bo cîbicînekirina xwest û daxwazên gel, û nedayîna mafên rewa ji bo neteweyên bindest, û ev yek ji saxletên rejîmên totalîterî ne di birêvebirina qeyranan de, ku êrîşên dijwar û topbarandina li ser Herêma Kurdistan û armanckirina kampên penaberan û ofîsên partiyên siyasî bitinê şêwazeke bo bala xelkê bikişîne li ser mijarên derve bo rewakirin û yasakirina serkutkariya xwe û gunehbarkirina xwepêşanderan bi hêz û dewletên derve.

Ku ne tesaduf bû, rejîmê mûşekên xwe arasteyî penaberên sivîl bike û gefan li Herêma Kurdistanê bixwe, di demekê de ku Tirkiyê navçeyên kurdî li Sûriyê bombebaran dikir û navendên jêrxanî û enerjiyê wêran dikir. Êrîşên hevbeş bi hemahengî û pevguhertina îstixbaratî ya mezin di asteke bilind de di navbera her du welatan de hatine pêkanîn, tevî nakokiyên wan yên veşartî û yên xuyayî bi sedan salan ve, lê her du alî li ser pirsa kurdî rêkdikevin.

Duruşmên "Bimre dîktator", "Bimre Xamineyî", "Bimre zalim çi Şah û çi Rêber" piştrast dikin ku êdî baweriya xelkê bi vê rejîmê nemaye, êdî divê bê guhertin û bidawî bibe, û biryara betalkirina "polîsên exlaqî", bi tinê ji bo xapandina xelkê ye, ku zehniyeta rejîma Tehranê daxwazên gel misoger nake û daxwazên xwepêşanderan qebûl nake.

Keça Kurd Jîna Emînî, di 16ê Îlona borî de, çirayek vêxist û şoreşa rûmeta mirovatiyê rê li ber jinan vekir ku perdeya tirsê qetand li hember serkutkariya rejîma olperist, ku carek din bawerî û fedekariya miletên bindest bihêz kir li hember yek ji hovtirîn rejîma dîktator li diniyayê, ku tevî fedekariyên mezin lê şoreş berfireh dibe, û li gorî Ajansa Çalakvanên Mafên Mirovan (Hrana) ragihand ku " heya roja Pêncşema yekem ya mijdarê ve hejmara kuştiyên xwepêşanderan gihişt 462 kesan ku 64 jê zarok in, 18 hezar û 206 kes ji 157 bajaran û 143 zanîngehan jî hatine binçavkirin her demê mirina keça Kurd Mahsa Emînî di 17ê Îlonê de, û 61 kes ji hêzên ewlehiyê hatine kuştin".

Ev jimare "îstatîstîk" pêdagirî û tekeziya gelên Îranê li ser berdewamiya şoreşa azadî û rûmetê li dijî "şoreşa Xumeynî" piştrast dike, ku pasdarên wê dest bi xapandina prensîbên wê kirine û careke din nikarin fêlbaziyê bikin ji bo stûxwarkirina gelên Îranê, û biryara betalkirina "polîsên exlaqî" destpêka guhertinê ye.

Şoreşên ku milet vêdixin li hember astengiyên li pêş bidestxistina mafên xwe, qeyd û astengiyên berê dişkîne û jiyanek nû ava dikin, û eger nikaribe bi guherînên civakî û aborî yên digel pêşkeftina jiyana serdem ya mirovatiyê bimeşe, wê demê ew bixwe dibe astengîyek li pêş pêşketin û guhertinê, ku nifşên nû carek din bi şoreşê radibin li hember astengiyên şoreşa kevin wekî tişta qewmî li Soviyeta berê, ku heman tişt niha di zikê şoreşa Xumeynî de diqewime, ji ber ku wê bingehên xwe li ser tepeseriyê û serkutkariyê ava kiriye, lewra bi demê re dibe dewleteke polîsî ku ji pêşketinê dûr ketiye, ji aliyekê din ve ku aboriya welat jî hêla pasdarên şoreşa Xumenyî ve tê xerckirin bo belavkirina bîr û fikirên Xumeynî bo derveyî Îranê, dewleta bihêz êdî ne tinê nexşeyek erdnîgarî ye, belkî nexşeyek siyasî ye kû cîranên dûr û nêzîk dêxe di bin kontrola xwe, Îranê ev rêbaza hinartina şoreşê pejirand heta ku Iraq, Sûriya, Lubnan û Yemenê xist di bin hejmongeriya xwe de û welatên din jî di rojevê de hene.

Dewleta Îranê rûbirûyê kêşeyên mezin bûye ku divê bilez bêne çareserkirin, û divê rêberên şoreşa Xumeynî rastiya nû qebûl bikin, eger na, Îran dê rûbirûyê xwînrijandin, kuştin û wêrankariyên zêdetir bibe.

www.arsivakurdi.org

509:1.QXD 09.12.2022 3:41 Page 11

Nêçîrvan Barzanî û Balyoza Swêd Jessica Svardstrom civiyan

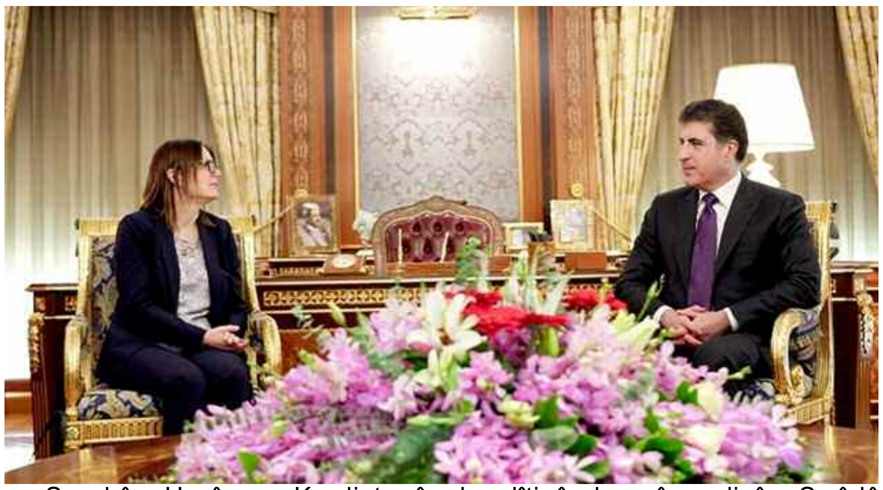

Serokê Herêma Kurdistanê Nêçîrvan Barzanî, îro 6ê Kanûnê pêşwazî li Balyoza nû ya Swêdê li Iraqê Jessica Svardstrom kir û di hevdîtinê de, pêwendiyên Swêdê yên bi Iraq û Herêma Kurdistanê re hatin gotûbêj kirin.

Serokatiya Herêma Kurdistanê ragihand ku Serokê Herêma Kurdistanê Nêçîrvan Barzanî, ji bo karê wê yê nû pîrozbahî li Balyoza nû ya Swêdê ya Iraqê Jessica Svardstrom kir û piştgiriya xwe ya temam ji bo serkeftina wê nîşan da.

Di civînê de, her du aliyan li ser pêşxistina peywendiyên Swêdê digel Iraq û Herêma Kurdistanê gotûbêj kirin û tekezî li ser pêwîstiya hevkariyên hevbeş hate kirin, bi taybetî di warên ji bo her du aliyan girîng in de. Herwiha di civînê de, rewşa navxwe ya Herêma Kurdistanê, derfetên kar û veberhênanên Swêdî li Iraqê û Herêma Kurdistanê û pêşhatên dawî yên rewşa Iraqê, şerê li dijî terorê û li ser rewşa navçeyê bi giştî hatin gotûbêj kirin. ***PeyamaKurd***

Şoreşeke yasayî di warê av, çandinî, neft û sektora veguhestinê de

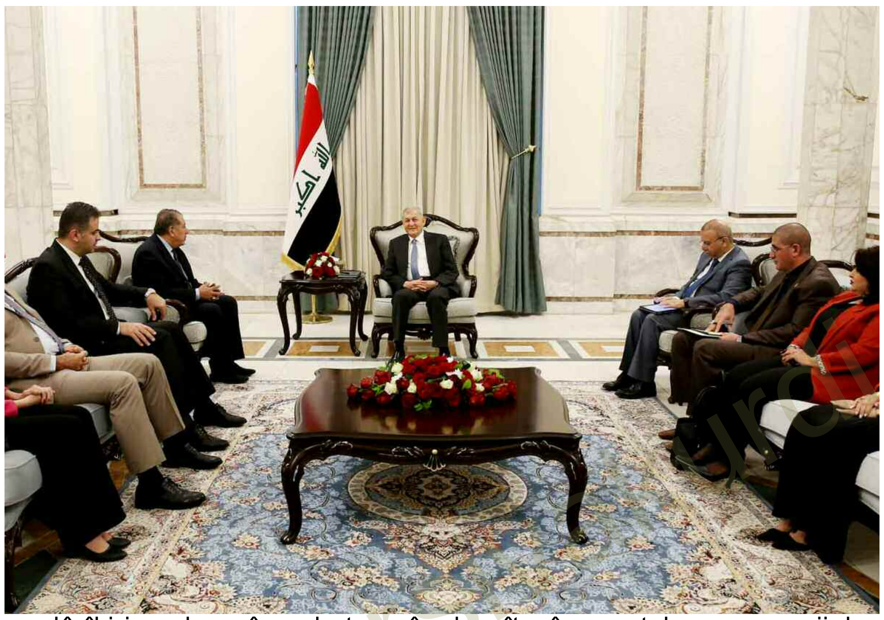

Îro sêşeme Serokkomar Dr.Ebdulletîf Cemal Reşîd li Koşka Bexdayê pêşwaziya hejmarek ji endamên Komîteya Yasayî ya Parlamentoya Êraqê bi serokatiya Mihemed El-Anoz li Koşka Bexdayê kir. Li hevdîtinê de birêz Serok tekez li ser wê yekê kir ku bi yasayan ,bi plan û nexşerêyekê îro pêwîstiya me bi şoreşeke yasayî di warên av, çandinî, petrolê û sektora taybet de heye, bi yasayên ku peywendiya navendê û parêzgehan bihêztir dike, ev jî nîşan dide ku rewşa cîhanê ber bi guhertinê ve diçe û divê yasayek hebe ku bi wan guhertinan re bimeşe.

Serok amaje bi wê yekê jî kir ku pirsgirêka avê giştî ye û tenê bi Êraqê ve girêdayî ye û em nikarin xwezayê kontrol bikin, lê pirsgirêk hene ku divê bi welatên cîran re bên çareserkirin û welat tûşî wan pirsgirêkê avê nebin û pêwîstiya me bi wê heye ku qanûnek rê li bikaranîna xirab a avê bigire, amaje bi wê yekê jî kir ku pêwîstiya avakirina encûmeneke bilind a avê ku pispor û kesên ku bi karûbarên avê re eleqedar dibin, tê de bin.

Cenabê wî eşkere kir ku rola çavdêriyê ya civata nûneran ji bo çavdêrîkirina kar û xebatan û çareser kirina hevsengiyan girîng e, bi taybetî ku her postek bo xizmetkirina gel û civakê ye û ne bi awayekî kesayetî, hizbî bê kirin.

Li hember de jî endamên Komîteya Yasayî xebatên komîtê û şopandina yasayan nirxandin û tekez kirin ku hewleke cidî li gel desthilata cîbicîkar heye bo temamkirina proje yasayan.

Di derbarê pirsa avê de jî komîteyê xwesteka xwe ya ji bo birêvebirina dosyaya avê ji Serokkomar re nîşan da, bi taybetî ku pispore di vî warî de ye ji ber ezmûna xwe.

Endamên komîteyê hêviya xwe ji bo hemahengî û peywendiyê bi Serokatiya Komarê re derbarê yasaya Encûmena Bilind a Federalî bi awayekî ku dadmendî û wekhevî di navbera Êraqiyan de pêk bîne, nîşan dan. ***PUKMEDIA***

Serok Barzanî wezîrê Îmar û Îskanê Bengîn Rêkanî pîroz kir

Wezîrê Îmar û Îskanê Bengîn Rêkanî di ser hesabê xwe yê medya civakî de ragihand ku bi

sedema îro di parlementoya Iraqê de, di dengdanê de baweriya parlementoyê sitendiye û bûye wezîr, serokê Kurdistanê Mesûd Barzanî, Rêkanî pîroz kiriye. Rêkanî di parvekirina xwe de got:

"Serok Barzanî ferman da min ku di temamê parêzgehên Iraqê de bê ku cudahiyê bixim navbera wan, ji bo xizmeta wan, ji destê min çi were bikim."

Rêkanî got ku serok Barzanî jê re gotiye; bi xebatên xwe yên baş, divê dilxweşiya hemwelatiyan qezenc bike.

Îro bi wezîrtiya Bengîn Rekanî re wezîrtiya Nizar Amedî jî ketibû ber dengdana parlementoya federal ya Bexdayê û bi piraniya dengan bawermendiya parlementoyê sitendibûn. Amedî bû wezîrê hawirdoriyê ya hukumeta Bexdayê.

Niha di kabîna wezîran ya Bexdayê de 4 wezîrên Herêma Kurditanê hene. ***PeyamaKurd***

Joe Biden, banga qedexekirina çekan kir

Serokê Amerîkayê Joe Biden, di merasîma bibîranîna Qurbaniyên Tundûtûjiya Çekan a li Washingtonê bû. Biden, di axaftina xwe de bang li Kongreyê kir ku çekên nîv-otomatîk werin qedexekirin.

Di merasîma ku li Dêra St Mark hat lidarxistin de Senatorê Demokrat Chris Murphy, spasiya Biden kir ku piştgiriya wî ya "Qanûna Civakên Ewletir" a îsal bi erêkirina Kongreyê û Biden hatibû pejirandin û hin sînoran li ser firotina çekan ferz dike.

Biden jî di axaftina xwe de bal kişand ser çekên nîv-otomatîk ên ku ji bo demekê hatibûn qedexekirin û got, "Me berê jî ev yek kiribû, em dikarin dîsa bikin." Her wiha hat diyarkirin ku di bîranînê de Seroka Meclisa Nûneran Nancy Pelosi û gelek endamên Kongreyê jî amade bûn. ***PeyamaKurd***

Rojavayê Kurdistanê di navbera dagîrkerî û êrîşên Tirkiyê de

Ebdûlazîz Qasim

Tirkiyê, piştî destwerdana xwe ya leşkerî di Sûriyê de û dagîrkirina navçeyên berfireh ji Kurdistana Sûriyê, destwerdana di karûbarên Lîbyayê û di nakokiyên navbera Azerbaycan û Ermenistanê de û bi taybetî ji bo piştgiriya wê ya bo grûpên îslamî yên tundrew re, ketibû di îzolasyonek "dorpêçek" navneteweyî û erebî de.

Lê dîsa, piştî şerê Rûsya û Ukraynayê, karî têkiliyên xwe careke din bi gelek welatên Erebî û Îsraîlê re dubare bike û hewl dide ku destkeftiyên zêdetir yên siyasî, leşkerî û aborî ji hevalbendên xwe yên di hevpeymaniya NATO de bistîne, nemaze piştî vegerandina peywendiyên xwe bi dewletên NATO û bi taybetî bi Amerîkayê re û ji aliyek din bi Îranê û Rûsiya re, bi taybetî di derbarê dosyaya Sûriyê de, ku Tirkiyê çendîn daxwazên nû pêşkêş dike, û asta daxwazên xwe bilind û zêde dike, di hewlekê de ku destkeftên herî mezin bidest bixe bi taybetî ji bo tinekirina pirsa neteweyî ya kurdî li Rojavayê Kurdistanê, û ev yek xuya dibe ji bêdengiya her yek ji Amerîka û Rûsyayê bê li hember radestkirina herêma Efrînê bo Heyet Tehrîr El-Şam û êrîşên wê yên bi dron û firokeyan li ser deverên di bin kontrola QSD de.

Goman di wê yekê de nîne, ku Tirkiyê piştî dagîrkirina navçeyên berfireh ji Rojavayê Kurdistanê, dê hewl bide her derfetekî bikarbîna ji bo timamkirina dagîrkirina hemû navçeyên din yên kurdan û jinavbirina gelê kurd û pêkanîna pirojeyên xwe yên ji bo guhertina demografîk, û niha şerê wê yê li ser navçeyên di bin kontrola QSD de, û wêrankirina jêrxaneya aborî û saziyên bajêrvaniyê kêmtir ji dagîrkeriyê nîne, û helbet çi demê derfet jêre peyda bibin dê dest bi êrîşên bejayî jî bike, tevî ku ev êrîşên Tirkiyê yên vê dawiyê dikevin di berjewendiya rêjîma Îranê de ya ku di qeyranek mezin de derbas dibe û bêtir ji du mehan rûbirûyî şoreşek cemawerî tê, bi taybetî li Rojhelatê Kurdistanê ku roj bi roj agirê vê şoreşê geştir dibe, lewra xuya dibe ku hevahengiyek bihêz di navbera rêjîma Tirkiyê û Îranê de heye, bi taybetî li ser pirsa neteweyî ya kurdî li seranserê Kurdistanê.

Her ji aliyek din ve, rayedarên bilind yên Tirkiyê bi awayekî rojane daxuyanên nerim didin ji bo dubarekirina têkiliyên xwe ligel rêjîma Sûriyê, lê heta niha wekî xuya dibe, ku rêjîma Sûriyê ti bersivek li hember vê daxwaza Tirkiyê nedaye, ku îro Tirkiyê dixwaze bi awayekî fermî têkiliyên xwe ligel Şamê dubare bike û bi taybetî ji bo rêbigire li pêşiya her rêkeftinekê di navbera aliyên kurdî û rêjîma Sûriyê de.

Li hember hewldanên Tirkiyê yên berdewam ji bo dagîrkirina tevaya Rojavayê Kurdistanê, pêdivî bi siyasetek kurdî ya aqilmendî heye, bo xwendinek nû heye dûr ji kêşeyên desthilatdariyê yên di navbera rêjîm û opozîsyona Sûrî de, bi taybetî ku opozîsyona sûrî bi ti awayekî baştir ji rêjîma Sûriyê nîne, heta radeyekî ku şofînizmtir e jî, nemaze wekî xuyaye ku rêjîma Sûriyê dê bi piştgirîya Rûsiya heta demekî nediyar wê bimîne, lewra miletê me yê kurd pêdivî bi bereyek niştîmanî ya kurdî heye û têde hemû aliyên siyasî, leşkerî, civakî, rewşenbîrî û zanistî cihê xwe bigirin bo rê bigirin li hember pirojeyên dewletên dagîrkerên Kurdistanê û bi taybetî piştî xweragirî û berdewamiya şoreşa Rojhelatê Kurdistanê tevî serkutkariya rêjîma Îranê û tawanên wê yên hovane li dijî gelê kurd, lê vê şoreşê tirsek mezin xistiye di dilê dagîrkeran de bi taybetî di dilê herdu rêjîmên dagîrker Tirkiyê û Îranê de, û helbet serkeftina vê şoreşê dê trazûyên herêmî û navdewletî biguherîne û divê Kurd sûdekî jê werbigirin.

509:1.QXD 09.12.2022 3:41 Page 12

www.arsivakurdi.org

Nêçîrvan Barzanî, pêşwaziya Balyozê Giştê yê Hollandê kir

Serokê Herêma Kurdistanê Nêçîrvan Barzanî, Balyozê Giştî yê Hollandê yê Hewlêrê qebûl kir. Li gorî agahiyên li ser naveroka hevdîtinê hatin ragi-

handin, li ser mijarên siyasî yên giştî û herêmî guftugo hatine kirin.

Li gorî agahiyên hatin ragihandin, Nêçîrvan Barzanî îro pêşwaziya Balyozê Giştî yê Hollandê yê Hewlêrê Jaco Beerends û şanda ligel wî kiriye.

Di agahiyên hatin parvekirin de hat ragihandin ku Nêçîrvan Barzanî pîrozbahî li erka nû ya Jaco Beerends kiriye û di kar û barên wî de jê re serkeftin xwestiye.

Hat zanîn ku di hevdîtinê de li ser mijarên qada çandiniyê û pêşvebirina pêwendiyên dualî nirxandin hatine kirin. Her wiha hat diyarkirin ku Nêçîrvan Barzanî ji bo piştgiriya hikûmeta Hollandê ya ji bo têkoşîna li dijî rêxistina terorî ya IŞÎDê jî spasiyên xwe pêşkêş kiriye. *PeyamaKurd*

Herêma Kurdistanê, bang li cîranan kir: Bi ferasetê çareser bikin

Wezîrê Karên Navxweyî Rêber Ehmed, di merasîma avadaniya navçeya Sîdekanê de axivî û di axaftina xwe de bal kişand ser rewşa ewlehiya Herêma Kurdistanê. Wezîr Ehmed bang li cîranên Herêma Kurdistanê kir ku pirsirêkan bi ferasetê çareser bikin.

Rêber Ehmed, diyar kir ku ew her dem alîgirên aramî û îstiqrarê ne û ew ê destûra ku Herêma Kurdistanê ji bo aliyan bibe gef, nedin. Wezîr bi berdewamî

got, "Gelê me, ne parçeyeke van pirsgirêkan e. Em ji wan jî dixwazin ku pirsgirkên xwe li ser axên me nîqaş nekin. Em ê tu car destûrê nedin ku Herêma Kurdistanê ji bo aliyan bibe metirsî. Di heman demê de ji welatên cîran daxwaza me ew e ku alîkariya Hikûmeta Herêma Kurdistanê bikin ku pirsgirêkên xwe bi rêya dan û stendin û ferasetê çareser bikin. Em wekî hikûmet, ligel welatên cîran di nav kar û xebatan de ne ku car din aramî pêk were. Her wiha ji bo ku deriyê sînor ê Sîdekanê jî were vekirin û xelkê herêmê ji vê sûdê werbigire, me xebatên cidî kirine." Navçeya Sîdekanê ya ku ser bi sînorên Hewlêrê ve ye, xwedî 30 hezar serjimêr e û ji aliyê fermî ve bû navçeya 5emîn a Îdareya Serbixwe ya Soranê. *PeyamaKurd*

PDK hinek kesan ji bo wezîfên girîng yên hukumet û parlementoyê tayîn kir

Partiya Demokrata Kurdistanê piştî kongreya xwe ya 14 em kir, ji bo wezîfeyên di hukumeta Herêma Kurdistanê û Parlementoya Kurdistanê de hinek kesan erkdar kir. Di biryara PDK ê de hebû ku kesên ji bo endamtiya polîtburoya PDK ê hatine bijartin wê di hukumet û parlementoyê de kar nekin. Li gor vê biryara partiyê kesên ku wezîfeyên nûh dane wan wehaye:

Zana Mela Xalid- Cîgirê serokê parlementoya Kurdistanê

Ahmed Kanî – Wezîrê Ol û karên olî

Rebwar Babkeyi – Serokê grûba PDK ê ya parlementoya Kurdistanê

Abdulxaliq Babûrî – Cigirê wezîrê Pêşmerge

Arî Nanekelî û Çiya Herkî – Cîgirên serokê şaxa PDK ê ya Hewlêrê

Her weha di guherîn di rêvebiriyên şax û leqên partiyê de yên Sileymaniye, Germiyan, Nînova, Şêxan, Akre û Duhokê de hat kirin. *peyamakurd.com*

Mesrûr Barzanî: Li dîrokê binêrin çandinî li vê herêmê derketiye holê, lê...

Serokwezîrê Hikûmeta Herêma Kurdistanê Mesrûr Barzanî diyar kir, wan pêngav ji bo Herêma Kurdistanê bi sektora çandiniyê xwedan jêrxaneyeke aborî ya bihêz be, avêtine.

Serokwezîr Mesrûr Barzanî di vîdyoya xwe de derbarê piştgiriya ji cotkaran re hatiye kirin û berhemên hinardekirî de agahî da.

Serokwezîr da zanîn, dema dît cotkar nikarin berhemên xwe bifiroşin gelekî xemgîn bûye û wiha got: "Me dît Xwedê serweteke mezin daye me û mixabin bi qasî tê xwestin me nekarî sûd jê bistînin. Ji ber wê jî min ji destpêkê ve tekez kir pêwîst e em di warê çandiniyê de dest bi hilberînê bikin û alîkariya cotkaran bikin. Divê em vê serweta netewî bigihînin asteke wisa ku di pêşketina welat de pirbûn û dahata Herêma Kurdistanê zêde bike. Ji bo vê jî me hewl da cotkar razî bibin. Weke hikûmet polîtîkayeke ku wê berhema cotkar bikire û zêdeyî hinarde bike, me şopand. Bi vî awayî berhemên çandiniyê yên ku li Herêma Kurdistanê tên hilberandin, wê jêrxaneke aborî ya bihêztir peyda bike."

Serokwezîr Mesrûr Barzanî eşkere kir: "Li dîrokê binêrin, çandinî li vê herêmê derketiye holê, lê gelek faktor di dîroka nêzîk a Herêma Kurdistanê de nehiştin ku çandinî pêş bikeve."

"Berê, derxistina Kurdistanê ji qadan, nekarîna wan bi xwe biryarê bide, tenê wê bibe sedem ku çavê xwe bidin destê hikûmeteke dagirker; Polîtîkayeke navendî ya hilweşandina gundan û avakirina kampan hebû. Ev yek ji wan faktorên sereke bû ku zerarê dide sektora çandiniyê. Piştî vê yekê tu siyasetek ji bo geşepêdana li ser bingeha çandiniyê li Herêma Kurdistanê nehat şopandin. Di kabîneya xwe de em pê hesiyan ku Xwedayê mezin serwetiyeke bêdawî daye gelê me û ji bo pêşxistina çandiniyê di serî de divê em alîkariya cotkarên xwe bikin. Bi vî awayî wê berhemên çandiniyê ne tenê ji bo cotkaran bibe çavkaniya dahatê, di heman demê de ji bo zêdekirina dahatê li seranserê Kurdistanê wê piştgiriyeke bingehîn bide hikûmetê."

Serokwezîr diyar kir, ew weke hikûmet polîtîkaya cihêrengkirina dahata xwe dimeşînin û wiha dewam kir:

"Siyaseta me cudakirina dahatan e. Yek ji wan çandinî ye. Herwiha beşên din ên wekî tûrîzm û pîşesaziyê jî hene. Me girîngî daye van jî, lê çandinî ji bo her welatekî bingeha aboriyeke xurt e. Axa me bi bereket heye, lê bi rêk û pêk nehatiye îstîsmarkirin. Ger sektora çandiniyê pêş bikeve, bêguman wê mîsoger bibe ku sektorên din jî pêş bikevin. Pêşxistina sektora çandiniyê wê bibe sedema afirandina xetên karsaziyê yên cuda. *PeyamaKurd*

Li Dirbêsiyê û Qamişlo bi hezaran kes li dijî tecrîdê meşiyan

Bi mebesta protestokirina tecrîda girankirî ya li ser Rêberê Gelê Kurd Abdullah Ocalan, bi hezaran kes li Dirbêsiyê û Qamişlo meşiyan.

Bi mebesta protestokirina tecrîda girankirî ya li ser Rêberê Gelê Kurd Abdullah Ocalan, bi hezaran kes li Dirbêsiyê û Qamişlo meşiyan.

Bi sedan jinên ji navçeyê û endamên saziyan ji pêşiya navenda Tevgera Ciwanên Şoreşger ên Sûriyê dest bi xwepêşdanê kir. Beşdaran wêneyên Rêberê Gelê Kurd Abdullah Ocalan, alên Kongra Star bilind kirin û bi dirûşmeyan berxwedana Rêberê Gelê Kurd Abdullah Ocalan a li Îmraliyê silav kirin û sûcên dewleta Tirk şermezar kirin.

Li Çarxerêya Gardînya xwepêşandan veguherî mîtîngê. Endama Kongra Star a navçeyê Hocîn Hêrez axivî û destnîşan kir ku jinên herêmê li dijî tecrîda li ser Rêberê Gelê Kurd Abdullah Ocalan di nava çalakiyan de ne. Hocîn got ku êrîşên dewleta Tirk a dagirker bi erêkirina hêzên navneteweyî tên kirin û tecrîda li ser Rêberê Gelê Kurd Abdullah Ocalan li dijî tevahî gel û bi taybet jinan e.

Hacîn diyar kir ku divê gelê herêmê destkeftiyên bi saya fedakariyên şehîdan hatine bidestxistin biparêzin, li hember êrîşan û şerê taybet li kêleka hêzên leşkerî yên parastina herêmê dikin bin.

Mitîng bi dirûşmeyên silavkirina berxwedana Rêberê Gelê Kurd Abdullah Ocalan bi dawî bû.

Ji bo şermezarkirina tecrîda li ser Rêberê Gelê Kurd Abdullah Ocalan Tevgera Ciwanên Şoreşger a Sûriyê li Qamişlo xwepêşandanek li dar xist.

Ciwanan di meşê de bang li CPT'ê kir ku erkên xwe li hember Rêberê Gelê Kurd Abdullah Ocalan bîne cih. Bi sedan ciwan, pêkhateyên bajêr, nûnerên partiyan û gaziyên şer tev li xwepêşandanê bûn.

Meş ji Çerxerêya El Sewami ya li taxa Enteriye ya rojhilatê Qamişlo dest pê kir. Beşdaran wêneyên Rêberê Gelê Kurd Abdullah Ocalan, alên PKK'ê, Tevgera Ciwanên Şoreşger a Sûriyê hildan.

Meş li çerxerêya Efrîn a li rojhilatê bajêr rawestiya û veguherî çalakiyeke protestoyî. Di çalakiyê de endamê rêveberiya Tevgera Ciwanên Şoreşger a Sûriyê Şîrhat Ehmed axivî û tecrîda li ser Rêberê Gelê Kurd Abdullah Ocalan û helwesta CPT'ê şermezar kir. Ehmed wiha domand: "Gelek meh derbas bûn û em tiştekî li ser tenduristiya Rêberê xwe nizanin. Hemwextî wê, êrîşên dewleta Tirk a dagirker ên li dijî herêmê zêde bûn. Ev îsbat dike ku tecrîd bi êrîşan ve girêdayî ye û di çarçoveya siyasetên qirker ên li dijî gelan de pêk tên."

Ehmed destnîşan kir ku dewleta Tirk a dagirker ji tecrîdê armanc dike Rêberê Gelê Kurd Abdullah Ocalan ji gel dûr bixe diyar kir ku her çiqas dewleta Tirk a dagirker hewl bide lê bi ser nakeve û got: "Em dev ji fikrê wî bernadin. Heta bidawîkirina tecrîdê û pêkanîna azadiya fîzîkî ya Rêber Apo, em ê têkoşîna xwe berdewam bikin."

Piştre endama Yekîtiya Jinên Ciwan Ronahî Hisên axivî û got: "Dewleta Tirk difikire ku şer wê me ji têkoşîna ji bo Rêbertiyê dûr bixe û em ê çalakiyên xwe rawestînin. Lê bila bizane ku wê dengê me li her derê be." Ronahî soza berdewamkirina têkoşînê heta pêkanîna azadiya fîzîkî ya Ocalan da û wiha domand: "Bila dijmin bizane ku gel PKK ye û PKK gel e û wê çalakiyên me her roj li her derê hebin."

Di dawiyê de Ronahî bang li azadîxwazan û gelan kir ku ji bo bidawîkirina tecrîdê û pêkanîna azadiya fîzîkî ya Rêberê Gelê Kurd Abdullah Ocalan seferberiya giştî ragihînin. *anfkurdi.com*

509:1.QXD 09.12.2022 3:41 Page 13

www.arsivakurdi.org

Hewramî: Armanca me ji rûpela nû ew e ku em bi hev re rewşa Herêma Kurdistanê diyar bikin

Endamê Polîtburoya Partiya Demokrata Kurdistanê (PDK) Hêmin Hewramî di hevpeyvîneke taybet a bi K24ê re, li ser mijarên niha yên Herêma Kurdistanê, pêwendiyên YNK û PDKê, çaksaziyên Hikûmeta Herêma Kurdistanê axivî.

Hêmin Hewramî di heveyvîna xwe de da zanîn: "Partiya Demokrat a Kurdistanê (PDK) di 3 - 6 Mijdara

2022an de kongreya xwe ya 14emîn li dar xist. Di kongreyê de serkirdayetiyek nû hilbijart û biryar da vê kongreyê bike xalake werçerxane di pêwendiyên xwe yên bi partiyên siyasî re û "rûpeleke nû" veke.

Hêmin Hewramî eşkere kir: "Armanca me ji rûpela nû ew e ku em bi hev re rewşa Herêma Kurdistanê diyar bikin û bi hev re nexşerêyekê amade bikin.""

Endamê Polîtburoya PDKê destnîşan kir: "500 milyon dolar ji bo Wezareta Darayî tê dayîn û hemû jî ji bo mûçeyan tê terxankirin, tevî wê jî pêwîstiya hikûmetê bi 620 milyon dolarî ji bo mûçeyan heye, kêmasiya wê jî ji dahata neneftî tê dabînkirin."

Herwiha diyar kir: "Birêz Mesrûr Barzanî çendîn çaksaziyên rîşeyî pêk anîne û xerciyên hikûmetê ji 240 milyon dolaran daxistiye 60 milyon dolaran. Her wiha dahata petrolê ku berê ji sedî 23 vedigeriya Wezareta Darayî, niha ji sedî 43 vedigere Wezareta Darayî û bêyî komkirina bac û risûmatan û bêyî ku ti bacekê zêde bike, dahat birêk xist."

Hemin Hewramî tekez kir: "Eger ne ji çaksaziyên Mesrûr Barzanî bûya, tiştek bi navê qewareya Herêma Kurdistanê nedima."

Di berdewamiyê de got: "Baweriya me bi karkirina hevbeş heye, baweriya me bi birayên mezin û birayên biçûk nîne, li pêşiya çaksaziyê em wek hev in, divê berpirsyarî jî were hilgirtin, lê mixabin di dahata navxwe ya Silêmaniyê de şefafiyek nîne. Hêmin Hewramî da zanîn: "Ji deriyên sînorî yên Hewlêr û Duhokê % 68ê dahatê tê komkirin, lê tenê % 32 ê dahatê ji Silêmaniyê tê vegerandin. Serokwezîrê Herêma Kurdistanê daxwaza çaksaziyan ji bo zêdekirina dahatê û nehiştina qaçaxçîtiyê kir, ji bo vê yekê jî biryar hat dayîn ku hêzeke hevbeş a Wezareta Navxwe û Pêşmerge di bin desthilata Cîgirê Serokwezîr de were avakirin. Lê hinek endamên YNKê ji me re gotin ku ew hêz nikare derbasî deriyên sînorî yên Silêmaniyê bibe."

Herwiha Hêmin Hewramî diyar kir: "Parlamentoya Kurdistanê ji ber astengiyên li pêş hilbijartinên giştî, temenê xwe ji bo saleke din dirêj kir û hilbijartina jî ji bo salekê hat paşxistin."

Hewramî got: "Pêwîstiyên sereke yên hilbijartinên Parlamentoya Kurdistanê, sererastkirina yasaya komîsyonê, jinûve aktîfkirina komîsyonê, sererastkirina yasaya hilbijartinan, pêşdaçûna bi tomara dengderan, amadekirina zemîneya hilbijartinan e, lê ji van ti gav jî nehatine avêtin."

Hêmin Hewramî teqez kir: "Tenê PDKê natirse ku biçe nava hilbijartineke nû û ew niha ji hilbijartinan re amade ne."

Hewramî eşkere kir: "Bila Komîsyona Bilind a Hilbijartinê ya ku piraniya wê ji PDK'ê ne ji nû ve bê aktîfkirin, qeyda dengdêran a Iraqê bîne, her tiştê ji bo şefafiyê pêwîst be bê kirin, yasaya hilbijartinê were sererastkirin, di sê hefteyan de astengiyên yasayî nemînin, ji bo di destpêka sala bê de yasa were sererastkirin û Serokê Herêma Kurdistanê roja 1'ê Adarê ji bo hilbijartinan diyar bike."

Derbarê kêlgeha gazê ya Kormorê de, Endamê Polîtburoya PDKê destnîşan kir: "Mixabin hinek rayedarên navçeyê daxwaza pişkê jê dikin, ev mijar bi jêrxaneya aborî ve girêdayî ye, petrol û gaz milkê Herêma Kurdistanê ye."

Hewramî diyar kir: "Ji sedî 94 ê hinardekirina petrolê ji Hewlêr û Duhokê tê, eger em gazê bidin santralên elektrîkê dê 1250 megawatt din jî berhemanîna elektrîkê zêde bibe. Ew ên rêgiriyê dikin ku gaz negihe santralên elektrîkê, mehane ziyana 90 milyon dolar digihînin hikûmetê." Endamê Polîtburoya PDKê Hêmin Hewramî herî dawî tekezî li ser wê yekê kir ku PDK ji diyalog û çareserkirina pirsgirêkan re vekirî ye. *PeyamaKurd*

Mezlûm Ebdî: Em bi kêfxweşî pêşwazîyê li helwesta NY dikin

Fermandarê Giştî yê Hêzên Sûriyeya Demokratîk (HSD) Mezlûm Ebdî, li ser helwesta redkirina operasyon û êrîşên Tirkiyeyê ya civaka navdewletî ragihand ku ew bi kêfxweşî

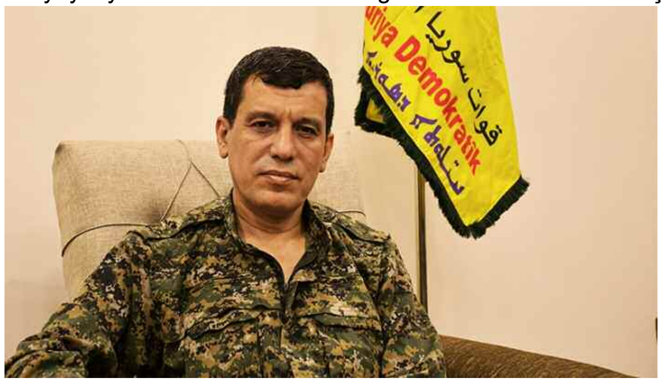

pêşwazî dikin, lê ji bo bidawîkirina êrîşên Tirkiyeyê li benda gavên pratîk ên çareseriyê ne.

Fermandarê Giştî yê HSDê Mezlûm Ebdî li ser hesabê xwe yê Twitterê got ku ew pêşwaziyê li helwesta Neteweyên Yekbûyî ya redkirina operasyona Tirkiyeyê dikin û got: "Em pê şanaz in ku hevkariya xwe ya navdewletî ya ji bo bihêzkirina aramiyê li herêmên bakur û rojhilatê Sûriyê dikin." Herwiha Ebdî da zanîn: "Em hêvî dikin ku ev helwest bibin gavên pratîk ji bo bidawîkirina êrîşên artêşa Tirkiyê û dîtina çareseriyeke siyasî ya dadwerane ji bo kirîza Sûriyê û pirsgirêka Kurd."

Hêjayî bibîrxistinê ye, artêşa Tirkiyê ji 20ê Mijdara 2022an ve êrîşeke berfireh a asmanî li ser navçeyên cuda yên Rojavayê Kurdistanê û deverên di bin kontrola HSDê de, dabû destpêkirin ku ligel berdewama topbaranan gefa operasyoneke nû ya bejahî dixwe. *PeyamaKurd*

Kanada, penaberan tevlî artêşa xwe dike

Ji aliyê Wezareta Berevaniya Kanadayê ve hat ragihandin ku bi biryarekê dê penaberên li Kanadayê, yên xwedî destûra rûniştinê, tevlî artêşê bên kirin.

Li gorî agahiyên ku di çapemeniya Kanadayê de hatin ragihandin, kêmbûna xebatkarên Hêzên Çekdar ên Kanadayê ku bi bûyerên destdirêjiya zayendî dest pê kiribû û herî dawî jî ji ber biryarên derzîlêdanê yên ji ber şewba Covid-19ê hatin girtin, derketiye asta herî jor. Li ser vê mijarê jî ji aliyê wezaretê ve hat ragihandin ku koçberên niştecihên daîmî niha dikarin serlêdana tevlîbûna Hêzên Çekdar ên Kanadayê bikin û hat zanîn ku bêyî ew ji hêla leşkerên biyanî ve werin perwerdekirin, dikarin vê tevlîbûnê pêk bînin. Di daxuyaniya ku hat dayîn de hat diyarkirin ku di artêşa Kanadayê de ji bo leşkerên deryayî, asîmanî û bejayî hîn jî herî kêm 8 hezar leşker kêm in û hat ragihandin ku hedefa zêdekirina 5 hezar û 900 leşkerên nû ya li artêşê ye û dîroka vê hedefê jî wekî adara 2023yan hat eşkerekirin. *PeyamaKurd*

Xwepêşandanên Jîna Emînî piştî bangan dîsa gur dibin

Xwepêşandanên li Îranê yên piştî kuştina Jîna (Mahsa) Emînî ku di bin çavdêriya polîsan de hat kuştin, destpê kirin û bi rêjeyeke kêm berdewam kirin, piştî banga boykot û grevê li ser medyaya civakî li gelek bajar û zanîngehan dîsa gur bûn.

Li gorî dîmenên ku li ser torên civakî hatin weşandin, girseya gel li taxên Ekbatan û Sadabad ên Tehranê kom bû, bi dirûşmeyên li dijî hikûmetê cade li trafîkê girtin. Yên li bendên rêwiyan ên Metroya Tehranê jî bi qîrîna dirûşmeyan piştgirî dan xwepêşandanan. Li bajarê Meşhedê xwepêşanderan li kolana qerebalix a Meşhedê agir pêxistin û yên ku li bajarê Kerec ê parêzgeha Elborzê daketin kolanan, bi qîrîna dirûşmeyan demek dirêj meşiyan. Li bajarên wekî Arak û Zencanê jî çalakî hatin lidarxistin. 209 mamostayên Zanîngeha Zanistên Bijîşkî ya Şîrazê jî, piştgiriya xwe ji bo xwendekarên xwepêşander ragihandin, daxwazên weke "berdana bê şert û merc a xwendekarên girtî, betalkirina biryarên lijneya dîsîplînê, nehiştina ketina hundirê kampusê ya hêzên ewlehiyê û polîsên bi unîforma" hatin kirin.

Xwendekarên zanîngeha Şehîd Beheştî ya Tehranê, pankartên bi navên hevalên xwe hilgirtin û dirûşme qîriyan, xwendekarên Fakulteya Edebiyat û Hunerê ya Zanîngeha Zehrayê li cihên curbicur ên kampusê poster nivîsandin û daliqandin.

Di dema ku esnafan li hin bajarên welêt derabeyên xwe girtin, hat ragihandin, xwaringeh û zêrfiroşê lîstikvanê navdar ê futbolê yê Îranê Elî Dayî bi hinceta piştgirî daye bangan hatiye

Xwendekarên Fakulteya Zanistên Civakî ya Zanîngeha Allama Tebatebayî jî di daxuyaniya xwe de diyar kirin, ew piştgiriya didin boykot û grevê.

Di parvekirinên nerazî yên li ser torên civakî de, banga boykot û grevê Jî bo 3 rojan li welat hate kirin û hin xwendekarên zanîngehê jî ragihandin, ew piştgiriyê didin boykotê û ragihandin, wan biryar daye ji sibeha Duşemê ve beşdarî dersê nebin.

mohrkirin. Jina Emînî ya 22 salî ku di 13ê Îlonê de nexweş ketibû û rakirin nexweşxaneyê, di 16ê Îlonê de li Tehranê ji aliyê dewriyeyên Îrşad ên bi navê "Polîsên Exlaqê" ve hatibû binçavkirin, jiyana xwe ji dest da û piştî wê protestoyên li dijî hukûmeta welêt gur bûn. Di xwepêşandanên li seranserê welat belav bûn de, bi sedan kesan jiyana xwe ji dest dan û zêdeyî 10 hezar kes jî hatin binçavkirin. *PeyamaKurd*

Iraq li ser sînorên xwe sîstema berevaniya hewayî bi cih dike

Hat ragihandin ku Iraq wê ji Fransayê pergala parastina hewayî bikire û li herêmên sînor bi cih bike.

Alîkarê Serokê Lijneya Asayîş û Berevaniyê ya Parlamentoya Iraqê Mehdî Teqî Amirlî ragihand, bicihkirina hêzên federal li ser sînorê Tirkiye û Îranê ji bo serweriya Iraqê gaveke mezin û girîng e. Amirlî got: "Hevdîtinên Serokwezîrê Iraqê û Hikûmeta Herêma Kurdistanê yên li ser vê mijarê girîng bûn."

Amirlî da zanîn, tê çaverêkirin beşeke din a sîstema berevaniya esmanî ya ku Iraqê ji Fransayê kiriye û eger hat, wê bi danîna wê li navçeyên sînorî were aktîfkirin.

Amirlî herwiha diyar kir ku Iraq dixwaze sîstemên berevaniyê yên pêşketî ji hin welatên din bikire. *PeyamaKurd*

www.arsivakurdi.org

509:1.QXD 09.12.2022 3:41 Page 14
www.arsivakurdi.org

LÜĞƏTLİ ƏLİFBA-ALFABÊYA BI FERHENG

Aa

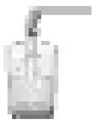
av

Ev çîye? Ev ave.
Bu nədir? Bu sudur.
Что это? Это вода.
What is it? It is water.

diran

Ev çîye? Ev dirane.
Bu nədir? Bu dişdir.
Что это? Это зуб.
What is it? It is a tooth.

agir

Ev çîye? Ev agire.
Bu nədir? Bu oddur.
Что это? Это огонь..
What is it? It is fire.

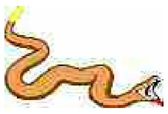
mar

Ev çîye? Ev mare.
Bu nədir? Bu ilandır.
Что это? Это змея..
What is it? It is a snake.

Bb

bizin

Ev çîye? Ev bizine.
Bu nədir? Bu keçidir.
Что это? Это коза.
What is it? It is goat.

balon

Ev çîye? Ev balone.
Bu nədir? Bu şardır.
Что это? Это шар.
What is it? It is a balon.

bacan

Ev çîye? Ev bacane.
Bu nədir?Bu pomidordur.
Что это? Это помидор.
What is it? It is a tomato.

otomobil

Ev çîye? Ev otomobîle.
Bu nədir? Bu maşındır.
Что это? Это машина.
What is it? It is a car.

Cc

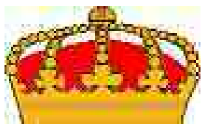
taC

Ev çîye? Ev taCe.
Bu nədir? Bu tacdır.
Что это? Это корона.
What is it? It is a crown.

canî

Ev çîye? Ev Canîe.
Bu nədir? Bu daydır.
Что это? Это жеребенок.
What is it? It is a horse.

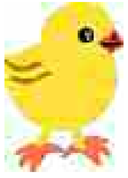
cûcik

Ev çîye# Ev Cûcike.
Bu nədir? Bu cücədir.
Что это? Это цыплёнок.
What is it? It is a chiken.

finCan

Ev çîye# Ev finCane.
Bu nədir? Bu fincandır.
Что это? Это чашка.
What is it? It is a cup.

Çç

çav

Ev çîye? Ev Çave.
Bu nədir? Bu gözdür.
Что это? Это глаз.
What is it? It is an eye.

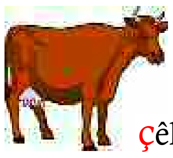
çêlek

Ev çîye? Ev Çêleke.
Bu nədir? Bu inəkdir.
Что это? Это корова.
What is it? It is cow.

çaynîk

Ev çîye? Ev Çaynîke.
Bu nədir?Bu çaynikdır.
Что это? Это чайник.
What is it? It is a teapol.

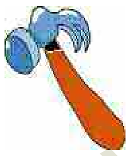
çakûç

Ev çîye? Ev Çakûçe.
Bu nədir? Bu çəkicdir.
Что это? Это молоток.
What is it? It is hammer.

Dd

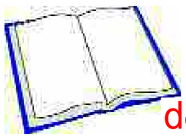
defter

Ev çîye? Ev deftere.
Bu nədir? Bu dəftərdir.
Что это? Это тетрадь.
What is it? It is a copybook.

dar

Ev çîye? Ev dare.
Bu nədir? Bu ağacdır.
Что это? Это дерево.
What is it? It is a tree.

dest

Ev çîye? Ev deste.
Bu nədir? Bu əldir.
Что это? Это ладонь.
What is it? It is a hand.

dil

Ev çîye? Ev dile.
Bu nədir? Bu ürəkdir.
Что это? Это сердце.
What is it? It is a heart.

Ee

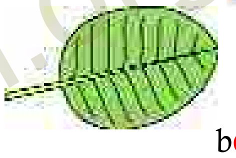
belg

Ev çîye? Ev belge.
Bu nədir? Bu yarpaqdır.
Что это? Это лист.
What is it? It is a leaf.

elok

Ev çîye? Ev eloke.
Bu nədir? Bu hinduşqadır.
Что это? Это индюк.
What is it? It is a turkey.

ker

Ev çîye? Ev kere.
Bu nədir? Bu ulaqdır.
Что это? Это осёл.
What is it? It is a donkey.

zebeş

Ev çîye? Ev zebeşe.
Bu nədir? Bu qarpızdır.
Что это? Это арбуз..
What is it? It is a water melon.

Êê

êleg

Ev çîye? Ev êlege.
Bu nədir? Bu jiletdir.
Что это? Это жилет.
What is it? It is a jumper.

hêk

Ev çîye? Ev hêke.
Bu nədir?Bu yumurtadır.
Что это? Это яйцо.
What is it? It is an egg.

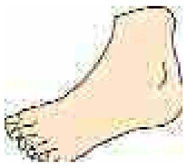
pê

Ev çîye? Ev pêye.
Bu nədir? Bu ayaqdır
Что это? Это пятка.
What is it? It is a heel.

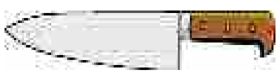
kêr

Ev çîye? Ev kêre.
Bu nədir? Bu bıçaqdır.
Что это? Это нож.
What is it? It is a knife.

Ff

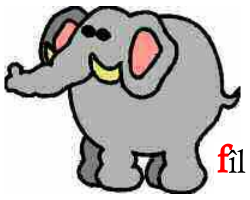
fil

Ev çîye? Ev file.
Bu nədir? Bu fildir.
Что это? Это слон.
What is it? It is an ele-foant.

firok

Ev çîye? Ev firoke.
Bu nədir ?Bu təyyarədir.
Что это? Это самолёт.
What is it? It is a plane.

find

Ev çîye? Ev finde.
Bu nədir? Bu şamdır.
Что это? Это свеча.
What is it? It is a candle.

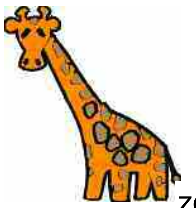
zerafe

Ev çîye? Ev zerafeye.
Bu nədir? Bu zürafədir.
Что это? Это жираф.
What is it? It is a giraffe.

Gg

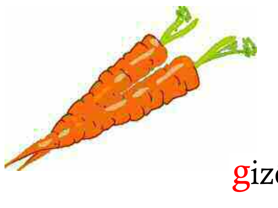
gizêr

Ev çîye? Ev gizêre.
Bu nədir? Bu kökdür.
Что это? Это морковь
What is it? It is a carot.

gêzî

Ev çîye? Ev gêzîye.
Bu nədir? Bu süpürgədir.
Что это? Это веник.
What is it? It is a braom.

gore

Ev çîye? Ev goreye.
Bu nədir? Bu corabdır.
Что это? Это носки.
What is it? It is a stocking.

guh

Ev çîye? Ev guhe.
Bu nədir? Bu qulaqdır.
Что это? Это ухао..
What is it? It is an ear.

509:1.QXD 09.12.2022 3:41 Page 15

LÜĞƏTLİ ƏLİFBA-ALFABÊYA BI FERHENG

Hh

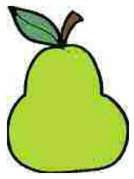

hirmê

hirç

Ev çîye? Ev hirmêye.
Bu nədir? Bu armuddur.
Что это? Это груша.
What is it? It is a pear.

Ev çîye? Ev hirçe.
Bu nədir? Bu ayıdır.
Что это? Это медведь.
What is it? It is a bear.

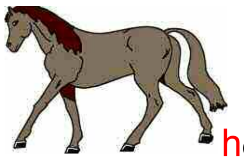

hesp

hêştir

Ev çîye? Ev hespe.
Bu nədir? Bu atdır.
Что это? Это лошадь.
What is it? It is a hourse.

Ev çîye? Ev hêştire.
Bu nədir? Bu dəvədir.
Что это? Это верблюд.
What is it? It is a camel.

Ii

dil

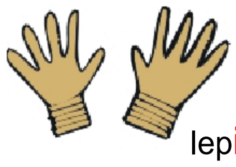

lepik

Ev çîye? Ev dile.
Bu nədir? Bu ürəkdir.
Что это? Это сердце.
What is it? It is a heart.

Ev çîye? Ev lepike.
Bu nədir? Bu əlcəkdir.
Что это? Это перчатки.
What is it? It is glaves.

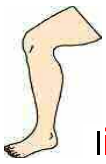

ling

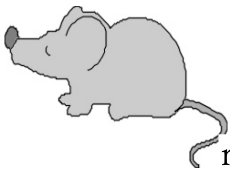

mişk

Ev çîye? Ev linge.
Bu nədir? Bu qıçdır.
Что это? Это нога.
What is it? It is a leg.

Ev çîye? Ev mişke.
Bu nədir? Bu siçandır.
Что это? Это мышь.
What is it? It is a mouse.

Îî

dîk

îsot

Ev çîye? Ev dîke.
Bu nədir? Bu xoruzdur.
Что это? Это петух.
What is it? It is a cock.

Ev çîye? Ev îsote.
Bu nədir? Bu bibardır.
Что это? Это перец.
What is it? It is a pepper.

gustîl

keştî

Ev çîye? Ev gustîle.
Bu nədir? Bu üzükdür.
Что это? Это кольцо.
What is it? It is a ring.

Ev çîye? Ev keştîye.
Bu nədir? Bu gəmidir.
Что это? Это пароход.
What is it? It is a ship.

Jj

jûjî

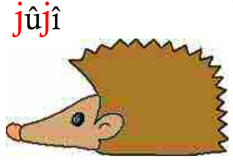

roj

Ev çîye? Ev jûjîye.
Bu nədir? Bu kirpidir.
Что это? Это ёжик.
What is it? It is a hedgehog.

Ev çîye? Ev roje.
Bu nədir? Bu günəşdir.
Что это? Это солнце.
What is it? It is the sun.

rojname

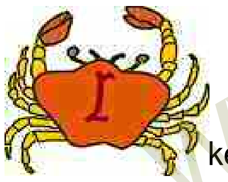

kevjal

Ev çîye? Ev rojnameye.
Bu nədir? Bu qəzetdir.
Что это? Это газета.
What is it? It is a newspaper.

Ev çîye? Ev kevjale.
Bu nədir? Bu xərçəngdir.
Что это? Это краб.
What is it? It is a crayfish.

Kk

birek

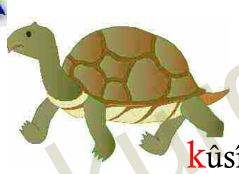

kûsî

Ev çîye? Ev bireke.
Bu nədir? Bu mişardır.
Что это? Это пила.
What is it? It is a saw.

Ev çîye? Ev kûsîye.
Bu nədir?Bu bağadır.
Что это? Это черепаха.
What is it? It is a tortorse.

kund

kevçî

Ev çîye? Ev kunde.
Bu nədir?Bu bayquşdur.
Что это? Это сова.
What is it? It is a owl.

Ev çîye? Ev kevçîye.
Bu nədir? Bu qaşıqdır.
Что это? Это ложка.
What is it? It is a spoon.

Ll

lêv

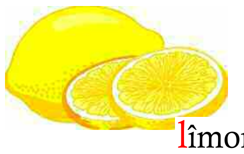

lîmon

Ev çîye? Ev lêve.
Bu nədir? Bu dodaqdır.
Что это? Это губы.
What is it? It is a lip.

Ev çîye? Ev lîmone.
Bu nədir? Bu limondur.
Что это? Это лимон.
What is it? It is a lemon.

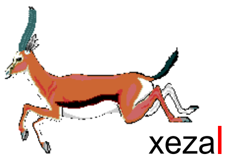

xezal

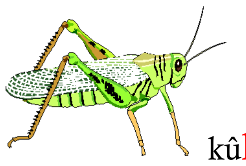

kûlî.

Ev çîye? Ev xezale.
Bu nədir? Bu ceyrandır.
Что это? Это джейран.
What is it? It is a deer.

Ev çîye? Ev kûlîye.
Bu nədir? Bu çəyirtkədir.
Что это? Это саранча.
What is it? It is a grasshoper.

Mm

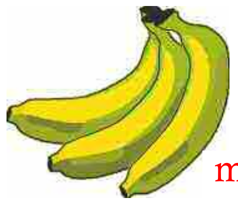

mûz

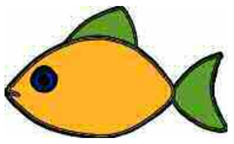

masî

Ev çîye? Ev mûze.
Bu nədir? Bu banandır.
Что это? Это банан.
What is it? It is a banana.

Ev çîye? Ev masîye.
Bu nədir? Bu balıqdır.
Что это? Это рыба.
What is it? It is fish.

gamêş

meymûn

Ev çîye? Ev gamêşe.
Bu nədir? Bu camışdır.
Что это? Это буйвол.
What is it? It is a buffalo.

Ev çîye? Ev meymûne.
Bu nədir? Bu meymundur.
Что это? Это обезьяна.
What is it? It is a monkey.

Nn

nan

trên

Ev çîye? Ev nane.
Bu nədir? Bu çörəkdir.
Что это? Это хлеб.
What is it? It is bread.

Ev çîye? ev trêne.
Bu nədir? Bu qatardır.
Что это? Это поезд.
What is it? It is a train.

hûrbivîn

reng

Ev çîye? Ev hûrbivîne.
Bu nədir? Bu zərrəbindir.
Что это? Это лупа.
What is it? It is a maqnifying-glaf.

Ev çîye? Ev renge.
Bu nədir? Bu boyadır.
Что это? Это краска.
What is it? It is a colour.

Oo

ode

otobûs

Ev çîye? Ev Odeye
Bu nədir? Bu otaqdır.
Что это? Это комнато.
What is it? It is a room.

Ev çîye? Ev OtObûse.
Bu nədir? Bu avtobusdur.
Что это? Это автобус.
What is it? It is a bus.

sol

top

Ev çîye? Ev sOle.
Bu nədir? Bu ayaqqabıdır.
Что это? Это обувь.
What is it? It is a shoe.

Ev çîye? Ev tOpe.
Bu nədir?Bu topdur.
Что это? Это мяч.
What is it? It is a bool.

www.arsivakurdi.org

509:1.QXD 09.12.2022 3:41 Page 16

LÜĞƏTLİ ƏLİFBA-ALFABÊYA BI FERHENG

Pp

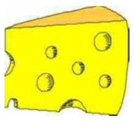
penîr

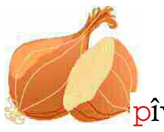
pîvaz

Ev çîye? Ev penîre.
Bu nədir? Bu pendirdir.
Что это? Это сыр.
What is it? It is a cheese.

Ev çîye? Ev pîvaze.
Bu nədir? Bu soğandır.
Что это? Это лук.
What is it? It is a onion.

perçemek

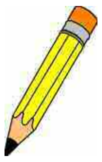
pênûs

Ev çîye? Ev peçemeke.
Bu nədir? Bu yarasadır.
Что это? Это летучая мышь.
What is it? It is a bat.

Ev çîye? Ev pênûse.
Bu nədir? Bu qələmdir.
Что это? Это карандаш.
What is it? It is a pencil.

Qq

beq

Ev çîye? Ev beqe.
Bu nədir? Bu qurbağadır.
Что это? Это лягушка.
What is it? It is a frog.

Ev çîye? Ev qaze.
Bu nədir? Bu qazdır.
Что это? Это гусь.
What is it? It is a goose.

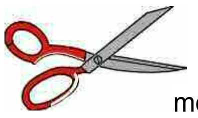
meqes

portqal

Ev çîye? Ev meqese.
Bu nədir? Bu qayçıdır.
Что это? Это ножницы.
What is it? It is a scissors.

Ev çîye? Ev portqale.
Bu nədir? Bu portağaldır.
Что это? Это апельсин.
What is it? It is a orange.

Rr

şêr

kêwrîşk

Ev çîye? Ev şêre
Bu nədir? Bu şirdir.
Что это? Это лев.
What is it? It is a lion.

Ev çîye? Ev kêwrîşke.
Bu nədir? Bu dovşandır.
Что это? Это зайац.
What is it? It is a rabbit.

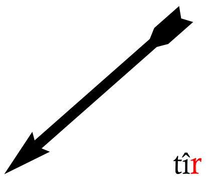
tîr

rovî

Ev çîye? Ev tîre.
Bu nədir? Bu oxdur.
Что это? Это стрела.
What is it? It is a arrow.

Ev çîye? Ev rovîye.
Bu nədir? Bu tülküdür.
Что это? Это лиса.
What is it? It is a fox.

Ss

sêv

stêrk

Ev çîye? Ev sêve.
Bu nədir? Bu almadır.
Что это? Это яблоко.
What is it? It is a apple.

Ev çîye? Ev stêrke.
Bu nədir? Bu ulduzdur.
Что это? Это звёзды.
What is it? It is a star.

se

sêvik

Ev çîye? Ev Seye.
Bu nədir? Bu itdir.
Что это? Это собака.
What is it? It is a dog.

Ev çîye? Ev sêvike.
Bu nədir? Bu kartofdur.
Что это? Это картофель
What is it? It is a potato.

Şş

şûr

şeh

Ev çîye? Ev şûre.
Bu nədir? Bu qılıncdır.
Что это? Это меч.
What is it? It is a sword.

Ev çîye? Ev şeye.
Bu nədir? Bu daraqdır.
Что это? Это гребешок..
What is it? It is a comb.

şîr

şûşe

Ev çîye? Ev şîre.
Bu nədir? Bu süddür.
Что это? Это молоко.
What is it? It is a milk.

Ev çîye? Ev şûşeye.
Bu nədir? Bu şüşədir.
Что это? Это стекло.
What is it? It is a glasses.

Tt

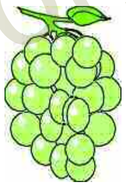
tirî

tûtî

Ev çîye? Ev tirîye.
Bu nədir? Bu üzümdür.
Что это? Это виноград.
What is it? It is a grape.

Ev çîye? Ev tûtîye.
Bu nədir?Bu tutuquşudur.
Что это? Это попугай..
What is it? It is a parrot

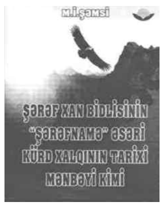
pirtûk

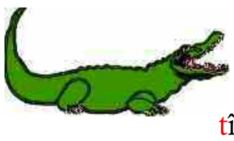
tîmsah

Ev çîye? Ev pirtûke.
Bu nədir? Bu kitabdır.
Что это? Это книга.
What is it? It is a book.

Ev çîye? Ev tîmsahe.
Bu nədir? Bu timsahdır.
Что это? Это крокодил.
What is it? It is a crocodile.

Uu

utî

guh

Ev çîye? Ev utîye.
Bu nədir? Bu ütüdür.
Что это? Это утюг.
What is it? It is a iron.

Ev çîye? Ev guhe.
Bu nədir? Bu qulaqdır.
Что это? Это ухо.
What is it? It is a ear.

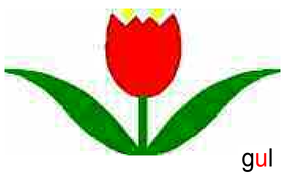
gul

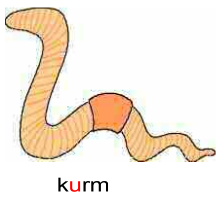
kurm

Ev çîye? Ev gule.
Bu nədir? Bu güldür.
Что это? Это цветы.
What is it? It is a flover.

Ev çîye? Ev kurme.
Bu nədir? Bu qurddur.
Что это? Это червяк.
What is it? It is a worm.

Ûû

bilûr

brûsk

Ev çîye? Ev bilûre.
Bu nədir? Bu tütəkdir.
Что это? Это свирель.
What is it? It is a pipe.

Ev çîye? Ev brûske.
Bu nədir? Bu ildırımdır.
Что это? Это молния
What is it? It is a lightinigi.

çûk

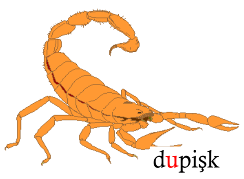
dupişk

Ev çîye? Ev çûke.
Bu nədir? Bu quşdur.
Что это? Это птица
What is it? It is a sparrow.

Ev çîye? ev dupişke.
Bu nədir? Bu əqrəbdir.
Что это? Это скорпион
What is it? It is a skarpion.

Vv

çav

keVok

Ev çîye? Ev çaVe.
Bu nədir? Bu gözdür.
Что это? Это глаз.
What is it? It is a eye.

Ev çîye? Ev keVoke.
Bu nədir? Bu göyərçindir.
Что это? Это голубь.
What is it? It is a pigeon.

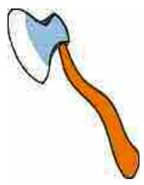
biVir

berçaVik

Ev çîye? Ev biVire.
Bu nədir? Bu baltadır
Что это? Это топор.
What is it? It is a axe.

Ev çîye? Ev berçaVike.
Bu nədir? Bu eynəkdir.
Что это? Это очки
What is it? It is glass.

www.arsivakurdi.org

509:1.QXD 09.12.2022 3:41 Page 17

www.arsivakurdi.org

LÜĞƏTLİ ƏLİFBA-ALFABÊYA BI FERHENG

Ww

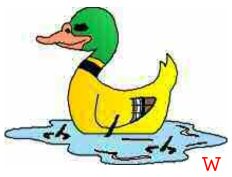

werdek

Ev çîye? Ev werdeke.
Bu nədir? Bu ökdəkdir.
Что это? Это утка
What is it? It is a duck.

wêne

Ev çîye? Ev wêneye.
Bu nədir? Bu şəkildir.
Что это? Это картина
What is it? It is a map.

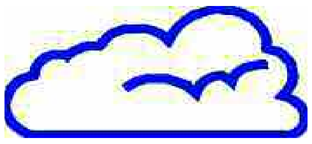

ewr

Ev çîye? Ev ewre.
Bu nədir? Bu buluddur.
Что это? Это туча.
What is it? It is a cloud.

kew

Ev çîye? Ev kewe.
Bu nədir? Bu kəklikdir.
Что это? Это цесарка
What is it? It is a partridge.

Xx

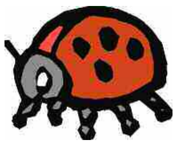

xalxalok

Ev çîye? Ev xalxaloke.
Bu nədir? Bu arabüzəndir.
Что это?
Это божья коровка.
What is it? It is a lady-bird.

xanî

Ev çîye? Ev xanîye.
Bu nədir? Bu evdir.
Что это? Это дом.
What is it? It is a home.

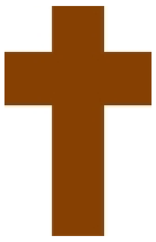

xaç

Ev çîye? Ev xaç e.
Bu nədir? Bu xaçdır.
Что это? Это крест.
What is it? It is a cross.

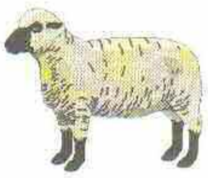

berx

Ev çîye? Ev berxe.
Bu nədir? Bu quzudur.
Что это? Это баран.
What is it? It is a sheep

Yy

xîyar

Ev çîye? Ev xîyare.
Bu nədir? Bu xiyardır.
Что это? Это огурец.
What is it?
It is a cucumber.

heyve

Ev çîye? Ev heyve.
Bu nədir? Bu aydır.
Что это? Это луна.
What is it? It is a moon.

1

yek

Ev çîye? Ev yeke.
Bu nədir? Bu birdir.
Что это? Это единица.
What is it? It is a one.

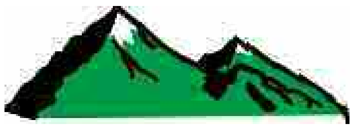

çiya

Ev çîye? Ev çîyaye.
Bu nədir? Bu dağdır.
Что это? Это горы.
What is it? It is a mountain.

Zz

ziman

Ev çîye? Ev zimane.
Bu nədir? Bu dildir.
Что это? Это язык.
What is it? It is a tongue.

zengil

Ev çîye? Ev zengile.
Bu nədir? Bu zəngdir.
Что это? Это звонок.
What is it? It is a bell.

zerik

Ev çîye? Ev zerike.
Bu nədir? Bu vedrədir.
Что это? Это ведро.
What is it? It is a bucket.

derzi

Ev çîye? Ev derzîye.
Bu nədir? Bu iynədir.
Что это? Это игла.
What is it? It is a needle.

Канада расширила санкционные списки по Ирану

Власти Канады добавили в санкционные списки по Ирану еще четыре физических лица и пять организаций. Об этом в пятницу говорится в заявлении канадского МИД Мелани Жоли. Министр уточнила, что рестрикции вводятся в связи с имеющими место, по мнению Оттавы, нарушениями прав человека в Иране. "В связи с этим мы вводим санкции еще в отношении четырех иранских физических и пяти юридических лиц", - сказала Жоли.

В частности, в список добавлены командующий силами специального назначения страны Хасан Карами, информационное агентство Джаван, а также компания Safiran Airport Services, которая, по мнению Канады, причастна к отправке иранских беспилотников в РФ.

Ранее Канада на фоне протестов в Иране внесла в экономические санкционные списки десятки физических и юридических лиц Ирана, в том числе членов Корпуса стражей исламской революции (элитные части ВС Ирана). Кроме того, под канадские санкции подпали компании Shahed Aviation Industries и Qods Aviation Industries, которые производят беспилотные летательные аппараты "Шахед" и "Мохаджер-6". Оттава утверждает, что данные компании могут быть причастны к поставкам своей продукции России для использования в конфликте на Украине.

kurdistan.ru

DIKARÎ BIXWÎNÎ

ALFABÊ				
KURDÎ			Azerî	
N b/s	ya bi tîpên latinî	ya bi tîpên kirîlî	Latinî	
1	Aa	Аа	Aa	Artêş, armanc, av, agir , azadî, adar, azerî, aram, artêş,
2	Bb	Бб	Bb	Bazîd, beran, berf, Baran, ba, bahoz, berbang, bedew, berx
3	Cc	Щщ	Cc	Cûdî, cêr, ceş, Decle, Cefer, Cemîl, cêv, Cello,
4	Çç	Чч	Çç	Çekdar, çem, çar, çepik, çav, çeleng, çil,
5	Dd	Дд	Dd	Dayîk, dewr, dar, dest,Dara, dû, deh, defter, don, dîwar, dinê
6	Êê	Ее	Ee	Êlnûr, êvar, êzîng, êş, êlek, Êldar,
7	Ee	Яя	Əə	Enî, ewr, erê, Ewreman, Elî, elek, Elegez, Erzurum,
8	Ff	Фф	Ff	Ferat, frtone, Fariz, fîl, fûtbol, Ferman, Firat, Fatma
9	Gg	Гг	Gg	Gerîlla, Gebar, genim, gellî, germ, golig, gore, goh
10	Hh	Һh	Hh	Hewlêr, havîn, hirç hêsir, hewar, havîn, hurmê, hesp
11	Îî	Ии	Ii	Îsal, înî, bîr, pîr, sîr, Îdrîs, Îsa, îcar, valî, Îbrahîm, Îran
12	Ii	Ьь	Iı	Kirin, birin, firîn, kirîn, Miraz, mirin, minminîk,
13	Jj	Жж	Jj	Jîyan, jûjî, Nûjîn, jor, jêr, jehr, jale, jajik, Janna,
14	Kk	Кk	Kk	Kurdistan, karker, kevan, Kemal, Kerkuk, Kerem, kelem
15	Ll	Лл	Ll	Lûr, legleg, gul, bilbil, dil, Laliş, Lêyla, lazim, lempe, lîmon
16	Mm	Мм	Mm	Mîdîa, merd, mêr, mêvan, masî, meş, Misir,
17	Nn	Нн	Nn	Nan, nêrî, nig, Nîva, nevî, ner, nav, nas, hinar, Hesen,
18	Oo	Оо	Oo	Osê, Oskan, dor, sor, Oric, ode, orxan, Oslo, Duhok
19	Pp	Пп	Pp	Par, piling, pîr, pola, pis, Paşa, Perîşan, pitî, petek, perçe
20	Qq	Qq	-	Quling, qawe, qîr, qelem, qaîş, qat, qeysî, Qasim, qesir, qend
21	Rr	Рр	Rr	Ro, Rostem, zer, ber, gerîlla,reş, ru, rast, ram, aram, zirav
22	Ss	Сс	Ss	Serok, Sîpan, Sencar, sêv, sor, sût, serî, saz, serbaz, Sefer, sê
23	Şş	Шш	Şş	Şoreş, şev, şe, şene, şêr, şûr, şapik, şalik, şirîn, sekir, şewaq
24	Tt	Тт	Tt	Tîr, tîrêj, tam, tas, tî, tendûr, Temam, temaşe, tifing, top,
25	Ûû	Уу	Uu	Kûr û dûr, pênûs, hûr, şûr, nûr, bûyîn, çûyîn, bûyar
26	Uu	Юю	Üü	Gul, sur, dudu, guh, buhur, kurd, Kurdistan, guhdar, nuh
27	Vv	Вв	Vv	Vala, vrvêşî, vira, vîalî, av, valî,vajî, Vagîf, Van, vala, eva
28	Ww	Ww	-	War, welat, Wecîh, weşandin, Xwedê, Wezîr, Wekîl, walî
29	Xx	Xx	Xx	Xiyal, xewn, xanî, xurtî, Xelîl, xalo, xatî, Xalid, xaç, xêr, xas
30	Yy	Йй	Yy	Yasin, Yusif, Yagub, Yasemen, yeqîn, Yehya, yarmarka
31	Zz	Зз	Zz	Zozan, zer, zêr, zor, zengil, zend, zîv, zelal, Zîver, zêytûn

Hazırladı İsmayıl TAHİR

509:1.QXD 09.12.2022 3:41 Page 18

www.arsivakurdi.org

Посол: Турция надеется на расширение отношений с Курдистаном

4 декабря премьер-министр Курдистана Масрур Барзани принял нового Генерального консула Турции в Эрбиле Мемета Мевлюта Якута, чтобы

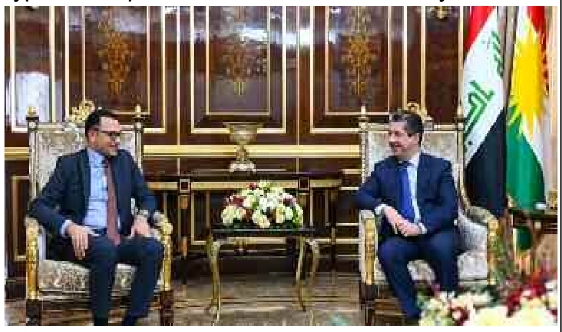

обсудить двусторонние отношения между Эрбилем и Анкарой. Во время встречи премьер-министр Барзани поздравил недавно назначенного Генерального консула со вступлением в должность, а турецкий Генеральный консул подтвердил готовность своей страны расширять связи с Курдистаном во всех областях, особенно в сфере торговли и инвестиций. ***kurdistan.ru***

Премьер-министр Барзани о запуске портала электронных закупок

Премьер-министр Иракского Курдистана Масрур Барзани приветствовал запуск первого портала электронных закупок Регионального правительства Курдистана (КРГ), стартовавший 4 декабря и предназначенный для обеспечения прозрачности государственных финансов.

"Я приветствую сегодняшний запуск первого портала электронных закупок в КРГ, обеспечивающего прозрачность и подотчетность государственных тендеров таким образом, чтобы повысить эффективность государственных финансов, поддерживать появление малого и среднего бизнеса и позволить нам создавать новые отрасли для ускорения нашей про-

грамма реформ", — говорится в заявлении премьер-министра Барзани.

"Я рад, что Министерство планирования уже начало обновлять существующее положение о закупках и обучило подрядчиков работе с новым порталом. В течение следующих нескольких недель система будет внедрена во всех государственных ведомствах".

Премьер-министр отметил, что сервис позволит всему правительству получить доступ к данным и повысить прозрачность товаров, а также услуг, доступных в частном секторе.

"Я также хочу отметить постоянную поддержку со стороны Корейского агентства по международному сотрудничеству (KOICA) в их многолетних усилиях по увеличению потенциала в государственном секторе КРГ", — заключил премьер-министр. ***kurdistan.ru***

В США выступают против проведения Турцией операций на северо-западе Сирии

Администрация Соединенных Штатов информировала турецкие власти о том, что выступает против проведения на северо-западе Сирии военных операций, которые подвергают опасности мирных жителей и американских военнослужащих, сражающихся с боевиками террористической группировки "Исламское государство" (ИГ, запрещена в РФ). Об

этом сообщил в среду на регулярном брифинге для журналистов координатор по стратегическим коммуникациям в Совете национальной безопасности (СНБ) Белого дома Джон Кирби.

"Мы публично и в частном порядке заявляли Турции, что не хотим, чтобы на северо-западе Сирии проводились военные операции, которые подвергнут гражданское население, наших военнослужащих в Сирии, нашу коалицию по борьбе с ИГ большему риску, чем тот, которому они уже подвергаются. Мы очень четко и последовательно заявляем об этом. Мы признаем, и я говорил об этом раньше, что Турция имеет право защищать себя, особенно от террористических атак. Мы признаем угрозу, которой подвергается турецкий народ, но мы не считаем, что идея военных операций на северо-западе Сирии является лучшим способом борьбы с этой угрозой", - сказал представитель СНБ.

Президент Турции Реджеп Тайип Эрдоган ранее заявлял о планах проведения наземной операции на севере Сирии вслед за воздушной, начатой 20 ноября. По сообщениям турецких СМИ, подразделения турецкой армии, дислоцированные в приграничных с Сирией районах, завершили подготовку к наземной операции и ждут приказа для ее начала.

Турция в ночь на 20 ноября провела на севере Ирака и Сирии воздушную операцию, в которой было задействовано свыше 50 самолетов и 20 беспилотников. Удары наносились по местам базирования запрещенной в Турции Рабочей партии Курдистана (РПК). Турецкие власти возложили на РПК и сирийских курдов ответственность за теракт 13 ноября в Стамбуле, который унес жизни шести человек. ***kurdistan.ru***

В Сирии возобновилось американо-курдское патрулирование: Турция не помеха?

Коалиция под руководством США возобновила регулярное патрулирование в удерживаемых курдами районах на северо-востоке Сирии после предыдущих авиаударов Турции. Об этом сообщает AFP 2 декабря со ссылкой на курдский военный источник.

Количество патрулей было сокращено после турецких ударов, начавшихся 20 ноября в контролируемых курдами районах Сирии и Ирака в ответ на теракт в Стамбуле, ответственность за который Анкара возложила на курдские группировки. Курды свою ответственность отрицают.

По данным корреспондента AFP, два патруля из четырех автомобилей с флагами США выехали отдельно с базы в Рмейлане в провинции Хасеке. Автомобиль, принадлежащий возглавляемым курдами Сирийским демократическим силам (СДС), сопровождал каждую колонну, которая двигалась в разных направлениях к границам Сирии. "Международная коалиция в сотрудничестве с Сирийскими демократическими силами возобновила свое обычное патрулирование на северо-востоке Сирии после сокращения из-за турецких ударов в этом районе", — сообщил AFP курдский военный источник на условиях анонимности.

Обычные 20 еженедельных патрулей сократились до пяти или шести после турецких ударов, которые, по словам Анкары, наносились с помощью самолетов и беспилотников. Курдским сирийским силам "необходимо сосредоточиться на отражении турецких угроз и защите своих территорий", — сказал курдский военный источник. Турция заявила, что нанесла удары по целям сирийских курдских Отрядов народной самообороны (YPG), входящих в состав "Сирийских демократических сил" (СДС), которые Анкара считает ответвлением Рабочей партии Курдистана (РПК). Турция признает РПК террористической группировкой."

Сирийская обсерватория по правам человека" сообщила, что патрули также были замечены на юге провинции Дейр-эз-Зор.

Турция ранее пригрозила провести наземную операцию в полуавтономных зонах сирийских курдов, в связи с чем министр обороны США Ллойд Остин выразил "решительное несогласие" в телефонном разговоре с Хулуси Акаром, министром обороны Турции.

Ранее координатор по стратегическим коммуникациям в Совете национальной безопасности (СНБ) Белого дома Джон Кирби отметил, что США считают, что Турция имеет право защищать себя от террористических нападений, однако не хотят проведения Анкарой каких-либо операций на территории Сирии, которые могли бы поставить под угрозу гражданское население, а также находящиеся там американские войска.

Курдские силы предупредили, что турецкое вторжение поставит под угрозу борьбу с ИГИЛ (организация запрещена в РФ).

Примечательно, что министр иностранных дел Ирана Хоссейн Амир Абдоллахиян также предупредил своего турецкого коллегу Мевлюта Чавушоглу не начинать наземную операцию на севере Сирии, так как подобные шаги приведут к большей дестабилизации обстановки в стране.

В то же время, как заявила официальный представитель МИД России Мария Захарова, США поддерживают "сепаратистские настроения" некоторых лидеров "сирийских курдов" и открыто проводят линию на отделение этих территорий от остальной страны. ***kurdistan.ru***

В Иране могут заблокировать банковские счета женщин, не носящих хиджаб

Власти Ирана могут начать блокировать банковские счета иранок, не носящих хиджаб, передает агентство Donya-ye Eqtesad со ссылкой на члена комитета по культуре парламента Ирана Хосейна Джалали."Изменение подхода к приглашению соблюдать ношение хиджаба означает возможность уведомления лиц, не носящих хиджаб, в форме замечания, отправляемого в смс, о том, что "вы не соблюдали ношение хиджаба, постарайтесь проявить уважение к закону". После замечания наступает этап предупреждения, затем - третий этап, на котором возможна блокировка банковского счета лица, не носящего хиджаб", - передает слова Джалали агентство.

Кроме того, Джалали указал на прямую связь между нарастанием беспорядков в стране и увеличением числа хулиганов и женщин, не носящих хиджаб. Таким образом, по мнению члена комитета по культуре, с прекращением беспорядков снижаются показатели и по двум другим факторам.

По словам Джалали, через пару недель беспорядки закончатся, и "платки вновь будут покрывать головы иранок". ***kurdistan.ru***

509:1.QXD 09.12.2022 3:41 Page 19

www.arsivakurdi.org

Масрур Барзани: Научное развитие – главный приоритет КРГ

Развитие научного сектора является одним из главных приоритетов Регионального правительства Курдистана (КРГ). Об этом 8 декабря заявил в премьер-министр Масрур Барзани, выступая на церемонии закладки фундамента Британского международного университета в Эрбиле.

Премьер-министр выразил благодарность инвесторам, послу Великобритании в Багдаде и Генеральному консулу Великобритании в Эрбиле за их вклад в этот проект.

Он также поблагодарил "всех высокопоставленных должностных лиц, с которыми мы встретились в Лондоне и которые с энтузиазмом относились к реализации этого проекта", а также поблагодарил министерство высшего образования КРГ за его "ключевую роль" в реализации этого проекта.

Кроме того, премьер-министр Барзани отметил, что будут продолжены усилия по улучшению общей ситуации в Курдистане, особенно в отношении вопросов, стоящих между Эрбилем и Багдадом. Он подтвердил, что делегация КРГ продолжит свои визиты в Багдад до тех пор, пока не решит все споры с федеральным правительством. "Мы будем защищать все права и потребности нашего народа, не ставя под угрозу наши конституционные права", сказал премьер. ***kurdistan.ru***

Ирак усилит меры безопасности на границе с Ираном и Турцией

Через несколько дней после своего визита в Иран премьер-министр Ирака Мохаммад Шиа ас-Судани приказал военным усилить меры безопасности вдоль границ с Ираном и Турцией. Об этом сообщает новостное агентство Asharq Al-Awsat 5 декабря.

Официальный иракский источник сообщил, что безопасность границ была "одним из наиболее важных вопросов, которые ас-Судани обсуждал с иранскими официальными лицами". Пресс-секретарь главнокомандующего вооруженными силами генерал-майор Яхья Расул отметил, что вооруженные силы получили приказал удерживать границы с Турцией и Ираном, чтобы положить конец нарушениям и столкновениям. Во время пресс-конференции в Багдаде Расул добавил, что премьер-министр приказал вооруженным силам предоставить пограничному командованию оружие, технику и человеческие ресурсы для обеспечения надлежащего содержания границ.

"Ирак отказывается от того, чтобы его земля использовалась для нападения на любую соседнюю страну, — подчеркнул он. — У нас хорошие отношения... и мы стремимся развивать их таким образом, чтобы это служило интересам Ирака и всех его соседей".

Генерал-майор в отставке Имад Алу, директор иракского Центра по вопросам безопасности и стратегическим исследованиям отметил:

"...этот регион с 2003 года страдает от отсутствия пограничных застав, которые необходимы для отслеживания нарушений и проникновения контрабандистов или любых групп, которые могут угрожать безопасности и стабильности между соседними странами... Присутствие этих сил необходимо для устранения любых оправданий или предлогов со стороны соседних стран, таких как Турция и Иран, для проникновения через границы Ирака", — добавил он, осудив нападения как нарушения международного права и суверенитета Ирака.

Турецкие вооруженные силы проводят трансграничные операции не только в Сирии, но и в Ираке, в частности, операции "Коготь-Тигр" и "Коготь-Орел". Позиция Анкары заключается в том, что на севере Ирака базируются бойцы Рабочей партии Курдистана (РПК), которая рассматривается в Турции в качестве террористической организации. В июле 2022 года удары турецких ВС по иракской провинции Дахук привели к гибели и ранению мирных жителей, в том числе, туристов. Летом лидер влиятельного в Ираке шиитского садристского движения Муктада ас-Садр предложил 4 шага по борьбе с Турцией на фоне турецких ударов по иракской территории, приведших к гибели мирных иракцев.

Накал антитурецких настроений в Ираке и вовсе привел к призывам сжечь посольство Анкары в Багдаде. Генеральный секретарь Лиги арабских государств Ахмед Абульгейт ранее неоднократно обвинял Турцию в нарушении суверенитета Ирака по причине ряда трансграничных операций на севере страны.

Как сообщало EADaily , турецкая военная база, расположенная в провинции Найнава на севере Ирака, подверглась ракетному обстрелу со стороны города Мосул. После новой серии ударов Сухопутных войск КСИР по базам "террористических и сепаратистских группировок" на севере Ирака бригадный генерал Мохаммад Пакпур заявил, что такие удары будут продолжаться до тех пор, пока не будут устранены "все угрозы и не будут разоружены террористы".

По мнению спецпредставителя президента России по Сирии Александра Лаврентьева, активизация деятельности курдов против Ирана и сирийских курдов против Турции происходит не просто так. "За этим, наверное, стоит какой-то опытный дирижер... скорее всего, за этим стоят Соединенные Штаты. Потому что США оказывают поддержку и иранским курдам, настраивая их на протесты", — указал Лаврентьев.

Президент Курдистана и новый Генеральный консул Нидерландов обсудили укрепление связей

4 декабря президент Иракского Курдистана Нечирван Барзани принял недавно назначенного Генерального консула Нидерландов в Эрбиле Жако Берендса, обсудив возможности укрепления и расширения связей.

Поздравив Генерального консула со вступлением в должность, курдский лидер заявил о своей полной поддержке его миссии в Курдистане. Президент также выразил признательность Курдистана Нидерландам за постоянную поддержку курдского региона во время войны против "Исламского государства" (ИГ). Стороны заявили о взаимной готовности расширять и улучшать связи своих стран во всех областях, особенно в сельском хозяйстве. ***kurdistan.ru***

Взрыв в сирийском Камышлы: один человек получил ранения

В понедельник, 5 декабря, в городе Камышлы на северо-востоке Сирии произошел взрыв автомобиля, в результате чего один человек получил ранения.

Сообщается, что автомобиль принадлежал местному Управлению образования Автономной администрации Северной и Восточной Сирии. Водитель автомобиля получил тяжелые ранения.

Пока неясно, был ли взрыв результатом заложенной в автомобиль взрывчатки, или следствием атаки беспилотника.

В последнее время турецкие военные активизировали свои операции против курдских сил на северо-востоке Сирии, используя беспилотники и артиллерию. В результате уже десятки человек погибли и получили ранения, в том числе высокопоставленные командиры курдских сирийский сил. ***kurdistan.ru***

Иран: смертная казнь за "ведение войны против бога"

В Иране исполнили первый смертный приговор в отношении участника антиправительственных протестов, им стал Мохсен Шекари. О казни через повешение сообщил информационный орган судебной власти режима.

Шекари обвиняли в вооружённом нападении на сотрудников сил безопасности и блокировании дорожного движения в Тегеране. Эти предполагаемые преступления квалифицировались как "мохаребех" – т.е. "ведение войны против Бога".

Смертный приговор был вынесен 1 ноября, апелляция была отклонена верховным судом исламской республики.

Директор базирующейся в Осло НКО Iran Human Rights осудил "показательный процесс" и призвал к жесткой реакции со стороны международного сообщества. По данным Amnesty International, смертная казнь грозит ещё 28 задержанным демонстрантам. ***kurdistan.ru***

ДИПЛОМАТ

KÜRD DÎPLOMAT

№ 45 (509) 01-07 декабря 2022-год ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКАЯ ГАЗЕТА

Президент Курдистана и посол Швеции обсудили иностранные инвестиции

Президент Курдистана Нечирван Барзани 6 декабря принял нового посла Швеции в Ираке Джессику Свардстрём, чтобы обсудить различные темы, в том числе иностранные инвестиции в регионе. Во время встречи курдский президент тепло поздравил нового посла Швеции с ее назначением, подтвердив поддержку Курдистана ее миссии.

Офис президента сообщил, что стороны обсуждали развитие отношений Швеции с Ираком и курдским регионом, подчеркнув необходимость совместного сотрудничества, а также поговорили о последних событиях в Курдистане и Ираке.

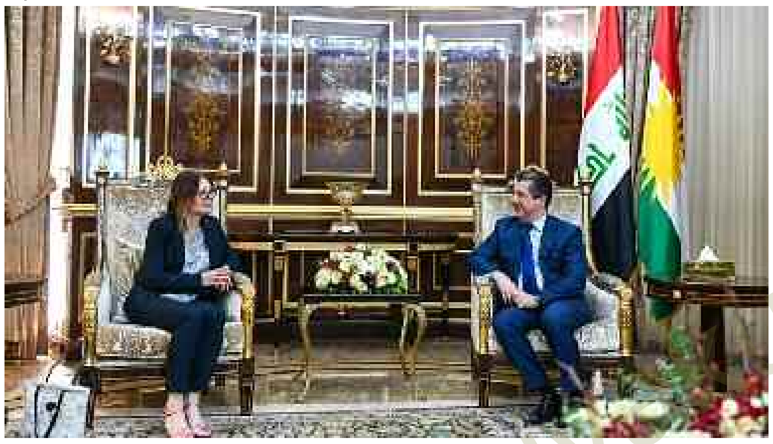

Согласно заявлению, они также обменялись мнениями о войне с терроризмом в Ираке и регионе в целом.

Шведский посол также встретилась с премьер-министром Курдистана Масруром Барзани, с которым обсудила развитие двусторонних отношений и отношения между Региональным правительством Курдистана (КРГ) и федеральным правительством, подчеркнув важность решения остающихся между сторонами проблем на основе конституции Ирака.

В ходе встречи также обсуждались положение беженцев и ВПЛ, размещенных в Курдистане, и влияние изменения климата. ***kurdistan.ru***

Верховный аятолла Ирака и представитель UNAOC обсудили вопросы мирного сосуществования

Верховный шиитский аятолла Ирака Али ас-Систани 7 декабря принял Высокого представителя Альянса цивилизаций Организации Объединенных Наций (UNAOC) Мигеля Моратиноса, прибывшего в сопровождении специального представителя Генерального секретаря ООН по Ираку Джанин Хеннис-Пласшерт.

В пресс-релизе МООНСИ сообщается, что во время встречи Моратинос "восхвалил мудрость и сострадание" Систани, и заявил, что был "глубоко тронут" его последовательными призывами к взаимному уважению и единству во имя поддержки разнообразия и мирного сосуществования в стране. Вспомнив о визите Папы Франциска в марте 2021 года, стороны обменялись мнениями о "важности межрелигиозного и внутрирелигиозного диалога, который лежит в основе мандата UNAOC". На встрече Мигель Моратинос представил "План действий Организации Объединенных Наций по охране религиозных объектов: в единстве и солидарности для безопасного и мирного богослужения", который был разработан в 2019 году после терактов в Крайстчерче в Новой Зеландии.

План действий — это всемирный призыв сплотиться вокруг самых основных принципов гуманности, сострадания и терпимости в усилиях по обеспечению того, чтобы люди могли исповедовать свою веру и мирно соблюдать свои ритуалы. ***kurdistan.ru***

Министр юстиции Турции: Выдача Швецией "террориста" из РПК — это только начало

Министр юстиции Турции Бекир Боздаг заявил, что экстрадиция Швецией члена признанной в Турции террористической организацией Рабочей партии Курдистана (РПК) в конце прошлой недели является лишь "началом". Об этом сегодня, 6 декабря, сообщает агентство Anadolu.

"Экстрадиция террориста, принадлежащего к РПК, — это начало, демонстрирующее искренность [Швеции]… Мы надеемся, что другие последуют этому примеру", — сказал Боздаг.

Депортированный Махмут Тат предстал перед судом по прибытии и был заключен в тюрьму в Стамбуле. Приговоренный к 6 годам и 10 месяцам тюремного заключения за членство в РПК в Турции Тат бежал в Швецию в 2015 году, но его прошение о предоставлении убежища было отклонено. РПК классифицируется Турцией, Европейским Союзом и другими странами как террористическая группировка.

С мая Турция блокирует заявки Швеции и Финляндии на вступление в НАТО и требует, чтобы страны Северной Европы выдали сторонников курдских "террористических" движений и сторонников движения Фетхуллаха Гюлена — турецкого проповедника, являвшегося близким соратником Реджепа Тайипа Эрдогана. Гюлена, ставшего впоследствии непримиримым противником Эрдогана, обвиняют в организации неудавшейся попытки государственного переворота в Турции в 2016 году. Как член НАТО, Турция имеет право наложить вето на заявки на членство в организации.

Стоит отметить, что интенсивность переговоров о членстве Стокгольма в НАТО снизилась после недавнего формирования нового правительства Швеции. В конце ноября министр иностранных дел Турции Мевлют Чавушоглу заявил, что две страны Северной Европы предприняли "позитивные шаги", но добавил, что Анкаре "нужно увидеть конкретные результаты".

Как сообщало EADaily, членство Швеции и Финляндии в НАТО ратифицировали все страны Североатлантического альянса, кроме Турции и Венгрии. Однако премьер-министр Польши Матеуш Моравецкий сообщил, что венгерский лидер Виктор Орбан дал обещание ратифицировать вступление Стокгольма и Хельсинки в НАТО в 2023 году. Турция же связывает данный вопрос с выполнением двумя скандинавскими странами условий соглашения, заключенного на саммите НАТО в Мадриде, предполагающем активное сотрудничество Анкары, Стокгольма и Хельсинки по антитеррористической линии: Эрдоган настаивает на безапелляционной выдаче турецкой стороне членов РПК, проживающих в Швеции и Финляндии. ***kurdistan.ru***

TƏSİSÇİ VƏ BAŞ REDAKTOR:
TAHİR SÜLEYMAN
ÎMTÎYAZ Û SERNIVÎSAR:
TAHÎR SİLÊMAN
УЧРЕДИТЕЛЬ И ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:
ТАХИР СУЛЕЙМАН
Tel: +994 50 352-33-18
+994 55 202-73-53

Xüsusi müxbir:
Tariyel Cəlil
Региональный корреспондент:
Усуб Тейфур
Müəlliflərin mövqeyi ilə redaksiyanın mövqeyi üst-üstə düşməyə bilər.

Ünvan: Bakı şəhəri Az1040, küçə S.Mehmandarov ev 25, mənzil 17
Navnîsan: Bakû Az1040, soqaq S.Mêhmandarov xani 25, mal-17
Адрес: Баку Az1040, улица С.Мехмандаров дом 25, кв.-17

Qəzet "Diplomat" qəzetinin bilgisayar mərkəzində yığılıb səhifələnib və "Mətbuat" mətbəəsində çap olunmuşdur.
e-mail: hewler@mail.ru
Şəhadətnamə: NFŞ 005004966
BUSB-un Sabunçu rayon filialı
VÖEN 1800061582
H/h 438010000
Sifariş: 1500